

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ŽIDOVSKÉ ZPRÁVY VE 30. LETECH 20. STOLETÍ

Vedoucí práce: Mgr. Martina Halamová, Ph.D.

Autorka práce: Ilona Vávrová

Studijní obor: Historie – Bohemistika

Ročník: 3.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Boskovice, 12. května 2013

.....
Ilona Vávrová

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Martině Halamové, Ph.D. za konzultace a strávený čas. Také za ochotu, cenné rady a připomínky. Děkuji též své rodině a přátelům, kteří mě vždy během studia podporovali.

Anotace

V předložené bakalářské práci se budu zabývat analýzou židovského sionistického týdeníku Židovské zprávy, který vycházel v letech 1918 – 1939. Konkrétně se zaměřím na období 30. let, kdy se výrazně mění dobová situace. Práce bude sledovat jak uměleckou profilaci časopisu, včetně literární a umělecké kritiky, tak i dobovou řeč periodika, která reprezentuje dobové dění a reaguje na něj. K analýze mi poslouží nejen samotný týdeník, ale i Židovský kalendář vydávaný redakcí Židovských zpráv. Součástí bakalářské práce bude i kapitola týkající se historie Židů na našem území a metodologická kapitola, která bude pojednávat o interpretaci historického materiálu a o reprezentaci faktů.

Annotation

In this bachelor thesis I am going to analyze the Jewish Zionist periodical *Židovské zprávy* (Jewish News) which is published from 1918 to 1939. Especially I am going to focus on 30th when the situation was distinctly changing. The work is going to follow artistic specialization of the magazine including literary criticism, artistic criticism and historical speech which represents historical events and reacts to them. For this analysis I am going to use *Židovský kalendář* (Jewish Calendar) which was published by editors of the *Židovské zprávy*. One part of my bachelor thesis is going to focus on Jews in our country and the methodological chapter on interpretation of historical material and on representation of facts.

Obsah

Úvod	7
I. Historie židovské populace na českém území konce 19. a v 1. polovině 20. století	8
1. Charakteristika židovské komunity v českých zemích.....	10
2. Češi nebo Němci?.....	10
2.1. Němečtí Židé	11
2.2. Čeští Židé	12
3. Sionisté v českých zemích	17
3.1. Spolek Bar Kochba	18
3.2. Sionistické hnutí za první republiky	20
3.3. Sionistické směry.....	21
II. Zpracování historického materiálu a reprezentace faktů.....	25
III. Židovské zprávy	30
1. Rok 1930	31
2. Rok 1931	35
3. Rok 1932	39
4. Rok 1933	42
5. Rok 1934	46
6. Rok 1935	50
7. Rok 1936	55
8. Rok 1937	60
9. Rok 1938 - 1939.....	62
IV. Židovský kalendář.....	70
Závěr	78
Použitá literatura	82

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat analýzou kulturně-politického sionistického týdeníku Židovské zprávy, který byl vydáván v letech 1918 – 1939. Konkrétně se však zaměřím na období 30. let, kdy se výrazně mění dobová situace. Součástí analýzy bude i kulturně-literární příloha Židovský kalendář, který každoročně vycházel pod redakcí Židovských zpráv.

První kapitola práce se bude věnovat historii židovského obyvatelstva na našem území, a to zejména v meziválečném období. Součástí kapitoly bude charakteristika Židů v Československu a jejich rozdělení podle toho, k jaké kulturní společnosti se hlásili – zda šlo o německé Židy, české Židy či sionisty. Největší prostor pak bude samozřejmě věnován Židům orientujícím se na sionismus. Nejprve se dozvíme něco o zakladateli sionismu a o jeho základním ideologickém konceptu. Dále se budu věnovat sionistickému hnutí a jeho spolkové činnosti v Československu, a také jednotlivým sionistickým směrům v českých zemích.

Druhá kapitola bude zaměřena metodologickým směrem, neboť bude věnována tématu zpracování historického materiálu a reprezentaci faktů. V této části jsem vycházela především z teoretických prací Haydna Whitea. Kapitola předloží základní teze o interpretaci historického materiálu a práce s ním.

Třetí a čtvrtá část práce pak bude obsahovat samotnou analýzu Židovských zpráv a Židovského kalendáře. Při práci s těmito materiály si budu všimnout především toho, jakým způsobem týdeník reaguje na dobové dění, které události jsou v novinách upřednostňovány a které jsou naopak upozadřovány. Tím bych měla dospět k dobové řeči periodika. Důležitým aspektem při analýze bude samozřejmě samotná sionistická ideologie. Předpokládám, že myšlenky sionismu budou promítnuty nejenom do článků reagujících na dobové dění, ale i do literárních ukázek, které se v novinách, a zejména pak v Židovském kalendáři, objevují v hojně míře. Ideje sionismu tak budou nejspíše formovat celou strukturu periodika a odhalí nám jejich vnímání světa.

I. Historie židovské populace na českém území konce 19. a v 1. polovině 20. století

V následující kapitole, týkající se historie Židů na našem území na konci 19. a na počátku 20. století, jsem vycházela zejména z knihy Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938, jejíž autorkou je Kateřina Čapková. Dále jsem také využila kratší příspěvek Heleny Krejčířové s názvem Židovská komunita v moderní české společnosti, který byl publikován v knize Václava Vebera Židé v novodobých dějinách. A v neposlední řadě jsem též pracovala s knihou Theodora Herzla Židovský stát.

Nejprve bych chtěla krátce přiblížit okolnosti, které předcházely období, jemuž se budu zabývat hlouběji. První zmínky o židovském osídlení v Čechách se datují již do 10. století. Počátkem 13. století bylo rozhodnuto, že se Židé musí odlišovat od křesťanů oblečením a byla jim omezována některá práva. Zároveň byli Židé oddělováni od ostatních obyvatel měst tím, že jim byly vyhrazeny zvláštní ulice. V 1. polovině 15. století bylo vydáno nařízení, že se mají Židé přestěhovat do oddělených čtvrtí. Vzájemné soužití Čechů a Židů se tak vyznačovalo zejména odlišováním dvou prostorů. Na jedné straně stálo uzavřené židovské ghetto a na straně druhé křesťanská společnost, která ghetto obklopovala, opovrhovala jím, ale paradoxně je také využívala. Zásadní změny v koexistenci obou společností přineslo v 18. století osvícenství, potažmo reformy Josefa II., kterými velkou měrou zrovnoprávnil Židy s ostatními obyvateli habsburské monarchie. Na oplátku byli Židé otevřeni k jeho germanizační politice a velice ochotně se seznamovali s německou kulturou. V první polovině 19. století se Židé ještě více emancipovali. Účastnili se politického a společenského života. A někteří, zejména z řad židovské elity, se dokonce aktivně zúčastnili revoluce v roce 1848. Poprvé je na našem území spojovala s ostatním obyvatelstvem stejná touha, a to touha po změně a svobodě. V roce 1849 byla přijata ústava, která Židy zrovnoprávnila, ovšem některá práva jim byla odebrána následnou oktrojovanou ústavou. Důsledkem byla vlna antisemitismu a také prohlubování národnostního sporu mezi Čechy a Němci. Židé z Čech se začali přidávat na stranu liberálních Němců, což bylo ještě více podpořeno přijetím nové ústavy v roce 1867, která pro Židy znamenala úplnou rovnost před zákonem. Když se ale v 90. letech 19. století v Rakousku začala šířit vlna antisemitismu a české národní sebevědomí získávalo na síle, němečtí Židé v Čechách se octli

v menšině a začalo stále více přibývat českých židovských asimilantů. Zároveň se v 90. letech 19. století mezi Židy objevuje i třetí proud, a tím je sionismus. Vyústěním antisemitských tendencí na konci 19. století byla v českém prostředí tzv. hilsneriáda, při které byl mladík Leopold Hilsner obviněn z rituální vraždy Anežky Hružové. Jedním z největších odpůrců hilsneriády byl Tomáš Garrigue Masaryk, který se v následujícím období, zejména po první světové válce, stal důležitou osobností v dějinách Židů z českých zemí.

Po první světové válce se poměry v českých zemích pro židovskou menšinu radikálně proměnily. Ve státech Evropy začaly ještě před ukončením války vznikat tzv. Židovské národní rady, které měly za úkol hájit práva židovského národa. V Praze vznikla Židovská národní rada 22. října 1918 a jejím předsedou se stal Ludvík Singer, který hájil zájmy sionistů. Spolu s Maxem Brodem vyjednávali s představiteli nového státu. Programově Židovská národní rada tedy požadovala zejména uznání židovské národnosti a svobodu jednotlivce se k ní přihlásit. Velký význam měla pro židovský národ Wilsonova deklaráce a mírová jednání ve Versailles, která byla zahájena po první světové válce. Právě tam se poprvé vážně projednávalo uznání židovského národa. Výsledkem jednání ve Versailles byla tzv. minoritní saint-germainská smlouva mezi Československou republikou a dohodovými mocnostmi, která požadovala stejná práva pro státní národ i pro rasové, náboženské a jazykové menšiny. Se stejnými požadavky přišli i čeští sionisté. Československá republika, jako jediná ze zemí Evropy, tento požadavek uplatnila tedy i pro židovské obyvatelstvo.

Důležitou osobou při uznávání židovské národnosti v Československu byl, jak již bylo zmíněno, Tomáš Garrigue Masaryk. První československý prezident se těšil oblibě mezi Židy z celého světa. Důvodem k tomu jim byl nejenom Masarykův postoj při hilsneriádě, ale i jeho všeobecná náklonnost k Židům a pochopení židovského nacionalismu a sionistických tendencí.

V nově vzniklém Československu měli Židé velkou výhodu v tom, že se mohli přihlásit k židovské národnosti a na rozdíl od většiny států v Evropě nemuseli dokládat židovskou národnost jazykovou znalostí jidiš či hebrejštiny nebo členstvím v židovské obci. K židovské národnosti se tedy teoreticky mohli přihlásit i lidé, kteří židovské náboženství nevyznávali.

1. Charakteristika židovské komunity v českých zemích

Pro židovské obyvatelstvo v českých zemích je typický model západního židovství, který se vyznačoval vysokou mírou kulturní integrace, až asimilace. Pro západní židovství byly charakteristické tendence odmítání jidiš a ortodoxního židovství. Západní Židé bydleli většinou ve velkých, průmyslových městech a byli součástí střední, až vyšší sociální vrstvy. Tento typ židovství se vyskytoval u židovských obyvatel nejen v českých zemích, ale i v Německu, v Rakousku, ve Švýcarsku, ve Francii, v Itálii, ve Velké Británii a v jiných, především západních a severovýchodních zemích. Vedle západních Židů existovali i východní Židé, kteří se vyskytovali převážně ve východní Evropě, jako byla Podkarpatská Rus, Polsko či Rusko. Východní Židé se vyznačovali nízkou mírou kulturní integrace a typickým pro ně bylo zachovávání jidiš a náboženských tradic. Šlo převážně o příslušníky nižších sociálních vrstev.

Úpadek ortodoxního židovství je možné u nás zaznamenávat již od poloviny 19. století. Židé v českých zemích žili většinou ve velkých městech a byli příslušníky střední sociální vrstvy. Rozdílný život lze však pozorovat u Židů v Čechách a na Moravě. V Čechách, zejména v Praze, byla židovská komunita mnohem více sekularizovanější než na Moravě. Pro většinu židovských obyvatel v Čechách byl typický velmi chladný vztah k židovskému náboženství. Na Moravě ovšem žili Židé v menších městech, kde udržovali svoji komunitu pohromadě a měli právo na svou vlastní židovskou samosprávu. Proto si více uvědomovali svoji odlišnost od Čechů a Němců a mohli tak lépe přijmout židovský nacionalismus. Příkladem z moravských měst mohou být Boskovice nebo Prostějov. Na Slovensku a na Podkarpatské Rusi se již setkáme spíše s východním modelem židovství.

2. Češi nebo Němci?

Židé v Československu měli možnost, na základě rodinných tradic či podle toho, jaké školy navštěvovali apod., se sami rozhodnout, zda se přikloní k české nebo k německé kulturní společnosti. Aspektem při rozhodování jim mohl být též jazyk. Ovšem většina Židů byla bilingvní, tedy uměla jak česky, tak i německy, a proto se při udávání národnosti rozhodovali podle několika hledisek.

V 19. století se židovské obyvatelstvo klonilo spíše k německé kulturní společnosti a za svůj dorozumivací jazyk si zvolilo jazyk německý. Důvodem byly nejenom reformy císaře Josefa II., který nařídil vyučování v němčině na židovských školách, ale i ideologie židovského osvícenství, tzv. *haskaly*. Tato ideologie se

soustředila na způsob vyučování v židovských školách. Podporovala výuku v němčině, a naopak pohrdala tradičním jazykem jidiš. Třetím důvodem byla také vděčnost židovského obyvatelstva císaři Josefu II., který výrazně zlepšil jejich sociální a právní postavení v zemi. V neposlední řadě hrálo svoji roli také to, že český jazyk se až v průběhu 19. století začal pomalu dostávat do vyšších sociálních vrstev obyvatel a mezi intelektuály.

Teprve v poslední třetině 19. století se začaly rozšiřovat české střední školy, a tím se výrazně lepší postavení české kultury i mezi židovskou populací v zemi. Právě na konci 70. let 19. století bylo založeno organizované českožidovské hnutí a stále více Židů začalo používat český jazyk. A jejich počet rostl až do druhé světové války.

Ovšem existuje jedna skutečnost, která rozšíření českého jazyka mezi Židy zbrzdila. Tou skutečností bylo povolení z roku 1848, které umožňovalo Židům se stěhovat. Do té doby měli Židé zákaz stěhování, ale jakmile se jim otevřela tato možnost, začali se přesunovat z českých vesnic do průmyslových měst, která se v té době nacházela především v německém pohraničí.

2.1. Němečtí Židé

Společným jmenovatelem pro všechny německy mluvící Židy byla jejich příslušnost k vyšší sociální vrstvě. Právě ti, především od počátku 20. století, neposílali své potomky do českých středních škol, nýbrž do škol německých, protože chtěli svým dětem zajistit lepší možnosti v profesním životě. Dalším důvodem, proč se židovská elita klonila k německé kulturní společnosti, bylo snadné proniknutí mezi německou střední a vyšší vrstvu obyvatel. Zejména to byli Židé z Prahy, kteří se klonili k německé kultuře. Pražští němečtí Židé nemuseli zakládat své vlastní organizace, jelikož měli možnost své zájmy prosazovat v německých organizacích. Někteří byli dokonce členy nejprestižnější německé instituce v Praze, tzv. Kasina, a zároveň byli i členy pražské židovské náboženské obce či řádu B'nai B'rith. Současně působili také v německém tisku, proto nezakládali ani své vlastní noviny a časopisy. Například do nejčtenějšího německého deníku *Prager Tagblatt* přispívalo mnoho významných židovských novinářů jako byl Max Brod, Egon Ervin Kisch, Theodor Lessing a další. Snadná integrace do německé vrstvy obyvatel, ale i celková napjatá atmosféra mezi českým obyvatelstvem a německou menšinou za první republiky, zapříčinila neaktivnost německých Židů v zakládání vlastních spolků. Bylo pro ně nemyslitelné, vyzývat Židy z Československa, aby se přikláněli k německé kultuře.

Na druhou stranu existoval elitní židovský řád, ve kterém se za první republiky scházeli nejenom němečtí Židé, ale i sionisté, čeští Židé i Čechožidé. Ovšem v rámci této organizace můžeme charakterizovat specifické rysy německé židovské elity v Čechách. Tento řád se jmenoval B'nai B'rith a pocházel z USA, kde byla roku 1843 založena jeho první lóže. Cílem vzniku měla být pomoc německým Židům v USA se integrovat do americké společnosti bez ztráty židovské identity. Postupem času vznikaly lóže i v Evropě. První vznikla v Berlíně roku 1882, dále v Rakousku a v Čechách. První lóží na českém území byla lóže v Plzni z roku 1892. Tu následovaly lóže v Praze, Karlových Varech a Liberci. Po první světové válce se dokonce pražská lóže se svými členy stala nejbohatší a nejvlivnější ve střední Evropě. Členové B'nai B'rith velkou měrou podporovali kulturu a vědu. Důležitou součástí bylo zprostředkovávání české kultury německému publiku. Chystali přednášky na různá témata z oblasti literatury, historie, filozofie, ekonomie i z oblasti přírodních věd. Zabývali se též problematikou náboženství. Nové poznatky z oblasti vědy a kultury publikovali knižně nebo ve svém měsíčníku *B'nai B'rith*. Specifikem české lóže byla její podpora kultury německé, a dokonce i kultury české (zejména zájem o židovské motivy v české literatuře) a samozřejmě i podpora spisovatelů a básníků židovského původu. Na počátku 20. století založily pražské lóže spolek Herderverein, kde se měla scházet nadějná židovská mládež, která se posléze stávala členy B'nai B'rith.

Dalším rysem německých Židů byly jejich neskrývané sympatie k sionistům. Dokonce došlo k jejich vzájemné spolupráci při různých projektech. Například výsledkem jejich spolupráce byl vznik charitativní organizace s názvem Toynbeeale, která měla pomáhat chudým lidem jak materiálně, tak i duchovně. Spolupráce mezi německými Židy a sionisty probíhala i za první republiky.

2.2. Čeští Židé

Jak již bylo řečeno, tak v 70. letech 19. století vzniklo organizované českožidovské hnutí. Jejich cílem byla úplná asimilace s českým národem. Stáli proti vnímání židovství jako národa, tedy i proti sionistům. Prvním z těchto hnutí byl Spolek českých akademiků židů, který vznikl v roce 1876. Zakládajícími členy byli absolventi prvních českých středních škol, zejména z jižních Čech. Programově si za cíl stanovili „budit a pěstovat české národní vědomí u židů, totiž u židů v českém kraji zrozených a

v českém prostředí žijících¹. Byli tedy opozicí k německým Židům. Jejich periodikem se stal *Kalendář česko – židovský*. Ohniskem zájmu akademiků se stala asimilace v kulturní a společenské oblasti.

Do konce 19. století a na začátku 20. století vznikly ještě další českožidovské spolky. Například spolek Or tomid, který chtěl prosadit, aby se v synagogách kázalo českým jazykem, nebo Národní jednota českožidovská, která založila časopis *Českožidovské listy*. „Účelem časopisu bylo napomáhat integraci Židů do české společnosti, hájit ji proti útokům ze strany antisemitů (...)². Ovšem Národní jednota židovská nebyla spolkem politickým, a proto bylo nutné založit spolek politicky orientovaný. Tím se stala Politická jednota českožidovská, která byla založená roku 1897. Ústředním časopisem se stal časopis *Rozhled*. „Za jeden z hlavních úkolů si Politická jednota uložila boj proti německým židovským (konfesijním) školám, které v Čechách a na Moravě přežívaly ještě z dob Josefa II.“³

Co se politické orientace většiny Čechožidů týče, byli většinou orientovaní na mladočeskou stranu. A mezi mladočechy měli Čechožidé většinou i přátele. Ovšem zklamáním pro ně bylo, že se mladočeši připojili k vlně antisemitismu, která proběhla na konci 19. století po celé Evropě. Příčinou tak byla změna politické orientace většiny Čechožidů, a dokonce došlo k rozštěpení uvnitř českožidovského hnutí. Zejména mladá generace, v jejímž čele stál Viktor Vohryzek, Bohdan Klineberger, Jindřich Kohn, Max a Eduard Ledererové a další, kritizovala ochotu starší generace dále podporovat mladočechy. Mladá generace tzv. pokrokových Židů opustila mladočeskou stranu a na počátku 20. století Viktor Vohryzek inicioval vznik časopisu *Rozvoj*, který se po třech letech, v roce 1907, spojil s *Českožidovskými listy* a vznikl nový *Rozvoj*. V tomtéž roce byl založen i Svaz českých pokrokových židů. Odlišná byla nejen politická orientace pokrokových Čechožidů, ale také jejich postoj k náboženství, který se lišil od starší generace tím, že „se snažili znovuobjevit a reinterpretovat význam judaismu pro moderní dobu.“⁴

Po vzniku samostatného Československa byly požadavky Čechožidů více méně naplněny. Čeština se stala úředním jazykem, došlo ke zrušení německých židovských

¹ Kateřina ČAPKOVÁ, Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918- 1938, Praha- Litomyšl 2005, s. 96. dle Dr. August Stein, „Ze začátku spolku českých akademiků-židů“, in: *Vzpomínky a úvahy 1876- 1926. Vydáno k jubileu padesátiletého trvání Akademického spolku „Kapper“ v Praze*. Redigoval dr. Otakar Guth, Praha 1926, s. 5.

² K. ČAPKOVÁ, Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918- 1938, Praha- Litomyšl 2005, s. 100.

³ Tamtéž, s. 100.

⁴ Tamtéž, s. 104.

škol a jako bohoslužebným jazykem v některých synagogách se stal český jazyk. Čechožidé byli jako jediní již za války pro vznik českého státu. Ostatní hnutí uvnitř židovské populace, jako byli němečtí Židé a sionisté, byli spíše pro zachování monarchie. A tak se Čechožidé právem po první světové válce domnívali, že jim dá vláda nově vzniklého státu za pravdu a „povýší českožidovskou organizaci za hlavního partnera v otázkách židovského obyvatelstva.“⁵ Opak byl ale pravdou. Českožidovské hnutí bylo v počátcích první republiky v krizi, oproti hnutí sionistickému, které zažívalo obrovský rozkvět. A právě sionisté byli těmi, kteří se podíleli na jednání s vládou. Čechožidé tak neměli možnost udělat nic proti vzniku Národní rady židovské a ani proti potvrzení židovské národnosti.

Někteří čeští politikové se též stavěli chladně k českožidovskému hnutí, což jeho krizi ještě více prohlubovalo. Vše bylo jen odrazem antisemitské nálady obyvatel v prvních letech nově vzniklého státu. Vlna antisemitismu se šířila po celém území Československa. V různých koutech republiky docházelo k drancování domů židovských obyvatel. Antisemitismus, který se objevil po válce v české společnosti, byl pro Čechožidy dalším velkým zklamáním. „Nejenže se řada Čechů nechala unést antisemitskými vášněmi, Čechožidy navíc velice mrzelo, že česká společnost nerozlišovala mezi „dobrymi českými židy“ a Židy indiferentními či německými.“⁶

Ve víru všech těchto událostí prvních poválečných let v Československu došlo tedy k zásadní proměně českožidovského hnutí. V závislosti na politických a společenských změnách se uvnitř českožidovského hnutí vyostřil spor mezi dvěmi skupinami členů. Jedna skupina zastávala radikální asimilaci Židů, která měla znamenat úplné potlačení všeho židovského. A druhou skupinou byli někteří bývalí pokrokoví Čechožidé, kteří se přikláněli ke kompromisu, tzn. „češství s židovským přibarvením.“⁷ Zastánci druhého proudu byli přesvědčeni o tom, že Židé svým židovstvím dokážou obohatit českou společnost a naopak. Tento spor vyvolal vášnivé diskuse mezi významnými Čechožidy, ale i nežidovskými intelektuály. Do diskuse o asimilaci se připojil např. filozof Emanuel Rádl či Ferdinand Peroutka.

V počátcích první republiky se Čechožidé také snažili o novou aktivitu, aby se dostali z krize. Jejich snaha vyústila ve dva projekty. Prvním projektem byl požadavek na vytvoření ryze českožidovského deníku a druhým byl vznik organizace Jednota pro

⁵ Tamtéž, s. 106.

⁶ Tamtéž, s. 114.

⁷ Tamtéž, s. 122.

péči hospodářskou a kulturní. Již na počátku nového století přišel Viktor Vohryzek s myšlenkou založení vlastních novin, které by byly určeny pro české židovské rodiny. Ale teprve až po válce se s tímto nápadem začalo více pracovat. Část Čechožidů byla proti a mezi své důvody uváděli zejména důvody finanční a programové. Tvrdili, že založením zvláštního českožidovského deníku by byla porušena snaha o úplné začlenění do českého národa. Naopak Svaz českých pokrokových Židů považoval za nutné založit své vlastní noviny. Jejich odůvodněním bylo, že je nutné, aby se česká veřejnost dozvěděla o českožidovských aktivitách. Zároveň chtěli podávat informace o politických a hospodářských událostech. A to vše bez antisemitského podtextu. Nakonec se členům Svazu českých pokrokových Židů podařilo vznik nového deníku prosadit. Nesl název *Tribuna*, první číslo bylo vydáno k 1. únoru 1919, redaktorem se stal Ferdinand Peroutka a šéfredaktorem Bedřich Hlaváč. Noviny byly určeny jak pro židovské obyvatelstvo, tak i pro obyvatelstvo nežidovské. Dokonce i někteří novináři, kteří pro *Tribunu* pracovali, byli z řad nežidovských obyvatel. Postupem času se *Tribuna* stala velmi oblíbeným periodikem mezi širokou veřejností. Zhruba v polovině 20. let 20. století do deníku začali přispívat i členové agrární strany, která byla známá svými protižidovskými názory. Nakonec získali agráři v novinách většinový podíl a roku 1928 přestala *Tribuna* vycházet.

Druhým projektem byl vznik organizace Jednota pro péči hospodářskou a kulturní v roce 1918. Cílem organizace byla spolupráce mezi jednotlivými českožidovskými hnutími a občany nežidovského původu. „K dosažení tohoto účelu rozvinula Jednota širokou škálu aktivit. Sahaly od pěstování společenských styků, podporování českého školství, českých knihoven, vydávání časopisů až po zřízení bezplatné zprostředkovací kanceláře pro pracovní místa a pěstování spolupráce v oboru zemědělství, živnostnictví, průmyslu, obchodu a peněžnictví.“⁸ Jednota fungovala až do roku 1924, poté svoji činnost ukončila.

Během prvních poválečných let ukončila řada českožidovských spolků svoji činnost. Docházelo také ke spojování několika spolků dohromady. V roce 1919 došlo ke sloučení Svazu českých pokrokových židů a Politické jednoty českožidovské. Vznikl tak nejvýznamnější českožidovský spolek, který nesl název Svaz Čechů židů. V nově vzniklé organizaci měli hlavní slovo zejména členové bývalé Politické jednoty, což

⁸ Tamtéž, s. 130.

mělo za následek orientaci jejich programu na úplnou asimilaci s českým etnikem. Jejich ústředním časopisem se stal časopis *Rozvoj*.

Dalšími důležitými českožidovskými spolky za první republiky byl Spolek českých akademiků židů a Českožidovské společenské sdružení v Praze. Spolek českých akademiků židů se též programově orientoval na úplnou asimilaci židovského obyvatelstva. V roce 1919 změnil spolek název a stal se z něj Akademický spolek Kapper. Českožidovské společenské sdružení v Praze se oproti tomu zaměřovalo zvláště na organizování kulturních a společenských akcí. Spolek se nezabýval otázkami asimilace, nýbrž jevil zájem právě o kulturu a umění. Členy obou těchto spolků mohli být i nežidovští obyvatelé.

V druhé polovině 20. let 20. století se situace v Československu uklidnila. Antisemitské bouře ustaly a republika zažívala obrovský rozmach. To vše přispělo k „rychlejší integraci židovského obyvatelstva do českého kulturního a jazykového společenství, což v důsledku znamenalo menší zájem o organizované českožidovské hnutí. Mnozí Židé v českých krajích se již cítili natolik zakotveni v české společnosti, že jim aktivity Čechožidů přišly zbytečné, nadbytečné. Integrace Židů do českého národa pro ně byla již skutečností.“⁹ Hlavním cílem Čechožidů se proto stalo působení mezi Židy na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. I na Moravě a ve Slezsku působily ještě před první světovou válkou českožidovské organizace, byla to například Národní jednota českožidovská ve Slezské Ostravě, Jednota českých židů v Brně či Národní jednota českožidovská na Moravě, která vznikla ale až po válce. Činnost spolků na Moravě byla podporovaná spolky pražskými. Ty se také aktivně podílely na vzniku spolků nových. Mezi prvními jevil o spolupráci s Moravou zájem Akademický spolek Kapper. V roce 1920 tak vznikl brněnský odbor Kapperu. Důležitými se staly léta 1925 – 1926, kdy se Čechožidé z Čech nejvíce snažili o získání moravských Židů. Z počátku se jim dařilo zakládat nové spolky, ale ty většinou hned nebo po krátkém trvání opět zanikly. Důvodem neúspěchů Čechožidů byly silně zakořeněné sionistické tendence, které byly podporovány moravskými židovskými obcemi. Druhým, avšak neméně významným problémem byl fakt, že větší část moravských Židů využívala při běžné komunikaci, ale i ve školách a při bohoslužbách, německý jazyk. A to i v období první republiky. Teprve ve 30. letech, kdy se situace v Německu vůči Židům vyostřovala, se řada moravských Židů začala přiklánět k českožidovskému hnutí. Obdobná situace jako

⁹ Tamtéž, s. 140.

na Moravě byla i na Slovensku. Proto tedy můžeme konstatovat, že českožidovské hnutí získalo na Moravě a na Slovensku jen nepatrnou podporu.

Na počátku 30. let 20. století se uvnitř Akademického spolku Kapper objevila mladá generace, která se již úplně neztotožňovala s ideou úplné asimilace. Tato mladá generace naopak chtěla zdůraznit své židovství. Cítili se již natolik Čechy, aby si mohli uvědomit své židovství. Nechtěli tedy své židovské kořeny úplně ztratit. „Českožidovská mládež ze spolku Kapper již oproti svým dědům nemusela nijak objeovat českou kulturu, protože v ní již byla pevně zakotvena. Co jí ovšem scházelo, byla znalost židovství. Nedostatek znalostí z oblasti židovského náboženství, literatury i folklóru se snažili členové Kapperu doplnit diskusemi s předními odborníky.“¹⁰ Těmito názory se podobali programu pokrokových Čechožidů. Mladá generace dospěla také k názoru, že při poznávání židovské kultury je třeba spolupracovat se sionisty. Nové myšlenky v rámci Kapperu tak měli za následek vzrůstající zájem o toto hnutí.

V roce 1933 byl zvolen německým kancléřem Adolf Hitler. Tato zpráva otřásla všemi Židy v celé Evropě, jelikož si byli vědomi, že mohou velmi snadno přijít o svá těžce získaná práva. Čechožidé, i přes prvotní ujasňování si dalších kroků, zůstali nadále věrni myšlence asimilace s českým národem. Začali aktivněji bojovat za zavedení českého jazyka do běžného života všech Židů v Československu. Svaz Čechů židů také nabádal obyvatele českých zemí k zpretrhání závazků všeho druhu s Německem. Šlo o myšlenku, aby možné nebezpečí zůstalo za hranicemi českého státu a nemělo šanci k nám proniknout. S tím souvisí také jejich nesouhlas s pomocí židovským emigrantům z Německa, kterých se naplno ujali sionisté.

3. Sionisté v českých zemích

Za myšlenkového otce sionismu je pokládán Theodor Herzl. I když nebyl ani prvním, ani jediným zastáncem myšlenky židovského nacionalismu, je všeobecně označován za otce sionismu proto, že jako první dokázal prosadit myšlenky sionismu mezi širokou veřejností a stal se také prvním organizátorem sionistických aktivit. Theodor Herzl byl přesvědčen o tom, že po vytvoření židovského státu se Židé přestanou odlišovat od ostatních národů a budou okolním světem přijati. Z jeho myšlenek vychází ideologická koncepce všech sionistů. Členové sionistických hnutí se tak příznávají k židovské národnosti a bojují o vytvoření svého vlastního státu na území Palestiny. Důležitým krokem k vytvoření vlastního státu, dle jejich názoru, bylo však

¹⁰ Tamtéž, s. 151.

také rozvíjení vlastní kultury i v diaspoře, tedy mimo území Palestiny. Touto základní myšlenkou tak stojí sionisté v Československu v opozici k německým Židům a Čechožidům.

Sionistické hnutí v Československu bylo velice různorodé. Dokonce naráželo i na odpor ortodoxních Židů ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, protože ortodoxní Židé odmítali myšlenku o vytvoření židovského státu. Sionistické hnutí na Moravě se též odlišovalo od hnutí z Čech. Na Moravě se do hnutí zapojovaly celé židovské obce, které podléhaly své vlastní samosprávě, a proto měly silnější pocit sounáležitosti a byly tak otevřenější k nacionálním myšlenkám. Svou roli hrála také menší míra sekularizace. Z tohoto důvodu byli sionisté na Moravě více spjatí s náboženskou tradicí. V roce 1894 byl v Brně založen sionistický spolek Veritas, jehož zakladateli byli Otto Abeles a Berthold Feiwel.

3.1. Spolek Bar Kochba

V Čechách vznikl první sionistický spolek v roce 1893, nesl název Maccabea a byl iniciován ruskými židovskými studenty. Tato skutečnost souvisela s větší mírou sekularizace Židů v Čechách. Zde Židé žili ve městech samostatně a nedrželi tolik při sobě. Židovští studenti z Prahy neměli z počátku velký zájem o spolek tohoto druhu. Aktivita spolku Maccabea nebyla výrazná, a proto se po třech letech spolek přejmenoval na Verein der jüdischen Hochschüler in Prag a roku 1899 se naposledy změnil název na Bar Kochba (s podtitulem Verein der jüdischen Hochschüler in Prag/ Spolek židovských akademiků v Praze). Spolek Bar Kochba se přihlásil k židovskému nacionalismu a sdružoval jak německy, tak i česky mluvící sionisty.

Po vlně antisemitismu z řad mladočechů na konci 19. století se k sionistickému hnutí přidávali také Čechožidé. Nejvýznamnějšími byli Alfréd Löwy z Domažlic, který se stal prvním předsedou Bar Kochby, a Ludvík Singer, jež byl od roku 1910 „předsedou sionistické organizace v Čechách a po první světové válce předsedal i Židovské národní radě. Spolu s Maxem Brodem se stal hlavním prostředníkem mezi sionistickou organizací a představiteli československého státu.“¹¹ Přeběhlíkem z českožidovského hnutí byl také Emil Waldstein, zakladatel a redaktor *Židovských zpráv*.

Počet česky mluvících členů Bar Kochby však stále více narůstal, a proto se čeští sionisté v roce 1909 rozhodli, že založí samostatný spolek s názvem Spolek

¹¹ Tamtéž, s. 180- 181.

židovských akademiků Theodor Herzl. Oba spolky spolu od prvopočátku spolupracovaly. Spolupráce neskončila ani během první světové války a v meziválečné době. Před válkou a během ní měl vůdčí postavení spolek Bar Kochba, ale ten po roce 1918 vystřídal český spolek Theodor Herzl. Vůdčí postavení spolku Theodor Herzl ostatně svědčí o tom, že se sionisté snažili propagovat více český jazyk, zejména po válce a poté ve 30. letech po nástupu Hitlera k moci.

V roce 1903 se stal předsedou Bar Kochby Hugo Bergmann a od tohoto okamžiku se začala psát nová kapitola dějin sionismu v Čechách. Spolek Bar Kochba se ideologicky hlásil k myšlenkám židovského nacionalismu. Problémem ale bylo, že většina členů už vlastně nevěděla, jaké je židovské náboženství a jaké jsou židovské tradice. Skoro všichni již vyrůstali v rodinách, které se ničím nelišily od ostatních rodin v českých zemích. Proto si pražští sionisté, v čele s Hugem Bergmannem, určili za hlavní náplň své práce výuku hebrejštiny a jidiš a pořádání přednášek o židovském náboženství, literatuře, historii a tradicích. Mnohé inspirace čerpali z východního židovství.

Některým členům Bar Kochby ale tento charakter zájmů nevyhovoval. Proto se rozhodli v roce 1904 založit si spolek vlastní s názvem Barissia. Byla to skupina lidí okolo Roberta Neubauera, Julia Löwyho a dalších a jejich cílem se stalo přesvědčivější a silnější působení na české a německé asimilanty. Jejich odlišná koncepce, tzv. politického sionismu, vedla ke sporům s Bar Kochbou, která zastávala myšlenky kulturního sionismu. Politický sionismus navazuje na myšlenky Theodora Herzla, které publikoval ve své knize *Židovský stát*. Jeho koncepce je založená na vytvoření vlastního židovského státu buď v Palestině, nebo v Argentině. Předpokládá přesídlení všech Židů z celého světa do tohoto nového státu, což by podle něj vedlo k vymizení antisemitismu. Jenom tak by mohli Židé jednat s nežidovskými státy jako s rovnými. Avšak kulturní sionismus naproti tomu zdůrazňuje odlišnost židovského národa díky jeho tradicím a kultuře. Požaduje také židovskou domovinu, ovšem jen na území Palestiny, které je historickým a územním centrem Židů. Kulturní sionismus nepovažuje za důležité vytvoření státu s vlastní vládou, protože předpokládá soužití s arabským obyvatelstvem, ale zdůrazňuje funkci kulturního centra, odkud by byla podporovaná židovská kultura na celém světě. Z toho vyplývá důležitý rys kulturního sionismu, a to, že kulturní sionisté nechtěli zavrhnout život v diaspoře. A ani nepředpokládali, že by se všichni Židé někdy mohli přestěhovat do Palestiny.

Ideologický spor mezi Bar Kochbou a spolkem Barissia vyústil před první světovou válkou vítězstvím Bar Kochby. Vítězství nespočívalo v počtu členů, ale spíše v tom, že Bar Kochbě se podařilo ve větší míře informovat českou veřejnost o myšlenkách hnutí a přispět tak více k obnově židovské národní identity v českých zemích. Členové Bar Kochby tak výrazně ovlivnili i první oficiální sionistický časopis v Čechách. I když časopis v roce 1907 založili členové Barissie a dali mu název *Selbstwehr* (Sebeobrana), tak v roce 1910 převzali jeho redakci členové z Bar Kochby a ti určili jeho ideologickou orientaci až do konce první republiky. Prvním redaktorem časopisu se stal Leo Herrmann. Členové spolku Bar Kochba také podporovali vznik a rozvoj nových sionistických organizací a sami se snažili působit na mladou generaci tím, že pořádali různé přednášky, taneční večery apod.

3.2. Sionistické hnutí za první republiky

Po první světové válce sionistické hnutí zažilo obrovský zlom. Před válkou mohli někteří považovat jejich ideje za nereálné. Ovšem po válce museli ti, kteří sionisty považovali za utopisty, svůj názor změnit. Sionistické hnutí totiž získávalo stále větší politický vliv. Důležitým mezníkem se pro sionisty stal rok 1917. Tehdy byla vydaná tzv. Balfourova deklarace, která slibovala Židům nárok na vlastní židovskou domovinu v Palestině. Deklarace byla vydaná britskou vládou, která si mohla tak závažný slib dovolit, jelikož Británie měla nad Palestinou vojenský dohled. Druhým důležitým dokumentem, jak již bylo uvedeno na začátku této kapitoly, byla Wilsonova deklarace z roku 1918, kde se vyskytoval bod o právu na sebeurčení národů. Toto právo využili i Židé a po celé Evropě tak začaly vznikat Židovské národní rady.

V Čechách se Židovská národní rada, v jejíž čele stáli sionisté, podílela na vyjednávání s vládou ohledně židovských otázek, což bylo pro Čechožidy velkou ránou. Obecně se postavení sionistického hnutí v poválečném Československu výrazně zlepšilo a bylo velmi pozitivně přijímáno českými osobnostmi a inteligencí. Můžeme také říci, že velkou měrou potlačilo hnutí českožidovské. Židovské národní hnutí vzalo na sebe odpovědnost i za ortodoxní Židy ze Slovenska a z Podkarpatské Rusi. Setkalo se i s podporou moravských Židů a ortodoxních židů z Čech. Ovšem s rostoucím počtem sionistů a s novými politickými úkoly docházelo k rozepřím uvnitř hnutí a k následnému štěpení.

Židovská národní rada byla zástupcem pro všechny Židy v českých zemích, kteří se ztotožňovali s idejemi židovského národního hnutí. Vedle toho existovala Židovská

strana. Ta byla stranou menšinovou, liberální a zastávala loajální postavení vůči československému státu. Vznikla v lednu roku 1919, ale poprvé se do parlamentu dostala až po volbách v roce 1929. Další samostatnou strukturou byla organizace uvnitř sionistického hnutí. Nejvýš v pomyslném žebříčku stála Sionistická teritoriální federace, která sionisty z Československa zastupovala na Světové sionistické organizaci a také dohlížela na aktivity sionistů v ČSR, ale postupně se od Sionistické teritoriální federace začaly odpojovat skupiny, které si chtěly svoje aktivity organizovat samy, a tak Sionistická teritoriální federace ztrácela svůj vliv. Nejdůležitějším orgánem byl proto Ústřední svaz sionistický pro ČSR. Avšak vedoucí členové obou organizací se ve většině případů překrývali (v letech 1921 – 1938 měly obě v čele Josefa Rufeisena) a obě instituce měly od roku 1921 sídlo v Moravské Ostravě.

3.3. Sionistické směry

Co se týče základních sionistických směrů v českých zemích, můžeme sledovat rozdíl mezi sionismem v pohraničních, německých oblastech a v českém vnitrozemí. Zatímco v českém vnitrozemí se Židé začali k sionismu hlásit poměrně brzy, v pohraničí tomu tak nebylo. Důvodem bylo, že mnozí Židé v německém prostředí se nechtěli odlišovat od ostatních, a tím zdůrazňovat svůj odlišný původ. Za první republiky se ale situace zlepšila a i Židé z pohraničí se začali hlásit k sionistickému hnutí.

Sionistické hnutí ve vnitrozemí bylo zejména ovlivněno působením spolku Bar Kochba a Theodor Herzl. Svým vedením časopisů *Selbstwehr* a *Židovské zprávy* určovaly tyto dva spolky ráz sionismu v Čechách. Spolek Theodor Herzl začal také vydávat *Židovský kalendář*, který později převzala redakce *Židovských zpráv*. Po první světové válce se členové obou spolků začali více prakticky zaměřovat na realizaci svého programu. Sám Hugo Bergmann se po válce kriticky vyjadřoval o předválečném zaměření obou skupin. Zavrhl zejména orientaci na východní židovství. Uvědomil si, že západní Židé nemohou žít stejným životním stylem jako východní. Proto se sionisté soustředili na nový program. Začali více tíhnout k socialismu a zabývat se sociálními problémy ve společnosti. V listopadu roku 1918 vznikl nový program, jehož cílem bylo „zavedení demokratického volebního práva v židovských obcích a organizace

židovského dělnictva.“¹² Důležitou úlohu v tomto směru hráli židovští socialisté sdružení v organizacích s názvem Poale Sion a Hapoel Hacair.

Zatímco spolek Poale Sion nebyl v ČSR příliš vlivný, zejména kvůli nízkému počtu židovských dělníků v českých zemích, spolek Hapoel Hicair zaznamenal v poválečných letech větší úspěch, neboť byl podporován samotnými členy Bar Kochby. Organizace Hapoel Hicair byla založena v Palestině a postupně vznikala v různých státech Evropy. V Praze vznikla roku 1920 a u zrodu stáli mimo jiné Hugo Bergmann a Max Brod. Stoupcemí hnutí kladli důraz na osobní obrat jedince, který je ochoten stát se dělníkem v Palestině. Hnutí ovlivnil svými myšlenkami ruský intelektuál Aharon David Gordon a židovský filozof Martin Buber. Druhý jmenovaný byl organizátorem velkého setkání židovské mládeže v Praze v březnu roku 1920, které bylo důležité tím, že se zde sloučením Hapoel Hicair a další podobné organizace vytvořila nová politická strana s názvem Hitachdut. Ovšem v Československu se Hitachdut nebyla schopná organizačně ani politicky prosadit, a tak od poloviny 20. let 20. století prakticky zanikla. Někteří bývalí členové se stali oporou politiky Chaima Weizmanna, o kterém bude ještě dále řeč. Jiní se připojili k programu sionistického realismu.

V programu sionistických realistů je patrný vliv Masarykovy realistické a humanitní politiky. Vůdčí osobností tohoto sionistického proudu byl Oskar Epstein. Nejdůležitější aktivity se podle jejich programu měly odehrávat na poli kulturním. Byli zastánci humanitních principů sociální spravedlnosti, podle kterých měla fungovat židovská domovina v Palestině. Největšího vrcholu dosáhla skupina roku 1926, poté, od roku 1927, se již více neprojevovala. Ale i přesto je pro nás tato skupina dalším důkazem o velkém obdivu Židů vůči T. G. Masarykovi.

V meziválečném Československu se umírnění socialisté z bývalého Hitachdutu, ale i tzv. obecní sionisté, jež nepatřili k žádné skupině, připojili k podpoře Chaima Weizmanna, který byl ve své době prezidentem Světové sionistické organizace. Weizmann a jeho kolegové stáli v opozici k názorům Theodora Herzla, který považoval za nejdůležitější prostředek k vytvoření vlastního státu diplomacii. Weizmann a jeho kolegové naproti tomu tvrdili, že „sionismus nemůže spočívat na osobní angažovanosti několika politicky významných osobností. Za rozhodující pro budoucí židovský stát pokládali naopak rozvoj kulturních a vzdělávacích institucí v Palestině.“¹³ Hlavní

¹² Tamtéž, s. 220.

¹³ Tamtéž, s. 230.

aktivitu proto směřovali ke „kulturní renesanci židovského národa“.¹⁴ Díky nim bylo v západní Evropě již roku 1902 založeno první sionistické nakladatelství Jüdischer Verlag v Berlíně. Weizmann se také částečně zasloužil o založení Hebrejské univerzity v Jeruzalémě, která byla otevřena roku 1925. Vrcholem jeho kariéry bylo jeho zvolení prvním prezidentem nového židovského státu.

Pro české vnitrozemí byly tedy po válce typické proweizmannovské, umírněně levicové tendence. Protipólem k sionistům ve vnitrozemí byly myšlenky Emila Marguliese, který se velkou měrou zasloužil o vybudování sítě sionistických organizací v německém pohraničí. Emil Margulies pocházel z ortodoxní židovské rodiny ze severních Čech, a proto díky svému původu nemusel hledat svoji židovskou identitu. Členem sionistického hnutí se stal již v mladém věku, avšak zpočátku na severu Čech se svými názory narazil na odpor tamních Židů. Organizoval se v různých sionistických hnutích, neúnavně přesvědčoval Židy v severočeských a východočeských městech a vesnicích a postupně se mu dařilo vytvářet síť různých hnutí podporujících jeho názory. Ty byly ovlivněny Herzlovým politickým sionismem. Od roku 1923 se přidal ke skupině radikálních sionistů, kteří kritizovali Weizmannovo vedení Světové sionistické organizace. „Vyčítali Weizmannovi jeho umírněný postoj k Velké Británii. Sami by upřednostňovali větší politický nátlak na britskou vládu a prosazovali vznik židovského státu a ne pouhé „židovské domoviny“.“¹⁵ Dokonce i aktivně podporoval radikální sionisty v jejich činnosti, když se stal členem tzv. Konferenčního společenství radikálních sionistů (Konferenzgemeinschaft radikaler Zionisten), čímž vzbudil negativní ohlas u sionistického vedení v českých zemích.

Důležitou součástí sionistického hnutí byly také aktivity mládeže. Před válkou se sionistická činnost nejvíce soustředila okolo spolků Bar Kochba a Theodor Herzl. Po válce se největší zájem přesunul z akademického prostředí do oblasti mládežnických organizací. Těch byla v prvorepublikovém Československu celá řada a zejména ve 30. letech se jejich počet ještě navyšoval. Nejznámější a nejpočetnější sionistickou mládežnickou organizací byla tělovýchovná organizace Makkabi, která měla mnoho poboček v Čechách i na Moravě. V organizaci Makkabi se sdružovali nejen mladí sionisté, ale i lidé, kteří se o sionismus nezajímali a nebyli členy žádného hnutí.

¹⁴ Tamtéž, s. 231.

¹⁵ Tamtéž, s. 237.

Dalším důležitým mládežnickým spolkem bylo hnutí Techelet Lavan (hebrejsky Modro-bílá), které se po první světové válce, v roce 1923, vyvinulo ze staršího spolku Blau Weiss a navázalo na jeho tradice. Blau Weiss byla organizace blízká ke spolku Bar Kochba. Účelem vzniku bylo odlehčení od příliš akademického rázu Bar Kochby a vytvoření možnosti pro mládež, která se raději scházela v přírodě a vytvářela si mezi sebou přátelské vztahy. „Členové Blau Weiss spolu jezdili do přírody, hráli na kytary, stanovali v divoké přírodě a až na druhém místě se zajímali o židovskou historii, sionismus a Erec Israel.“¹⁶ V organizaci Techelet Lavan se sdružovala převážně německá sionistická mládež. Až v roce 1938 vznikla obdobná česká organizace s názvem El Al.

Za zmínku také stojí aktivity sionistů ve 30. letech, kdy se začínají vyostřovat česko-německé vztahy a mnoho lidí utíká z českého pohraničí do vnitrozemí. Velké množství židovských institucí se snaží o pomoc německým Židům z Čech a z Moravy. Jedná se například o Židovskou ústřednu pro sociální péči nebo o charitativní organizace celých židovských obcí. Nejvíce se však o pomoc židovským uprchlíkům zasloužili sionisté, kteří stáli v čele pražské pobočky celosvětové organizace HICEM, zaměřené na pomoc židovským uprchlíkům. Největší kus práce v péči o uprchlíky odvedly zejména ženy, Marie Schmolková a Hanna Steinerová. Ty se podílely na dlouhodobé pomoci nejen německým Židům, uprchlíkům z Rakouska a poté ze Sudet ve 30. letech, ale i např. podkarpatoruským Židům na přelomu 20. a 30. let.

V období druhé republiky však i Židé z vnitrozemí pochopili, že se nemůžou cítit v bezpečí. Teprve tehdy začala řada z nich reálně uvažovat o přesunu do Palestiny. V českých zemích bylo pro sionisty typické, že přesídlení do Palestiny buď neustále odkládali, nebo ho během první republiky brali jen jako ideu, kterou v podstatě nikdy nechtěli zrealizovat. Ovšem po událostech v září roku 1938 se situace pro Židy v Československu začínala velmi přiosťřovat a celá řada Židů, nejenom sionistů, ale i českých a německých Židů, hledala způsob, jak se dostat ze země pryč. Ať už do Palestiny, nebo kamkoli jinam. Certifikát na emigraci do Palestiny ale nemohl dostat každý, proto sionisté vybírali ty, kteří se buď nějakou měrou zasloužili o sionismus v ČSR, nebo kteří byli vyškoleni v zemědělství nebo v nějakém řemesle.

¹⁶ Tamtéž, s. 249.

II. Zpracování historického materiálu a reprezentace faktů

V předložené kapitole se budu zabývat zejména tím, jakou roli při práci literárního historika hraje interpretace. Vycházela jsem převážně z esejů, jejichž autorem je americký historik a literární teoretik Hayden White. Eseje jsou publikovány v jeho knize *Tropika diskursu* a v knize editované Jonathanem Boltonem *Nový historismus*.

Hayden White se interpretací, jakožto nedílnou součástí práce s historickým materiálem, ve svých esejích dopodrobna zabývá. Míni, že mnoho dnešních historiků interpretaci nepřikládá takový význam, jaký by měla mít. Ovšem je pravdou, že historik, potažmo i historik literární, při své práci bezesporu pracuje s velkým množstvím materiálu, a tudíž je nutné, aby ho nějakým způsobem interpretoval. Na jedné straně musí z velkého množství dat vybírat to, co do své práce zahrne, co je pro něj podstatné a co nikoli, a tím už materiál podrobuje své interpretaci. Na straně druhé ale musí také do svého vyprávění začlenit i ty události, o kterých nejsou tak ucelené informace, nebo dokonce o nich informace úplně chybí. Historik musí opět interpretovat a to tak, že doplňuje své vyprávění dějin na základě spekulací a dohadů, a tím vyplňuje prázdná místa v historických záznamech.

Stejně budu postupovat i já při práci s Židovskými zprávami. Z četného množství materiálu musím vybrat informace, které jsou pro mé zkoumání podstatné. To znamená ty, které se nejvíce vztahují k dobovému kontextu a které nejvíce reprezentují řeč periodika. A vzhledem k tomu, že se jedná o sionistický časopis, musím brát ohled na to, že i vnímání světa a reakce na dobové dění bude ovlivněno touto ideologií. Myšlenky sionismu tedy formují strukturu celého časopisu. Určují, jaké dobové události jsou zvýrazňovány a jaké jsou naopak utlumovány. Ukazují nám strategii časopisu a odhalují, jaké je jejich vnímání světa. K tomu slouží i pravidelné rubriky jako jsou např. literární ukázky, kritiky, literární příloha atd.

Interpretace je tedy při práci historika více než nutná. Na základě názoru kanadského literárního kritika Northropa Frye, kterého Hayden White ve své práci několikrát cituje, a jenž se problémem interpretace v historii zabýval také, můžeme dojít k závěru, že „interpretace v historii spočívá ve vytvoření dějové struktury pro sekvenci událostí, takže se coby pochopitelný proces vyjevují prostřednictvím ztvárnění do

podoby příběhu určitého typu.“¹⁷ To znamená, že jedna a ta samá událost může být podána jako tragédie, ale i jako komedie. Důležité je, že může být vyložena různými způsoby, být různě interpretována, a dokonce může nabídnout i několik různých významů. V každém díle tak můžeme nalézt nejméně dvě roviny interpretace: „na té jedné historik vytváří příběh na základě kroniky, na té druhé, s pomocí významnější narativní techniky, postupně identifikuje druh příběhu, který vypráví: zda jde o komedii, tragedii, romanci, epos nebo satiru.“¹⁸ A právě čtyři z těchto základních žánrů – komedie, tragédie, romance a satira – tvoří, podle Northropa Frye, základní typy dějové struktury, jež vytváří narativní výklad o minulosti.

Vytvoření dějové struktury je ale pouze jeden z mnoha interpretačních postupů. Dalším je ten, díky němuž autor objasňuje, „proč se události staly tak, jak jsou zobrazeny v narativním výkladu.“¹⁹ V rámci historiografie rozlišujeme čtyři pojetí historického výkladu – idiografický, kontextualistický, organistický a mechanistický. Vedle způsobu výkladu a způsobu výstavby příběhu (struktury děje) existuje ještě třetí interpretační způsob, za který můžeme považovat morální či ideologické rozhodnutí autora. V historiografii, stejně jako v jiných vědách o člověku, každé zobrazení minulosti vyplývá ze specifické ideologie, a proto můžeme vymezit čtyři druhy interpretací – anarchistický, konzervativní, radikální a liberální. Hayden White zastává názor, že je možné všechny interpretační strategie navzájem kombinovat.

Další důležitou rovinou v práci literárních historiků je též jazyk. V oblasti historie není možné vymezit terminologický jazyk ani přesná gramatická a syntaktická pravidla (jako je tomu např. ve fyzice či jiných přírodních vědách). V historiografii je důležité určit, co jsou fakta a zejména co tato fakta znamenají. Historik tedy ve své práci musí učinit ze záhadné minulosti minulost pochopitelnou a je odkázán pouze na techniky figurativního jazyka. Aby ze souboru historických událostí vznikl nějaký význam, musí se autor rozhodnout, jaký druh vyprávění se rozhodne použít. A „všechna historická vyprávění předpokládají figurativní charakterizaci událostí, které mají reprezentovat a vysvětlovat.“²⁰ Hayden White nám předkládá čtyři hlavní způsoby figurativní interpretace. Těmi jsou metafora, metonymie, synekdocha a ironie.

¹⁷ Hayden WHITE, *Interpretace v historii*, in: Tropika diskursu: kulturně kritické eseje, Praha 2010, s. 80.

¹⁸ Tamtéž, s. 80.

¹⁹ Tamtéž, s. 87.

²⁰ H. WHITE, *Historický text jako literární artefakt*, in: Tropika diskursu: kulturně kritické eseje, Praha 2010, s. 121.

„Rozhodneme-li se zdůraznit podobnosti mezi prvky, pak budeme pracovat v modu metafory; pokud naopak zdůrazníme rozdíly, budeme pracovat v modu metonymie.“²¹ Ironie naopak „potají signalizuje popření tvrzení o podobnosti nebo rozdílu (...)“²²

Jak jsem zmínila již na začátku této kapitoly, historikové jsou nuceni vybírat z množství materiálu data, na jejichž základě tvoří obraz minulosti. Tím vytváří komplexní příběh a díky této zprostředkující funkci můžeme vyprávění považovat také za prodlouženou metaforu. Metafora jakožto symbol, nám nepodává popis věci, kterou reprezentuje, ale nabádá nás, kam by mělo, na základě naší kulturní zkušenosti, směřovat naše myšlení a jakých dojmů bychom měli nabýt vzhledem k zastupované věci. Stejně je tomu tak i u jakýchkoli vyprávění. Hayden White nám tuto tezi dokládá na vyprávěních historických. „Jakožto symbolická struktura historické vyprávění popisované události reprodukuje; pouze nám říká, v jakých ohledech bychom o nich měli přemýšlet (...) Stejně jako metafora ani historické vyprávění si nepředstavuje věci, na které ukazuje; pouze vyvolává v mysli obrazy věcí, které indikuje.“²³ Hayden White nás tedy vede k tomu, abychom texty četli „jako symbolické struktury, prodloužené metafory, které „připodobňují“ popisované události k nějaké formě známé z literární tradice.“²⁴

Historikové si také často nechtějí připustit, že jejich práce s historickými událostmi se v podstatě neliší od práce s fiktivními událostmi, se kterými pracují spisovatelé beletrie. Díla historiků, i těch literárních, jsou stejně tak jako beletrie považována za verbální artefakty, a tudíž svojí formou mají blíže k literatuře nežli k vědě. Obsahují totiž jak míru imaginace, tak i objektivní fakta. Historikové se sice zajímají o události, které můžeme zařadit do časoprostorových souvislostí, a které jsou vnímatelné a skutečně se udály a naproti tomu autoři krásné literatury ve svých dílech zpracovávají i události předpokládané či smyšlené, nicméně podle Haydna Whitea je však důležité, že jsou totožné jak formy jejich diskursů a cíle psaní, tak i techniky a postupy, které při psaní využívají. Pokud k historickým příběhům a historickým románům přistupujeme jako k prostým verbálním artefaktům a neptáme se na druh pravdy, který oba útvary údajně zastupují, jsou od sebe z čistě formálního hlediska nerozlišitelné. Jak autor románů, tak i autor historických příběhů mají společný cíl,

²¹ Tamtéž, s. 124.

²² H. WHITE, *Interpretace v historii*, s. 101.

²³ H. WHITE, *Historický text jako literární artefakt*, s. 117.

²⁴ Tamtéž, s. 117.

kterým je „poskytnout verbální obraz „reality“.“²⁵ Na jednu stranu romanopisec nemusí vždy postupovat přímo jako historik, to znamená, že nemusí pracovat s tezemi, o nichž předpokládá, že se shodují s nějakou událostí, ale může svůj obraz reality předložit nepřímo, tj. figurativními technikami. Na stranu druhou ale stejně jako historik, se i romanopisec musí ve své výstavbě obrazu reality opřít o určitou oblast lidské zkušenosti, která však „není o nic méně „reálná“ než oblast, na niž odkazuje historik. Nejedná se tedy o konflikt mezi dvěma druhy pravdy (...).“²⁶ Ovšem s tvrzením, že „historie není nic jiného než určitá forma beletrie, stejně jako román je jen určitou formou historického zobrazení“²⁷, se mnoho historiků nechce ztotožnit.

V době před Velkou francouzskou revolucí byla historiografie považována za literární umění. Teoretikové té doby „sice uznávali obecnou žádoucnost historických výkladů, které pojednávají spíše o reálných než smyšlených událostech, ale současně připouštěli, že při reprezentaci reálných událostí v historickém diskursu je třeba se uchýlovat k beletristickým technikám.“²⁸ V 19. století ale většina historiků začala zastávat názor, že beletrie je opakem pravdy, a tudíž nám neumožňuje vnímat realitu. Historie získala statut kritické vědy, která měla být pěstována pouze odborně školenými historiky. Ale historikové té doby zapomněli na jeden důležitý fakt, a to ten, že je nutné spojit události do srozumitelného celku. Úkolem historika je vyprávět příběh, který ale musí utvořit z nesmyslného shluku fakt, a proto musí nezpracovaný historický záznam spojit a dát mu význam. Žádná historická událost, která je někde zaznamenaná, nemůže sama o sobě nést příběh. Historikovi nabídne pouze prvky příběhu, jež jsou hodnotově neutrální a ze kterých se příběh, díky technikám běžně užívaných v románech a dramatech, teprve vytvoří. A to je bezesporu proces literární. Pouze hrstka historiků 19. století (jako byl G. W. F. Hegel, J. G. Droysen, F. W. Nietzsche a B. Croce) si uvědomovala, že nelze psát historii bez toho, aniž by byly využívány řečnické a básnické techniky jako jsou např. tropy, figury. Všichni čtyři naopak viděli v práci historiků tvůrčí aspekt a „v interpretaci spatřovali duši historiografie.“²⁹

Na závěr bych chtěla dodat, že Hayden White historický text, tak jak ho ve svých esejích charakterizuje, v podstatě klade na roveň jakémukoliv jinému narativnímu textu. Takovým narativním textem jsou i texty, které se vyskytují v Židovských

²⁵ H. WHITE, *Literární postupy při reprezentaci faktů*, in: Jonathan Bolton (ed.), *Nový historismus/New historicism*, Brno 2007, s. 27.

²⁶ Tamtéž s. 27.

²⁷ Tamtéž, s. 28.

²⁸ Tamtéž, s. 28.

²⁹ H. WHITE, *Interpretace v historii*, s. 71.

zprávách a v Židovském kalendáři. Tyto texty jsou, stejně jako texty historické či beletristické, vystavěny pomocí autorovy strategie, jsou vytvořeny s nějakým úmyslem a vypráví určitý příběh. To znamená, že všechny poznatky, které Hayden White použil pro objasnění postupů při práci s historickým textem, lze uplatnit i na ostatní narativní texty, tedy i na texty obsažené v Židovských zprávách a v Židovském kalendáři.

III. Židovské zprávy

Židovské zprávy byly česky psaným, sionistickým periodikem. Jednalo se o velmi oblíbené kulturně-politické noviny, které vycházely v letech 1918 – 1939. Jejich nakladatelem byl Ústřední svaz sionistický pro ČSR. První číslo vyšlo 5. dubna 1918. Zpočátku se jednalo o čtrnáctideník, ale koncem roku 1918 se noviny proměnily v týdeník. Poslední výtisk novin byl vydán 10. března 1939. Celkem tedy vyšlo 22 ročníků. Součástí Židovských zpráv byla i literární příloha a v letech 1924 – 1939 i kulturně-literární příloha Židovský kalendář.

Zakladatelem a zároveň prvním editorem Židovských zpráv byl Emil Waldstein. Po jeho odchodu se na postu editora vystřídali František Friedmann, Gustav Fleischmann, Zdeněk Landes, kterého v letech 1927 – 1929 nahradil Jiří Kraus. Od roku 1931 až do konce vydávání novin byla jejich editorkou Běla Fantlová.

Co se týká struktury Židovských zpráv ve 30. letech, tu časopis nemá pevně danou, nicméně můžeme pozorovat určitou pravidelnost v podobě rubrik, které se v časopise objevují. Na titulní straně jsou vždy publikovány nejdůležitější zprávy, týkající se zejména politické situace či významných událostí, které se buď staly, nebo se teprve budou konat a které se nějakým způsobem dotýkají sionistů, resp. židovského národa obecně. Ke stálým rubrikám, které můžeme nalézt téměř v každém vydání, patří rubrika Židé v Československu, Zprávy z Palestiny či Palestýnský přehled, Z celého světa, Umění a literatura nebo Sport a tělocvik či Sportovní zpravodaj. Méně pravidelné jsou pak rubriky Ženská hlídka, Besídka nebo Naše diskuse. Nedílnou součástí periodika je též četná inzerce a reklamy na nejrůznější výrobky, ale i na služby lékařů apod.

Rubrika Židé v Československu podává informace o konání podstatných událostí (zejména nejrůznějších konferencí, sjezdů, ale i např. divadelních představení apod.), upozorňuje na důležitá data a termíny (např. při vybírání židovských poplatků a daní) a informuje o veřejných sbírkách, nadacích a příspěvcích atd. Zkrátka zajímá se o vše, co se přímo týká židovského obyvatelstva v celém Československu. Naproti tomu Zprávy z Palestiny a Z celého světa se věnují všemu, co se děje ve světě a v Palestině. Sekce Umění a literatura zpravuje o veškerých událostech, které souvisejí s židovským

uměním a kulturou. Mimo jiné se objevují i recenze a kritiky děl židovských spisovatelů či vědců. A nakonec Sport a tělocvik, jak již název napovídá, podává zprávy o činnosti tělovýchovného spolku Makkabi, o sportovních shromáždění a o výsledcích židovských sportovců.

Jak už bylo několikrát zmíněno, Židovské zprávy jsou sionistickým časopisem, tudíž informují o všem, co souvisí se sionismem, sionisty a s Palestinou. Zprávy reagují na dobové dění velmi intenzivně a samozřejmě se snaží co nejvíce propagovat myšlenky sionismu, asi jako každé, ideologicky zaměřené periodikum.

1. Rok 1930

Nejprve bych se chtěla zaměřit na to, jak Židovské zprávy korespondují s politickým a hospodářským děním v Evropě a ve světě, a poté bych se orientovala na reflexi spíše duchovní roviny, která se zaměřuje zejména na kulturu a umění.

Hned v prvním čísle, vydaném 3. ledna, se na hlavní straně časopisu objevuje vyjádření předsedy Jewish Agency Chaima Weizmanna k Balfourově deklaraci, která byla vydaná v listopadu roku 1917 britskou vládou a zajišťovala Židům právo na vytvoření vlastní domoviny v Palestině. Weizmann se k slavnému dokumentu vrací a snaží se připomenout jeho význam pro všechny sionisty. Ve svém projevu objasňuje důvody, proč právě Anglie poskytla Židům historickou příležitost na svůj vlastní stát a umožnila tak splnění židovského snu. Vyjadřuje se velmi optimisticky a z jeho řeči je patrná odhodlanost bojovat za vlastní stát. Věřící, že si Židé dokážou obhájit právo na samostatný stát a že ho dokážou vybudovat sami bez okolní pomoci. Má velké vize do budoucnosti, dokonce i co se týká soužití s arabským obyvatelstvem a spolupráce s nimi. „Budeme spolužít s Araby, budeme spolupracovat a společně s nimi vybudujeme Palestýnu jako zemi, ve které dva národy v úctě a přátelství vedle sebe budou žít. To jest politika sionistické organizace, taková jest politika Jewish Agency.“³⁰

Tím se Weizmann snaží motivovat, z pozice obrovské autority, ostatní sionisty, aby se nevzdávali, aby vydrželi, dále bojovali za svůj stát a aby šířili myšlenky sionismu a přesvědčovali ostatní Židy ke spolupráci. A nejen on, ale i redakce Židovských zpráv vyzývá k propagaci idejí sionismu. Tuto agitaci vystihuje citát:

³⁰ Weizmann o současné situaci v sionismu. Pohnutky, jež vedly k Balfourově deklaraci. – Úkoly mandátní moci. Židovské zprávy. 1930, č. 1, s. 1.

„Proto sionisté všech zemí, všechny složky a skupiny, mladí i staří, vykonajte svou povinnost: s šekelovým blokem jděte od domu k domu, od muže k muži, získávejte své organizaci nové členy, udělejte z ní mohutný nástroj židovské národní vůle, která bude dosti silná, aby odklidila všechny překážky, jež se jí postaví v cestu! Do práce! Získávejte sionisty!“³¹ Ovšem nic není tak růžové, jak se na první pohled zdá, a již v tom samém čísle a téměř ve všech dalších číslech z roku 1930 se vyskytují zprávy o nepokojích v Palestině mezi Židy a arabským obyvatelstvem.

Velmi časté jsou též články, které popisují dobrou hospodářskou situaci v Palestině. Informují o tom, že i přes hospodářskou krizi, která se z New Yorku rozšířila takřka do celého světa, je v Palestině velmi nízká nezaměstnanost a že palestinská ekonomika není krizí skoro vůbec postížena. Tím, podle mého názoru, chtějí ostatním sionistům demonstrovat, jak idylický a zabezpečený je život v Palestině, a vyvolat v nich tak touhu se do Palestiny přestěhovat. Ve skutečnosti ekonomická situace v Palestině nebyla tak idylická, jak je Židovskými zprávami popisovaná. Již ve 20. letech, kdy do Palestiny přišly dvě velké vlny přistěhovalců (tzv. třetí a čtvrtá alija), se situace zlepšila. Byly zakládány jak kolektivní zemědělské osady (tzv. kvuc, kibuc a mošav), tak i existovaly individuální formy zemědělské výroby. Po příchodu čtvrté aliji v letech 1924 – 1928 došlo především k rozvoji velkých měst jako např. Tel Avivu. Pravdou je, že na židovském území byla hospodářská situace lepší než v oblasti arabské, ovšem i přes tento rozvoj nebyl život v Palestině, zejm. v odlehlých končinách, lehký a vyžadoval velkou dávku obětavosti, odhodlanosti a pracovitosti. Z toho plyne, že informace v Židovských zprávách byly určitou mírou zkreslovány a přibarvovány.

Bez ohlasů nezůstávají ani události související s Československou republikou. V tomto roce, hned v únoru, se Židovské zprávy nejvýrazněji vyslovují k návrhu vlády týkající se změny zákona při sčítání lidu, podle kterého by národnost byla zjišťována pouze na základě mateřského jazyka. Tento návrh zákona by se bezprostředně dotýkal Židů, kteří by nemohli uvést židovskou národnost, jestliže by nemluvili hebrejsky nebo jidiš. Židovské zprávy se k návrhu staví samozřejmě negativně a přejí si, aby nebyl schválen. Za pár měsíců, konkrétně 4. července, se můžeme v Židovských zprávách dočíst, že návrh na změnu zákona přijat nebyl. Výjimka byla Židům udělena z několika důvodů. Tím jedním byl princip ochrany menšin v Československu, dalším byly sympatie prezidenta republiky Masaryka k sionismu a v neposlední řadě také snaha o

³¹ Sionisté!. Židovské zprávy. 1930, č. 1, s. 3.

snížení počtu příslušníků německé a maďarské menšiny. Židé hovořící německy a maďarsky tak měli možnost přihlásit se k národnosti židovské. V listopadu Židovské zprávy s nadšením oznamují, že při blížícím se sčítání lidu mohou Židé, jako privilegovaní, uvést židovskou národnost bez ohledu na mateřský jazyk. Můžeme pozorovat, že se objevují četné výzvy, aby tak učinili všichni Židé, a dokonce je otištěn i formulář s přesným návodem, jak se mají k židovské národnosti přihlásit. Samotné sčítání lidu mělo proběhnout od 2. prosince, ovšem do konce roku 1930 se neobjevuje žádný článek, který by přinesl výsledky.

Už v roce 1930 můžeme sledovat také články reagující na vzrůstající protižidovské nálady a antisemitismus. První velká zpráva se objevuje v čísle z 26. září a informuje o vlně pražských demonstrací, které byly původně namířeny proti německému filmu v Praze, ale zvrhly se v demonstrace protižidovské. Hned 10. října se můžeme zase dočíst o nepokojích v Evropě namířených proti Židům. Současně Židovské zprávy poukazují na to, že hlavním evropským průkopníkem antisemitismu je Adolf Hitler. Nicméně v této chvíli se k protižidovské atmosféře v Evropě Židovské zprávy staví s optimismem a věří, že se situace brzy uklidní. Jejich postoj nám může doložit citát: „Nemalujeme situaci černěji než jest. Nevidíme v rostoucím antisemitismu jako takovém ještě historickou katastrofu. Jsme toho názoru, že i Hitlerovi a Starhembergovi bude odzvoněno. (...) Naše řeč a náš program jsou za všech situací stejné. Nechceme, aby svět dal Židu na věky usnout. Chceme, aby uznal jeho právo žít! Nebojujeme s antisemitismem, aby uznal že jsme Čechy, Němci atd., ale o to, aby Žid jako takový měl plné a rovné občanské právo.“³²

Velkým tématem tohoto roku se staly též volby do židovské náboženské obce v Praze. Články oznamující konání voleb se vyskytují již od dubna. Je otištěn volební program Strany národně židovské, tedy sionistů, v čele s Ludvíkem Singerem. Noviny z 30. dubna jsou pak celé věnované volebnímu speciálu, jak bychom to mohli dnes nazvat. Články silně apelují na voliče a voličky. V přesvědčování jim napomáhá i negativní kampaň vedená Svazem Čechů – Židů proti sionistům. Zmiňují se o nekalých praktikách českých Židů (např. kupování hlasů za 15 Kč apod.) a o tom, jak udržují koalici s Němci. Nejsou opomíjena ani výrazná hesla: „Čeští židé zamlčeli veřejnosti, že po zuřivé agitaci proti „němčení“ na radnici o volbách roku 1929 sdružili svoji listinu s listinou Němců“³³, nebo „Židovští občané a občanky! Svůj hlas odevzdejte pro listinu

³² Bis., Připozdívá se. Židovské zprávy. 1930. č. 41, s. 1.

³³ K volbám do pražské reprezentace dne 4. května 1930. Židovské zprávy. 1930, č. 18, s. 2.

číslo 6!³⁴ Samotné volby se pak konaly 4. května a znamenaly pro sionisty velký úspěch, jelikož se Strana národně židovská stala druhou nejsilnější stranou. 20. června pak noviny oznamují, že se poprvé v historii stal sionista předsedou náboženské obce. Zvoleným byl Ludvík Singer.

Co se týče reflexe kulturního života a umění, ani tato oblast není v Židovských zprávách v žádném případě ochuzena. I zde však můžeme pozorovat, že Židovské zprávy velmi často propagují akce spojené se sionismem, a zároveň podporují boj proti antisemitismu, zejm. tím, že na něj poukazují a kritizují jeho strůjce. V každém čísle se objevují nejrůznější články, které informují o významných počinech na poli uměleckém a kulturním (např. o chystaných výstavách, koncertech, divadelních představeních, vydávaných knihách atd). Namátkou bych uvedla některé zajímavé události, na které Židovské zprávy v tomto roce reagují. Tak například 20. dubna je zveřejněn článek o slavnostním otevření židovské národní a univerzitní knihovny v Jeruzalémě s detailním popisem knižního fondu a prostorů budovy. A hned v dalším čísle, tedy 25. dubna, si můžeme přečíst kritický článek o učebnici (Krejčího zeměpis pro školy měšťanské), která v sobě skýtá antisemitský obsah. Židovské zprávy se proti takové učebnici ohrazují a nepřejí si, aby o Židech byly v učebnicích uváděny věci, někdy i lživé, které pak ovlivňují pohled dětí na židovské spoluobčany. Nehledě na to, že z učebnice se musí učit i děti židovské. Redakce Židovských zpráv je přesvědčena, že taková kniha učí děti k nenávisti. 1. srpna čteme zprávu o tom, že slovenský rabín našel ve vatikánské knihovně vzácný, starohebrejský rukopis lékařského díla. Nebo 8. srpna je uveřejněn článek o úspěších české kultury v Palestině a jako příklad je uváděno představení bratří Čapků R.U.R v hebrejštině. A ještě dvě zajímavosti – 7. února je ohlášeno konání výletu do Palestiny a 11. července je vyhlášena soutěž o dvě cesty do Palestiny.

Současně se v průběhu celého roku objevují i články připomínající významné osobnosti. Buď formou rozhovoru přímo s dotyčným, nebo v souvislosti s důležitým jubileem či úmrtím. Můžeme zde tak nalézt např. zprávu o smrti Lorda Balfoura z 21. března nebo rozhovor s německým básníkem Thomasem Mannem o pocitech z pobytu v Palestině. Na tomto místě bych se ale chtěla více zmínit o jubileu T. G. Masaryka. Již 17. ledna se poprvé objevuje zmínka o založení Masarykova lesa ve Svaté zemi jako dárek československých sionistů k jeho osmdesátým narozeninám, které oslaví 7.

³⁴ Tamtéž, s. 3.

března. A právě 7. března je celá titulní strana věnována právě T. G. Masarykovi a jeho postoji k židovství. Objevuje se článek informující o finanční částce, která byla na založení Masarykova lesa vybrána (součástí je rozpis kolik které město či vesnice přispěly, např. nejvíce přispěla Praha, přes 80 000 Kčs, ale třeba Boskovice pouhých 500 Kčs). 20. dubna pak noviny podávají zprávu o chystané oslavě v Palestině, při níž bude slavnostně zahájeno vysazování Masarykova lesa. A 25. dubna se dozvídáme, že Masarykův les byl úspěšně založen.

2. Rok 1931

Ve srovnání s rokem 1930 můžeme v průběhu celého roku 1931 pozorovat značný nárůst zpráv, jež informují o protižidovských nepokojích šířících se celým světem. Nepokoje se nejvíce projevují v Polsku, Německu a Rakousku, ale vyskytují se též např. v Turecku, Austrálii, Americe nebo v Mexiku. Například v čísle vydaném 20. března nalezneme informaci z německého tisku o rostoucím vlivu Adolfa Hitlera a velké vlně antisemitismu. „Hitler a hakenkrajeleři vyvíjejí nenávist tak vražednou, že prostě nemá pamětníků. Hitler je dnes papežem milionů a jeho autorita nabývá váhy i v zahraničním antisemitismu.“³⁵ A optimismus, který byl patrný v předchozím ročníku, se již pomalu vytrácí.

S protižidovskými bouřemi souvisí také častější výskyt článků o antisemitismu, který je vysvětlován dokonce z vědeckého pohledu. Stejně tak se častěji objevují i informace o konání nejrůznějších přednášek na téma antisemitismus. Například v čísle z 24. dubna se můžeme dočíst o mezinárodní studentské konferenci konané ve Švýcarsku, na které byl právě antisemitismus hlavním tématem. Článek informuje o projevech studentů z nejrůznějších zemí, např.: „Trapně působil maďarský židovský student, jenž se snažil dokázat, že na maďarských vysokých školách není vůbec antisemitismus, naopak, že Židé tam jsou ve velmi výhodném postavení.“³⁶ nebo „Za debaty o Československu vznikla polemika mezi zástupci Čechů a Němců, když se Němci snažili ospravedlnit antisemitismus na německých vysokých školách v Československu.“³⁷ Židovské zprávy také často reagují na lživé a hanlivé výroky o Židech v ostatních periodikách, zejm. v tisku České slovo, a snaží se je uvádět na pravou míru.

Dokladem o rostoucích protižidovských náladách je i zavedení numeru clausu na vysokých školách v Československu. Redakce Židovských zpráv o této skutečnosti

³⁵ Německá tragedie. Židovské zprávy. 1931, č. 12, s. 1.

³⁶ Světová diskuse o antisemitismu. Židovské zprávy. 1931, č. 16, s. 1.

³⁷ Tamtéž, s. 1.

informuje 16. října. V článku se píše, že numerus clausus, tedy omezení přijímání studentů z ciziny (což se samozřejmě nejvíce dotkne studentů židovských), byl přijat jak na české, tak i na německé univerzitě a navazuje tak na ostatní země jako Polsko, Rumunsko, Maďarsko, ale i Francii. Článek se taktéž zamýšlí nad tím, kde budou židovští studenti studovat: „Kam mají jít tito studenti, kteří doposud věřili v československou pohostinnost, v československou západní vzdělanost, jež dopřává možnost vzdělání každému schopnému – bez rozdílu národnosti, vyznání a státní příslušnosti. (...) To jsou fakta velmi smutná a tím smutnější, že se týkají Československa.“³⁸

Na konci roku 1930 Židovské zprávy informovaly o sčítání lidu v Československu. Výsledky sčítání se postupně vyskytují v první polovině roku 1931 a hovoří o vzrůstu počtu přihlášených k židovské národnosti ve srovnání s čísly z roku 1921. Zde samozřejmě můžeme pozorovat spojitost se zákonem, o kterém byla řeč již v loňském ročníku. Židé se mohli přihlásit k židovské národnosti bez toho, aniž by museli uvést jako mateřský jazyk hebrejštinu či jidiš. V lednu tohoto roku bylo také rozhodnuto o založení samostatné, celostátní Židovské strany jako politicky aktivní strany. Již parlamentní volby v roce 1929 znamenaly pro Židy více méně úspěch. Židovská kandidátka, tvořená z více seskupení (mimo jiné i členů Židovské strany), získala ve volbách celkem čtyři poslanecké mandáty, které byly spravedlivě rozděleny mezi jednotlivé zástupce, a tak se poslanci za Židovskou stranu stali Ludvík Singer a Julius Reisz. V čísle z 16. ledna se tedy můžeme dočíst o založení samostatné Židovské strany, kterou vystihuje následující citát: „Židovská strana v Československu je politickou organizací národního Židovstva v tomto státě. Je legitimním reprezentantem židovského národa v jeho boji za národní práva a v boji za národní a kulturní vývoj, za občanskou a politickou rovnoprávnost na půdě zákonů této republiky a v rámci její ústavy, za svobodu náboženských úkonů a rovnoprávnost židovského náboženství. Působíštěm strany je území celé republiky.“³⁹ A právě v číslech ze září Židovské zprávy představují volební kampaň Židovské strany do obecních voleb. Stejně tak jako u voleb v loňském roce, ovšem s tím rozdílem, že kampaň není tolik vypjatá jako při volbách do náboženské obce. Ale i přesto se v novinách vyskytují propagační články a agitační

³⁸ B. M., Numerus clausus i v Československu! Židovské zprávy. 1931, č. 41, s. 2.

³⁹ Založení Židovské strany v Československu. Židovské zprávy. 1931, č. 3, s. 1.

hesla, jako např.: „27. září a 4. října přikročíte k osudí, a osvědčte svoji solidaritu s Židovstvem v této těžké chvíli tím, že odevzdáte svůj hlas straně židovské!“⁴⁰

Asi největší událost, kterou v tomto roce Židovské zprávy reflektují, je nečekané úmrtí poslance a sionistického aktivisty Ludvíka Singera 23. července. Židovské zprávy přináší článek o jeho životě, o jeho zásluhách a významu pro sionisty 24. července a ve stejném vydání se objevují i kondolence od nejrůznějších osob a organizací, např. Výkonný výbor sionistické organizace se vyjadřují k jeho smrti následovně: „Židovský národ ztrácí v zesnulém svého syna, Židovstvo republiky vynikajícího a obětavého vůdce, sionistická organizace oddaného a neúnavného bojovníka. Jeho dílo žije, jeho památka zůstane nezapomenutelnou.“⁴¹ V dalším čísle, tedy 31. července, Židovské zprávy podrobně informují o průběhu jeho pohřbu a o tom, že na jeho památku bude v Izraeli založen les, který ponese jeho jméno. Ještě do konce roku můžeme v Židovských zprávách nalézt nejrůznější připomínky a odkazy na Ludvíka Singera, např. ve vydání z 14. srpna je mu věnovaná v rubrice Besídka básně významného židovského básníka Františka Gottlieba, jehož tvorba je ovlivněna židovstvím a také sionismem. Zmíněná básně, kterou tu uvádím v plném znění, je oslavou velikosti a důležitosti Ludvíka Singera. Zároveň autor vyjadřuje zármutek nad jeho odchodem a zdůrazňuje, že on i ostatní Židé budou pokračovat v jeho stopách a budou ctít jeho myšlenkový odkaz.

„Za drem Ludvíkem Singerem

Na hrob váš – z dálky – bílou růží,
tou barvou zářil vždy váš štít.
Proč odchod? Bojovníku, muži!
Vy měl jste ještě dlouho žít!

Dnů obzor úží se a těžce svírá,
hlas přítomnosti není jist.
Je třeba vůdců, v nichž je víra,
kdož znají do budoucna číst.

Vy četl jste a věřil v lásce,
vždy před sebou svůj jasný cíl.

⁴⁰ K obecním volbám. Židovské zprávy. 1931, č. 36, s. 1.

⁴¹ Judr. Ludvík Singer. Židovské zprávy. 1931, č. 29, s. 8.

Život jste vsadil – zanechal jej v sázce
pro ideál, byste jej nepřežil.

Zem lehká budiž vám a měkká
jak bílý sen pod modrou oblohou!
Dál běží vaše cesta, do daleka –
Slyšíte? Naše kroky po ní jdou!⁴²

A jelikož Ludvík Singer byl muž, který zasahoval do aktivní politiky země a sionistické organizace, jak již bylo zmíněno, bylo třeba ho v jeho funkcích nahradit. 11. září se v novinách dočteme, že jeho nástupcem v Národním shromáždění, čili v parlamentu, se stal též sionistický aktivista dr. Angelo Goldstein a 23. října pak noviny informují, že na postu předsedy pražské židovské obce ho nahradil dr. Bohumil Stein.

A na závěr bych chtěla zmínit některé důležité akce či události, na něž Židovské zprávy v tomto roce též reagují. V lednu je vyhlášen Sokolovův měsíc (od 15. března do 15. dubna) na počest sedmdesátého jubilea Nahuma Sokolova, významného sionistického vůdce. Tento měsíc tak má být oslavou jeho činů a hlavně sionistických myšlenek: „V tomto měsíci nechť se spojí všechny síly, aby organizace byla posílena a zvětšena rozšířením se sionistických ideálů do všech vrstev židovského národa; budou tvořeny nové sionistické skupiny a spolky, získávání noví členové, rozšíření šekel a provedena vnitřní konsolidace sionistické organizace. (...) Vyzýváme sionisty všech zemí, aby učinili tento měsíc mohutným manifestem sionistických ideálů. Nemůžeme lépe uctít životní dílo Nahuma Sokolova!“⁴³ Nahum Sokolov je pak v červenci zvolen prezidentem sionistické organizace poté, co Chaim Weizmann ze své funkce odstoupil.

K důležitým kulturním akcím tohoto roku patří také květnové oslavy pětadvacátého výročí založení pražského spolku Makkabi. Význam této akce nám může přiblížit citát z 8. května: „Slavnosti pražské jednoty Makabi byly okázalou demonstrací síly, rozmachu a sionistických idejí.“⁴⁴ A v neposlední řadě je významným činem i červnová palestinská delegace spolku Makkabi v Londýně. Židovské zprávy přináší z Londýna reportáž a tamější atmosféru vystihují následující dva citáty: „Byla to největší

⁴² František Gottlieb, Za drem Ludvíkem Singerem. Židovské zprávy. 1931, č. 32, s. 2.

⁴³ Sionistická práce pokračuje. Židovské zprávy. 1931, č. 5, s. 1.

⁴⁴ Jubileum 25letého trvání Makabi. Židovské zprávy. 1931, č. 18, s. 1.

sionistická manifestace, jakou Londýn snad kdy zažil.“⁴⁵ a „Nadšení židovských mas bylo nepopsatelné. Zástupy mávaly šátky a klobouky, z oken byly házeny květiny i koriandoly a projevy sympatií burácely bez ustání celou cestou.“⁴⁶

3. Rok 1932

I v tomto roce Židovské zprávy informují o stále nových a surovějších protižidovských akcích z celého světa. Jako příklad můžeme uvést událost z ledna, kdy bylo rumunskými četníky zabito šest mladých, židovských občanů. Velmi časté jsou též články o antisemitismu na evropských univerzitách. Ten se dokonce projevuje i na vysokých školách v Československu, ovšem ne násilnostmi, ale zdvořilou formou, zejména snižováním počtu studentů a zvyšováním poplatků. Židovští studenti tak musejí ve velkém univerzitu opouštět. Postoj Židovských zpráv k celé události vystihuje citát: „Tímto exodem začíná se smutný epilog studia cizinců v Praze.“⁴⁷

Také v Německu se začíná politická a společenská situace čím dál více přiosťřovat. Židovské zprávy v průběhu celého roku sice sledují německé poměry a reagují na ně, ale možná ne tak důsledně, jak bychom čekali. Článek z 29. ledna přináší informace o tom, jak postupně Židé v Německu ztrácí občanská práva a jak si Adolf Hitler získává stále větší podporu obyvatel. „Taková je pro Židy v Německu dnes situace. Jejich naděje je, že se nesplní vše[,] jak Hitler hlásá, čili, že se nejlíkaše tak horká, jak se uvařila. Možná, že naděje je správná, že třeba Židé budou smět pracovat a že dostanou najíst a že pan Strasser nebude hrát kuželky hlavami a že k „noci dlouhých nožů“ nedojde. Ale jedno zůstane: nenávisť v duši lidu, hluboká propast mezi lidem německým a židovským, tak hluboká, jako nebyla již od dob ghetta.“⁴⁸ Ve vydání z 3. června pak nalezneme reakci na o odstup Heinricha Brüninga z postu německého kancléře. Článek se zamýšlí nad tím, co se bude v Německu dít dál. Je vyslovena hypotéza, že země spěje ke Třetí říši, jelikož redakce předpokládá, že se vlády ujme Adolf Hitler. Zároveň se zamýšlí nad tím, co se stane s německými Židy a východisko vidí pouze ve vlastním státě: „(...) sionismus na rozdíl od asimilace zamítal vždy ukolébavý optimismus. Jen si vzpomeňme, jak jsme smýšleli, než jsme si zvykli na ty numery clausy, protižidovské výtržnosti, hakenkrajelerství. Židovská otázka bude vyřešena definitivně tak, jak ji vyřeší Židé sami. A vyřeší ji jen ve spojitosti

⁴⁵ Sionistická manifestace v Londýně. Židovské zprávy. 1931, č. 25, s. 1.

⁴⁶ Tamtéž, s. 1.

⁴⁷ Spectator, Exodus. Židovské zprávy. 1932, č. 11, s. 1.

⁴⁸ Kar., Dvě kapitoly. Židovské zprávy. 1932, č. 5, s. 1.

s normálním životem, rostoucím ze vztahu k vlastní domovině v Erec Israeli.“⁴⁹ 6. srpna pak Židovské zprávy informují o tom, že volby do říšského sněmu nevyhráli nacionální socialisté. V této chvíli bychom čekali, že redakce bude z výsledku více potěšena, ovšem její vlažnou reakci nám dokládá citát: „V dohledné době nepomýšlí se na dosazení národněsocialistické vlády, ani na to, že národní socialisté do vlády vstoupí. (...) Také to může se pokládati za jisté, že nynější vláda nevyhoví antisemitským požadavkům národních socialistů.“⁵⁰

S tím, jak se vyhrocuje společenská situace, se začíná nepatrně více objevovat intenzivnější propagace sionistických myšlenek formou kritiky některého českého tisku, který se ve svých článcích vyjadřuje antisemitsky, nebo formou kritiky ostatních židovských proudů, zejm. asimilantů. Židovské zprávy se snaží ukázat, že jedině sionismus je tou správnou cestou. V tomto roce se objevují čtyři přílohy, tzv. Židovský svět, jež jsou všechny věnované židovské domovině. Objevují se v nich i články, ale především fotografie z Palestiny. V únoru můžeme v novinách nalézt výzvu k pomoci lidem, kteří žijí na Podkarpatské Rusi v bídě a hladu. Redakce se pozastavuje nad tím, že Židovstvo v Československu není schopno poskytnout pomoc svým spoluobčanům. Zdůrazňuje, že pouze sionistické ženy se snaží pro Podkarpatskou Rus něco učinit. Sionisté, z podnětu Židovské strany, proto zorganizovali celostátní veřejnou sbírku a apelují na všechny, aby se do ní zapojily: „Děti mrznou ve vlhkých sklepeních! Rodiče nemají pro ně chleba! Musíme pomoci! Rychle a vydatně! Pomoci z lidskosti a z lásky k bližnímu! Pomoci ze solidarity!“⁵¹ V průběhu celého půlroku pak Židovské zprávy informují o situaci na Podkarpatské Rusi a 3. června se objevuje zpráva, že pomocné akce již byly ukončeny. Součástí zprávy je i rekapitulace toho, co všechno židovské ženy pro místní obyvatele učinily. Výzvy k pomoci na Podkarpatské Rusi pak můžeme opět pozorovat na podzim, zejm. v číslech z listopadu.

Zajímavé také je, jakým způsobem jsou reflektovány dvě významné sportovní akce, jež se v roce 1932 uskutečnily. Tou první je první židovská olympiáda, tzv. Makabiá. Zprávy o Makabiá se objevují již od února. Samotná akce se konala od 28. března do 3. dubna v Tel Avivu. V každém dubnovém vydání nalezneme o Makabiá podrobnosti – ze slavnostního zahájení, z proslovů význačných osobností, z průběhu her a z triumfálního zakončení. Samozřejmě se dočteme o výsledcích ze všech disciplín a o

⁴⁹ Spect., Třetí říši vstříc. Židovské zprávy. 1932, č. 23, s. 1.

⁵⁰ Volby v Německu. Židovské zprávy. 1932, č. 32, s. 1.

⁵¹ Proti bídě a hladu. Židovské zprávy. 1932, č. 8, s. 1.

úspěších československých sportovců. Reportáž o atmosféře přímo z Tel Avivu je nám zprostředkována díky československé výpravě, kterou tvořilo přes 150 osob, a prostřednictvím rozhovorů s osobnostmi jako je např. poslanec Angelo Goldstein. Že jde o propagaci sionistických ideálů nám může doložit citát Angela Goldsteina: „Opustili jsme zemi s pevným přesvědčením, věnovati dále všechny síly naší velké ideji, jež byla posílena tím, že jsme mohli spatřiti její reálné uskutečňování.“⁵² Naproti tomu letní olympijské hry, dnešními slovy bychom je nazvali jako sportovní svátek, které se konaly v srpnu v Los Angeles, jsou Židovskými zprávami reflektovány pouze krátkým, nevýrazným článkem v sekci Sport a tělocvik. Článek informuje jen o tom, že byly olympijské hry zahájeny a že se jich zúčastní i židovští sportovci z různých zemí. A o zimních olympijských hrách konaných v únoru se Židovské zprávy nezmiňují vůbec.

I v tomto roce Židovské zprávy vzpomínají na osobnosti, které významným způsobem zasáhly do života sionismu. Ve vydání z 13. května nalezneme zprávu o každoroční pouti na vídeňský hřbitov, která se koná k hrobu otce sionismu Theodora Herzla. Tato pouť se stala sionistickou manifestací, jež se neobešla bez nacistických útoků. Díky zásahu policie se nikomu nic nestalo, ovšem autor článku se na závěr táže: „kdy budou již konečně převezeny pozůstatky Theodora Herzla do Palestýny?“⁵³ Je samo sebou, že by si sionisté přáli mít svého otce ve své vlastní domovině, za kterou on tolik bojoval. V červenci si redakce novin zase připomíná výročí úmrtí Ludvíka Singera. „Vzpomínáme. Jsou to vzpomínky smutku, ale krásné a jasné, vzpomínky hrdosti. Neboť s hrdostí a láskou viděli jsme ve svém velikém vůdci a příteli zosobnění svých národních a sociálních snah. Taková jest naše vzpomínka na dr. Ludvíka Singera a takovou si ji zachováme pro všechny dny.“⁵⁴ Nejsou opomíjeny ani březnové narozeniny T. G. Masaryka. Redakce v čísle ze 4. března otiskuje dva úryvky z jeho nové knihy *Masaryk a židovství*, na kterou Židovské zprávy upozorňují již v květnu loňského roku. Doslova je zde psáno, že má vyjít „knih, kterou musí mít každý Žid.“⁵⁵ Jeden z úryvků se týká Masarykova postoje k sionismu a druhý je věnován Masarykově cestě do Palestiny.

Ještě bych se chtěla zmínit o jednom příspěvku v rubrice Umění a literatura z 8. ledna, ve kterém jsou rozebírány básně české autorky Věry Vášové z básnické sbírky

⁵² Návrat z Makabiá. Židovské zprávy. 1932, č. 17, s. 1.

⁵³ Pouť k Herzlovu hrobu. Židovské zprávy. 1932, č. 20, s. 4.

⁵⁴ J. L., Vzpomínáme. Židovské zprávy. 1932, č. 30, s. 1.

⁵⁵ Kniha, kterou musí mít každý Žid. Židovské zprávy. 1931, č. 21, s. 7.

Cesta do ticha. V podstatě se jedná o recenzi na tuto knihu. Je zde rozebíráno ústřední téma sbírky, kterým je láska k životu a Bohu, pokora, mír, duševní klid a život oproštěný od pozemských problémů. Ovšem zajímavé je, že ačkoliv z článku není na první pohled patrné, že by se mělo jednat o autorku, která by se svojí tvorbou dotýkala židovských témat, autor článku obsah básní připodobňuje k osudu židovského národa, což nám dokládá následující citát: „Ty básně jsou nám milé a blízké. I my vystupujeme z nížin podlosti, opovržení a nenávisti k výšinám opravdové lásky a radujeme se, když potkáváme cestou duše, jež putují stejnou cestou.“⁵⁶

4. Rok 1933

Hlavní událostí a tématem tohoto roku jest jmenování Adolfa Hitlera do funkce říšského kancléře dne 30. ledna a především z toho plynoucí důsledky pro židovské obyvatelstvo v Německu.

Poměrně vlažný a nevýrazný přístup, tedy alespoň podle mého názoru, mají Židovské zprávy právě k nástupu Hitlera k moci. Asi bychom čekali velké a strhující titulky typu „Hitler kancléřem!“ nebo „Nejčernější obavy Židů se naplnily!“ apod., ale opak je pravdou. Ve vydání z 3. února se sice vyskytuje na titulní straně článek reagující na Hitlerův triumf, ovšem neinformuje tak ani o tom, proč tato situace nastala, jaké bude mít pro Židy následky a neobsahuje nadějně výzvy či politování, ale spíše poukazuje na skutečnost, že cesty asimilace v této chvíli zklamaly. Autor článku doufá, že Židé konečně pochopí, že jedinou možnou záchranou je naplnění myšlenek sionismu. Z článku mám nepatrně pocit, že se jim celá situace hodila právě k tomu, aby mohli výrazněji demonstrovat své ideje, i když musíme brát v úvahu i fakt, že nikdo v té chvíli nemohl předpokládat, jak se situace v Německu a v celé Evropě bude vyvíjet dále. Na tomto místě bych si dovolila uvést dva citáty, jež výborně vystihují postoj Židovských zpráv k tomuto mezníku dějin. Ve zprávě z 3. února se píše: „Lze však přehlednout, že hitlerismus jest vpádem barbarství do kultury sto let po emancipaci?! Celý myšlenkový svět, který se budoval na odvážném snu definitivní emancipace a určoval ideologii asimilace, jež věří v lineární pokrok, je v sutinách. (...) není místa pro teorii, že poslání Židovstva jest naplněno rozptýlením a asimilací, nýbrž pro postulát nového, silného a svérázného židovství, obrozeného sionismem. (...) Tomu i zaslepené nepřátele sionismu musily naučit tyto dny. Jakýže zlom v ideovém světě znamená vítězství hakenkrajclerů? Nuže: představte si Žida před padesáti lety, v klidu a pýše požívajícího plody

⁵⁶ Dr. K. F., Modrá knížka. Židovské zprávy. 1932, č. 2, s. 4.

emancipace, vlastence a pokrokáře na slovo vzatého. A někdo mu řekne, že za padesát let bude v Německu krvežiznivý antisemita kancléřem a v Palestýně povede se Židům lépe než v Německu. Náš „deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens“⁵⁷ zděšeně by odložil svůj liberální list, vyvalil by oči a měl by za to, že prorok se zbláznil. Toto proroctví je však dnes historickým faktem. ⁵⁸ a citát z 31. března: „Kéž tato těžká doba se všemi událostmi, jež námi otřásly do hloubi duše, stane se pro celý náš národ bolestným, ale trvalým poučením, jež dnes za své vzali tisíce, kteří nás dosud nechápali: obtížná ale jediná cesta ke skutečné židovské svobodě, k domovu na vlastní hroudě, k společnosti naplněné rovnoprávností, je budování domoviny v Erec Israeli.“⁵⁹

Následující čísla pak velmi intenzivně informují o situaci německých Židů, což je v podstatě hlavním předmětem bezmála všech vydání z března, a zejm. dubna a května. V této době totiž začaly první velké represálie proti Židům. Židé byli násilně nuceni opustit své zaměstnání (zejm. z veřejného sektoru – z oblasti školství, právníctví, lékařství a kultury), židovští umělci měli zákaz vystupování, byly jim zavírány živnosti a všeobecně byl vyhlašován bojkot židovských obchodníků. Poté se tyto reakce objevují také, ale už ne v takové míře, jelikož se nacistické Německo začalo více orientovat na řešení svých hospodářských otázek. Židovské zprávy sledují osudy Židů z Německa, a zároveň vyzývají k pomoci uprchlíkům, kteří míří do Československa. Pochopitelně nejvíce zdůrazňují, že velké množství německých Židů míří do Palestiny. 2. června dokonce můžeme najít oznámení o chystané sbírce, která bude určena na pomoc Židům, kteří právě prchají z Německa do Palestiny, kde chtějí začít nový život. „Tisíce německých Židů, zvláště velká část německo – židovské mládeže, vidí v usídlení v Palestýně cestu k novému životu. Přistěhovalectví německých Židů do Palestýny již započalo. Chcete-li, Židé všech zemí, může Palestýna se svým stále se vyvíjejícím zemědělstvím a průmyslem a se svou stále se zvětšující schopností přijímatí nové přistěhovalce, přijímatí německé Židy v počtu stále větším a státi se pro ně a pro jejich děti trvalou vlastí, zatím co ostatní svět je pro ně uzavřen.“⁶⁰

Co se týče antisemitismu, je znatelná i vyhrcořenější situace v Československu. Židé musí čelit hlavně útokům českého, ale i zahraničního (zejm. německého) tisku. Odezvy Židovských zpráv na protizidovské články v ostatním tisku se objevují velmi často. Například 14. dubna Židovské zprávy otiskují reakci na článek, v němž byli

⁵⁷ německý občan židovské víry

⁵⁸ O. B., Hitler a následky. Židovské zprávy. 1933, č. 5, s. 1.

⁵⁹ J. Š., Nevěřte jim. Židovské zprávy. 1933, č. 13, s. 1.

⁶⁰ Akce pro židovské uprchlíky z Německa. Židovské zprávy. 1933, č. 22, s. 1.

sionisté nařčení, že schválně udržují německý jazyk. Židovské zprávy vysvětlují, proč někteří Židé mluví německy, a upozorňují na to, že jazyk pro ně není kritériem, i když se snaží o obrodu hebrejštiny. „Zdejší sionismus takto do důsledků zachovává linii a princip světového sionismu, pokud nejde o hebrejštinu, zejména v Palestýně: Židé mluví jazykem svého prostředí!“⁶¹ Zároveň zdůrazňují, že sionistická organizace v Československu vydává několik periodik a almanachů v českém jazyce, překládá do češtiny knihy a podporuje české školství. Argumentují také tím, že v sionistických spolicích a svazech se mluví výhradně česky.

Ve vydání z 10. února si na titulní straně můžeme přečíst reakci Židovský zprav na článek v periodiku *Expres*, který hovoří o židovských uprchlících z Německa, jež hledají v Československu pomoc a hlavně práci. *Expres* dále píše, že lidé zaměstnaní u židovských firem jsou propouštěni a na jejich místa se dostávají Židé z Říše. Židovské zprávy uvádí vše na pravou míru a píše, že *Expres* se snaží vyvolat antisemitické nálady mezi lidmi a že kdyby prý došlo na dokládání důkazů, byl by *Expres* v koncích. Židovské zprávy dále v článku prohlašují: „Leč teď jedno prohlašujeme: přijdou-li k nám bratři, kteří snad budou nuceni uprchnouti před pogromčíky německými, budeme pokládati za svoji svatou povinnost jim pomáhati. Ani „*Expres*“, ani pan dr. Jiří Beneš v odnožích „Českého slova“ – dojemná solidarita tam, kde to míří proti Židům – nás nedonutí k jinému názoru a nezastraší nás.“⁶²

I když jsou všechny tyto ohlasy na politické události v celém ročníku dominantní, můžeme zde nalézt také literární příspěvky, které reagují na antisemitismus a podporují ideje sionismu. Jako příklad bych uvedla úryvek z překladu hebrejské básně otištěné 18. srpna. Báseň nese název *Ptáčeti* a autorem je Chaim Nachman Bialik, jeden z nejznámějších básníků působících v Palestině.

„(...) Zpívej, vyprávěj, ptáče mé,
o dalekém, báječném kraji,
jenž nádhery, tepla a slunce je pln,
zda tam též bídu znají.

Viděl jsi bratry mé sionské
a dali ti pozdravy v dál?

⁶¹ Sionisté a český jazyk. Židovské zprávy. 1933, č. 15, s. 1.

⁶² T., Zbytečné starosti „*Expresu*“. Židovské zprávy. 1933, č. 6, s. 1.

Šťastni jsou! Znají tam rovněž snad
útrapy moje a žal?

(...)

Odleť, můj ptáčku, v dálný jih,
opuť mne, šťasten buď!
Kdybys zde zůstal, plakal bys snad,
bolem by pukla ti hrud'.

Slzy mi nikdy nedají klid,
pláče večer i ráno.
Oko mé slzami zalito je,
srdce mé rozerváno.

Strasti jsou bez konce, není již slz,
jsem bez cíle. V dále se dívej!
Děkuji tobě, žes přišel zas,
Jásej, ptáčku, a zpívej!⁶³

A není to jen poezie, jež v sobě nese sionistické myšlenky. S židovskou tematikou se můžeme setkat i v povídkách či črtách, které lze v Židovských zprávách taktéž nalézt. Velmi časté jsou např. texty připomínající židovskou minulost, židovské svátky, zvyky a tradice. Tím, podle mého názoru, chtějí v Židech udržovat povědomí o tradičních zvyklostech a o historii a možná v nich i probudit zájem. Příkladem může být příspěvek s názvem Lepší šofar, jehož autorem je židovský spisovatel J. L. Perc. Jeho texty jsou v Židovských zprávách zveřejňovány poměrně často, ale text, o kterém se zmiňuji, je otištěn v Židovských zprávách z 21. září. Příběh hovoří o Šimonovi, jenž při svátcích Roš Hašana hraje na tradiční zvířecí roh, tzv. šofar. Šimon vypráví o svých zážitcích z hry na tento nástroj, líčí situace, při kterých ho ze hry cokoli vyrušovalo atd. Vyvrcholením celého příběhu pak je, že Šimon popisuje antisemitský útok lidí z jedné vesnice, když spolu s ostatními Židy v synagoze právě slavili svátek Roš Hašana. Při útoku byl Šimon rabínem vyzván, aby začal hlasitě hrát na šofar. A tuto hru pak Šimon líčí následovně: „Bylo to mé nejlepší troubení na šofar. Myslím, že zrušilo všechny

⁶³ Ch. N. Bialik, Ptáčeti. Židovské zprávy. 1933, č. 32, s. 8.

žaloby na Israel. Muselo polekati samého satana. Ovšem, na „ně“ to nepůsobilo. Půl městečka vydrancovali... Ale který šofar může na „ně“ působiti? Nanejvýše snad Mesiáš...“⁶⁴

17. listopadu se pak objevuje článek informující o zahájení natáčení prvního hebrejského zvukového filmu. Jeho ideologické zaměření napovídá již krátký, ale výstižný popis děje: „Bude zachycovati živoucí, pracující Palestýnu v době budování, vyvíjející se kolonie a města, radosti i strasti chaluců, kteří mění prázdnou a pustou zemi v kvetoucí zahradu.“⁶⁵

5. Rok 1934

I v 17. ročníku Židovských zpráv se opakují zprávy o antisemitských nepokojích ze všech koutů světa, např. z Ameriky, z východní Evropy či o srpnových krvavých pogromech v Alžírsku. Nadále Židovské zprávy sledují situaci německých Židů a zvyšující se agresí ze strany národních socialistů. Informují nás o přistěhovalcích do Palestiny, uvádějí množství vydaných certifikátů a počty imigrantů, převážně německých Židů. Dokonce v červnových číslech je možné se dočíst, že i v Palestině se začíná projevovat národně socialistický odpor vůči Židům, zejm. ze strany arabského nacionálního tisku, který se odkazuje na Adolfa Hitlera. „Arabská mládež je vyzývána, aby si vzala za vzor pro boj proti Židům Hitlera.“⁶⁶ Zprávy a přehledy o poměrech v Palestině ze všech odvětví života nalezneme téměř v každém čísle. Stejně jako nejrůznější reakce Židovských zpráv na protižidovské články v českých i v zahraničních periodikách.

Za specifikum tohoto ročníku můžeme považovat fakt, že se jedná o rok plný všemožných výročí. Jako každoročně nalezneme v Židovských zprávách blahopřání k narozeninám prezidentu T. G. Masarykovi z 2. března. 25. května si Židovské zprávy připomínají 50. narozeniny Maxe Broda a k této příležitosti je zde otištěn překlad jeho básně s názvem Elegie na odpadlé Židy. Autorem překladu je nám již známý básník František Gottlieb. Hned v dalším čísle z 1. června nalezneme gratulaci k 50. narozeninám Edvarda Beneše, k němuž redakce vyslovuje své sympatie, což dokládá citát: „Také židovské obyvatelstvo se sympatiemi si připomnělo, že ministr Beneš patří mezi ty, kdož vždy měli hluboké porozumění pro sionistické cíle doma i v Palestýně.“⁶⁷

⁶⁴ J. L. Perec, Lepší šofar. Židovské zprávy. 1933, č. 36, s. 4.

⁶⁵ Nový palestýnský zvukový film. Židovské zprávy. 1933, č. 44, s. 4.

⁶⁶ Zvýšená národněsocialistická propaganda v Palestýně. Židovské zprávy. 1934, č. 25, s. 2.

⁶⁷ K narozeninám ministra Beneše. Židovské zprávy. 1934, č. 22, s. 4.

5. října je pak připomínáno 50. jubileum Felixe Weltsche, významného nositele a hlasatele sionistických myšlenek.

Ovšem v tomto ročníku nejsou četně zastoupeny jen narozeniny a jubilea, ale také úmrtí a vzpomínky na významné osobnosti. V červenci si sionisté připomínají 30 let od smrti svého otce, Theodora Herzla. 13. července se objevuje zpráva o úmrtí hebrejského básníka Chaima Nachmana Bialika, kterému je věnováno hned několik článků. Židovské zprávy podávají informace o jeho pohřbu, jenž se konal ve Vídni a kterého se účastnila celá sionistická elita. Jsou otištěny smuteční projevy a také výzva, aby Židé přispívali stromkovými dary k rozšíření Bialikova háje, který byl založen k příležitosti 60. výročí jeho narození. V krátkém článku z 10. srpna pak Židovské zprávy reagují také na smrt německého prezidenta Paula von Hindenburga. Při této příležitosti se redakce táže, co bude dál s německými Židy, a je přesvědčena, že se situace pro německé Židy výrazně zhorší, neboť „zemřelý nikdy neschvaloval rasový antisemitismus hakenkrajelerů a dokonce loni vydal osobně prohlášení, v němž přislíbil Židům bezpečnost.“⁶⁸

V roce 1934 se také v Československu konala volba prezidenta. 18. května si můžeme v Židovských zprávách přečíst velmi pozitivní a oslavný článek, který reaguje na znovuzvolení prezidenta T. G. Masaryka. Radost sionistů, a židovské populace vůbec, vystihuje následující citát: „Českoslovenští Židé mají proto všechny důvody těšit se z nové volby presidenta Masaryka.“⁶⁹ Jak ale víme, zdravotní stav prezidenta v této době již nebyl nejlepší, a proto v dalších číslech Židovských zpráv nacházíme přání brzkého uzdravení. Jako příklad můžeme uvést přání z 12. října: „Kanceláři presidenta republiky Československé, Ústřední výbor Židovské strany v ČSR, shromážděné v Prostějově dne 7. října 1934, přeje si upřímně, aby rekonvalescence pana presidenta i nadále zdárně pokračovala a ujišťuje ho svou nejhlubší oddaností.“⁷⁰

Pro židovské obyvatelstvo, potažmo pro sionisty, je charakteristické nejenom silné pouto k prezidentu Masarykovi, ale i celkový velmi kladný postoj k Československé republice. U příležitosti státního svátku 28. října Židovské zprávy vydávají 26. října prohlášení: „Židovské obyvatelstvo nechce jen slaviti, ale právě ve slavnostní chvíli utužuje své odhodlání: i nadále ke zdu a rozkvětu republiky všemi

⁶⁸ O další osud německých Židů. Židovské zprávy. 1934, č. 32, s. 2.

⁶⁹ Pavel Kaudurs, K presidentským volbám. Židovské zprávy. 1934, č. 20, s. 1.

⁷⁰ Blahopřejný telegram prezidentu Masarykovi. Židovské zprávy. 1934, č. 41, s. 5.

svými silami spolupracovati.⁷¹ Sionisté si uvědomují, že i přes nepokoje, často protizidovské, všude ve světě, způsobené revolucemi a hospodářskou krizí, je Československá republika „ostrovem klidu a pořádku.“⁷²

S úctou k Československé republice souvisí i připomínka 100. výročí od prvního uvedení československé hymny. Při této příležitosti Židovské zprávy poukazují na jednu životní etapu Františka Škroupa, který nějaký čas působil jako regenschori, čili vedoucí chrámového sboru, v synagoze v Dušní ulici. Významným se stal jeho čin, kdy jako první použil varhany pro židovskou bohoslužbu a k tomu účelu složil i několik skladeb. Redakce Židovských zpráv zve na slavnostní bohoslužbu na jeho počest, která se bude konat 23. listopadu.

Jako v každém ročníku jsou i tentokrát Židovské zprávy plné propagace sionistických myšlenek a hlavně akcí spojených se sionismem a židovstvím vůbec. Ve vydání z 2. února exekutiva sionistické organizace přesvědčuje Židy, kteří ještě nepochopili, že sionismus je tou správnou cestou, aby se k sionistickému proudu přidali a rozšiřovali tak řady stoupců tohoto hnutí. Jejich agitaci vystihuje citát: „Není jiného řešení židovské otázky než cesta sionismu. Vývoj židovského života, zvláště pak události v Německu, jsou jasným důkazem, že ani hluboké proniknutí do života a kultury oněch národů, v jejichž středu žijí Židé, nezaručuje stálou rovnoprávnost a neposkytuje jistoty, že nepřijde okamžik, kdy Židé budou uvrženi do stavu bídy, bezpráví a ponížení. O tom nás poučuje osud německých Židů.“⁷³

Výraznější je v tomto ročníku i šíření myšlenek o hebrejském jazyce. Ideou sionismu je mimo jiné i snaha o obnovu hebrejštiny mezi Židy. Organizací, která usiluje o obrodu a osvojení hebrejské kultury, je organizace s názvem Tarbut. Židovské zprávy apelují jménem organizace Tarbut na všechny Židy, aby se učili hebrejsky. Vyzývají mládež: „V prvních řadách oněch, kteří bojují za hebrejský jazyk ve světě, jste Vy, židovská mládež. Na Vás se obrací organizace Tarbut s výzvou, abyste se všemi silami zasadili o šíření hebrejského jazyka a výstavbu organizace Tarbut.“⁷⁴, ale i židovské ženy, aby v rodinách pěstovaly hebrejskou kulturu a aby své děti učily hebrejskému jazyku. Vrcholem snah organizace Tarbut je pak pořádání letní hebrejské školy, na které budou hebrejštinu vyučovat absolventi, kteří jako první složili hebrejskou maturitní zkoušku na jediné hebrejské střední škole v Československu, na gymnáziu v Mukačevě.

⁷¹ K 28. říjnu. Židovské zprávy. 1934, č. 43, s. 1.

⁷² Tamtéž, s. 1.

⁷³ Šekelové provolání Exekutivy. Židovské zprávy. 1934, č. 5, s. 1.

⁷⁴ Židovské mládeži. Židovské zprávy. 1934, č. 14, s. 5.

Židovské zprávy zajišťují této akci značnou propagaci a lákají potenciální zájemce: „Návštěva letní hebrejské školy jest levnou a zajímavou dovolenou: účastníci seznají krásnou, dosud ještě málo známou zemi podkarpatoruskou a židovské masy v denním životě. Kromě toho budou se učit hebrejštině v židovském prostředí povolnými silami.“⁷⁵ V čísle z 10. srpna si pak můžeme přečíst, jak celá letní škola proběhla. Samozřejmostí je idylické vyličení denního programu a způsobu, jakým účastníci museli žít v malé vesničce na Podkarpatské Rusi. I přes absenci veškerých technických vymožeností, na které jsou Židé z měst zvyklí, si všichni letní školu náramně užili a poznali tradiční židovský způsob života. Silné zážitky z letní školy nám dokládá citát: „Vyvinul se tu společný život lidí, spjatých oddaností k sionistické myšlence a láskou k hebrejskému jazyku. A když jsme se po uplynulých čtyřech nedělích rozcházel, pociťoval každý z nás, že se loučíme s něčím neskonale cenným a hluboce prožitým: uvědomili jsme si, že jsme ve Skotarskym prožívali ve skutečnosti židovské společenství, jak je káže sionismus a které se zpravidla uskutečňuje teprve v Palestýně.“⁷⁶

Významným počinem bude také konání II. ročníku Makabiá, která proběhla ve dnech 2. – 7. dubna 1935. Zprávy o konání můžeme v Židovských zprávách postřehnout již od února, ovšem nejvíce se propagace této akce objevuje na podzim. Články vyzývají k tomu, aby se sportovci přihlašovali a nastiňují, jak bude celá akce probíhat. Za zmínku také stojí zpráva z 21. září o založení spolku Makabi v Mukačevě. Židovské zprávy vítají, že konečně i na Podkarpatskou Rus pronikla makabejská myšlenka a připojují výzvu na pomoc novému spolku: „Vyzýváme všechny spolky, které mají přebytečné náradí, aby je daly k dispozici nově založenému spolku v Mukačevě.“⁷⁷

Co se týče literárních ukázek, můžeme zmínit, že v tomto ročníku, resp. v příloze List židovské ženy z 20. dubna, je např. otištěno první dějství dramatu s názvem Zrcadlo z roku 1928. Za autora je uveden Chaverah a v popisku je zdůrazněno, že se jedná o vhodné drama na purimové slavnosti (purim = veselý židovský svátek). Můžeme předpokládat, že se jedná o drama židovské, neboť v sobě obsahuje narážky na židovské rituály. Příběh se odehrává mezi několika kamarádkami a v podstatě jde o představení situace ze třech míst – z kostela, z kavárny a z trhu. Jedná se o rozhovory mezi několika ženami, nejspíše z lepších židovských rodin, které se chlubí svým

⁷⁵ Hebrejská letní škola. Židovské zprávy. 1934, č. 18, s. 4.

⁷⁶ I. P., Z činnosti o prázdninách. Židovské zprávy. 1934, č. 32, s. 2.

⁷⁷ Založení skupiny Makabi v Mukačevě. Židovské zprávy. 1934, č. 38, s. 3.

životem. V textu se objevuje narážka i na sionismus, ovšem zde je zobrazen spíše v tom negativnějším smyslu. Ženy na zmínku o sionismu reagují celkem polekaně a dávají najevo, že se sionismem nechtějí mít nic společného. Myslím, že to v tehdejší společnosti nebylo nic neobvyklého. Neinformovanost obyvatel o tomto problému v nich mohla vyvolávat rozporuplné reakce. Důležitějším na ukázce je však demonstrace ženské prospěšné práce v Palestině, která je tímto způsobem výrazně propagována:

„(...) Paní Pevná: Dovolte, abych pokračovala. Jak snad vám bude známo, zřizují židovské ženy z celého světa v Palestýně ... (pohyb mezi účastnicemi.)

Paní Klepavá (ohrnuje nos): V Palestýně? Mein Gott!⁷⁸

Paní Zdvořilá: Že se dovoluji tázati, drahá paní Pevná – nebude to snad něco sionistického?

Paní Zvědavá: To prohlašuji ihned, že nemohu účinkovat. Mein Mann ist ganz und gar dagegen⁷⁹. My jsme český židi.

Paní Ostrá: Kdepak, paní Pevná, to nejde v naší obci!

Paní Procová: Sionisty? To se mi nezdá být standesgemäß⁸⁰.

Paní Pevná: Ale, milé dámy, jen mne nechce domluvit! Pravím: Židovské ženy z celého světa zřizují v Palestýně kojenecké stanice tak vzorně, že bychom podle nich mohly zřídit několik pro kojence v našem městě. (Všechny si zhluboka a hlasitě oddychnou.) A oznamují dále, že se v čelo této akce postavila paní Bohatá z našeho města. (...)“⁸¹

6. Rok 1935

V roce 1935 se uskutečnily dvě, resp. tři důležité události, na které Židovské zprávy samozřejmě reagují. Tou první jsou 85. narozeniny prezidenta Masaryka, jeho prosincová abdikace a následné zvolení Edvarda Beneše druhým československým prezidentem. A tou druhou je pak zářijové přijetí Norimberských rasových zákonů v Německu.

V 2. čísle tohoto ročníku, tedy z 11. ledna, nalezneme oznámení o tom, že Židovský národní fond přichystal sbírku na vykoupení půdy pro založení nové kolonie v Palestině, jež ponese jméno po prezidentu Masarykovi – Kfar Masaryk, jako výraz úcty a poklony k jeho 85. narozeninám. Tento úmysl vyvolal v židovském obyvatelstvu vlnu

⁷⁸ Můj bože!

⁷⁹ Můj muž je zcela proti

⁸⁰ odpovídající/přiměřené

⁸¹ Chaverah, Zrcadlo z roku 1928. List židovské ženy (příloha Židovských zpráv). 1934, č. 16, s. 3.

radosti, kterou vystihuje citát: „(...) židovské obyvatelstvo jest mu oddáno hlubokou úctou a láskou a že jest šťastné, může-li dáti výraz těmto citům nejvyšší poctou a vyznamenáním, které vůbec je s to nabídnouti: založiti ve Svaté zemi osadu svobodných židovských rolníků z Československa a nazvati ji osadou Masarykovou – Kfar Masaryk.“⁸² Nadšení a odhodlání připojit se k akci můžeme pozorovat i v následujících číslech Židovských zpráv. Postupně jsou uveřejňována města a obce, jež se ke sbírce připojují, a také částky, které jsou dosud vybrány. Všichni Židé v Československu, a dokonce i v Palestině, si přejí, aby bylo započaté dílo úspěšně dokonáno. V čísle ze 7. března je pak uveřejněno přání prezidentu Masarykovi: „V tento den všichni naši bratři mají svá srdce naplněna vroucím přáním, aby ještě dlouhá, dlouhá léta pan president ve zdraví a svěžesti vládl československé republice.“⁸³ a v příloze Židovský svět jsou otištěny fotografie z Masarykova lesa, který byl založen k jeho 80. narozeninám.

V prosinci ovšem T. G. Masaryk kvůli špatnému zdravotnímu stavu odstoupil ze své funkce a jeho nástupcem byl zvolen dr. Edvard Beneš. 20. prosince Židovské zprávy publikují slavnostní projev a přání poslance Angela Goldsteina, jenž vyjadřuje radost nad zvolením nového pana prezidenta. Úctu židovského obyvatelstva k Edvardu Benešovi vystihuje citát ze zmíněné řeči A. Goldsteina: „Nový president je filosofickým i politickým žákem Masarykovým. Přejal též jeho zásady o sebeurčení národů a o postavení menšin ve státě. Z nejednoho jeho projevu vysvítá, že také židovskou otázku vidí podobně jako první president. Židovská menšina v Československé republice je proto šťastna, že, vítajíc nového prezidenta, může ujistiti věrnou oddaností právě tohoto demokratického pokračovatele Masarykova.“⁸⁴ Ve stejném vydání Židovských zpráv také nalezneme dopisy různých institucí věnované T. G. Masarykovi. Jako příklad za všechny lze uvést dopis Židovské strany: „Židovská strana v ČSR přijala s velkým dojetím zprávu o Vašem odstoupení z vysokého úřadu a sdílí smutek všech občanů z tohoto skutku plynoucí. Děkujeme Vám, že za Vaší spoluzásluhy byla dána židovské menšině v ČSR možnost, aby bez újmy občanského a politického postavení se hlásila k vlastní národnosti, která dle svých sil přispívá ku blahu vlasti. Slibujeme Vám, vážený pane presidente, že s toutéž oddanou láskou, budeme plniti své povinnosti vůči sobě samým i vůči republice též za Vašeho nástupce. Přejeme Vám ještě dlouhá léta zdraví a

⁸² Kfar Masaryk. Židovské zprávy. 1935, č. 2, s. 3.

⁸³ L. B., K 85. narozeninám prezidenta T. G. Masaryka. Židovské zprávy. 1935, č. 10, s. 1.

⁸⁴ Prof. dr. Angelo Goldstein, Demokracie zvítězila. Židovské zprávy. 1935, č. 51/52, s. 1.

síly.⁸⁵ Myslím, že oba citáty nepotřebují většího komentáře, neboť velmi dobře vystihují vztah Židů k oběma státníkům.

Zhruba od července se začínají objevovat zprávy o narůstající protižidovské agresi v Německu. S tím souvisí i články, které hovoří o protestech celého světa proti Hitlerovým praktikám. Vše vrcholí 15. září, kdy jsou přijaty Norimberské zákony. Vydání Židovských zpráv z 20. září přináší k této události komentář. V článku je nejprve zdůrazňováno, jak němečtí Židé věrně bojovali za svou vlast v první světové válce a kolik Židů získalo pro Německo Nobelovu cenu. Dále je rozebíráno, co Norimberské zákony obsahují a jaké následky budou mít pro německé Židy. O Třetí říši se Židovské zprávy vyjadřují následovně: „Byl nastolen režim, který ponížil Žida způsobem, jenž nemá prostě v dějinách období. Marně přirovnáváme poměry v Německu ke středověku. Středověk má pro sebe omluvu: kulturní zaostalost. Ale Německo stojí na vrcholu technického rozvoje a vymožeností dvacátého století.“⁸⁶ Současně se v tomtéž čísle objevuje i prohlášení světového kongresu Makkabi, aby členové olympijského výboru, vzhledem k současné situaci v Německu, „osvobodili židovské sportovce od účasti na Olympiádě 1936 v Německu.“⁸⁷ V dalších číslech je možné si přečíst protesty všemožných organizací, institucí a států proti Norimberským zákonům.

V době všech těchto událostí můžeme v Židovských zprávách sledovat častější výskyt různých básní, povídek či krátkých textů, které v sobě nesou židovskou, nebo dokonce sionistickou tematiku. Ve vydání z 4. října je publikovaná báseň Františka Gottlieba Balada o smíření z básnické sbírky *Cesta do Kanaán*. Tématem básně je putování Židů a jejich oddanost k Bohu. Židé se modlí k Bohu, prosí ho o odpuštění a o očištění. Báseň obsahuje pět strof, a proto bych si dovolila uvést pouze úryvek:

„(...) Neb Tys to byl, jenž hnal nás v špínu,
abys moh' trestat, zrodil jsi vinu –
vždyť jenom vůle Tvá se stane,
Ty víš, ó Pane!
Však proto, že znáš, kdo ohněm z nás sejde,
kdo morem, kdo vodou, kdo rukou vrahovou,

⁸⁵ Pozdravné telegramy. Židovské zprávy. 1935, č. 51/52, s. 3.

⁸⁶ Tvář Třetí říše. Židovské zprávy. 1935, č. 38, s. 1.

⁸⁷ Makabi a olympiada v Německu. Židovské zprávy. 1935, č. 38, s. 4.

však proto, že víš, kdo mezi spravedlivé vejde
a kdo bude pykat v temnotách –
dej očištění,
přijmi zaslíbení
lidu, jenž k Tobě ruce vztáh'!
(...)⁸⁸

V dalším čísle z 11. října se objevuje překlad tří oslavných písní na Svatou zemi, jejichž autorem je Daniel Sambursky. Tyto písně jsou součástí prvního palestinského zvukového filmu Zaslíbená země, o kterém již byla řeč v souvislosti s rokem 1933. Film byl dokončen v druhé polovině roku 1934 a premiéra v Československu spadá právě na 11. října. Na tomto místě bych si dovolila uvést celý text jedné z písní, neboť výborně vystihuje ideologické zaměření:

„Jitřní píseň

Na horách plane již slunce,
v údolí rosa ještě se skví.
Milujeme tě, země,
v radosti tě milujeme, v písni i v práci.
Od výběžku Libanonu
až k Mrtvému moři
brázdíme tě svými pluhy.
Stavíme na tvé půdě, den za dnem, dál a dál.

Sijeme do tvé půdy,
chceme tě mítí krásnou.

Stuhami cest tě opásáme
a v zeleň zahrad oblékneme pole.

Na tvých pahorcích i v širé rovině tvé
žluté obilí kéž hrdě v dál se vlní.

⁸⁸ František Gottlieb, Balada o smíření. Židovské zprávy. 1935, č. 40, s. 2.

Bez bázně pronikneme do tvých pustých pouští,
všechny tvé bažiny, močály vysušíme.
Tvé stromy a tvé hory a dálka moře tvého
kéž jsou nám radostí, kéž pýchou zůstanou.⁸⁹

1. listopadu je pak v Židovských zprávách otištěn úryvek z chystané knihy Simehy ben Ciona *Průkopníci*, která vypráví dobrodružství několika mladíků, jež se jako první vydali do Palestiny budovat vlastní zemi. V čísle z 15. listopadu si v sekci Umění a literatura lze přečíst recenzi právě na tuto knihu. Autor recenze knihu chválí a vidí v ní důležitý zdroj inspirace pro další příchozí do Palestiny, což nám dokládá citát: „Je to tentokrát historická reminiscence. Ale její význam není jen historický. Tato kniha je vyplněna žhavou aktualitou. Tato legenda působí ve všech zemích. Působí i u nás a proto necht' je čtena a šířena. Ukáže se pak, jak je plodná a užitečná a že nemíří jen do bohatýrské minulosti, nýbrž pomáhá prosvěcovati budoucnost nadšením židovského člověka.“⁹⁰

Neměli bychom opomenout, že v tomto roce proběhla také II. Makabiá, na kterou Židovské zprávy lákaly již od druhé poloviny předchozího roku. Ve své propagaci Židovské zprávy pokračovaly i v roce 1935 a dubnová čísla se pak II. Makabiá podrobně věnují. Přináší reportáže z Tel Avivu a zprávy o československé výpravě.

V květnu se v Československé republice konaly další parlamentní volby. Překážkou pro Židovskou stranu se stala změna volebního zákona, která nařizovala minimální počet hlasů 120 000. Aby mohla Strana židovská do voleb vůbec vstoupit a bojovat o poslanecké mandáty, musela se spojit s československou sociální demokracií. Články Židovských zpráv o této skutečnosti informují, rozebírají ji, ale hlavně ubezpečují voliče, že židovští kandidáti nebudou nijak vázání na program sociální demokracie. Vyjadřují se: „Židovská menšinová politika v tomto státě byla vedena myšlenkou vlastního parlamentního zastoupení. Paktem s československou sociální demokracií tato myšlenka opuštěna nebyla. Poslanci, kteří budou našimi hlasy zvoleni, jsou do parlamentu vysláni Stranou židovskou. Na tom nic nemění skutečnost, že budou uvedeni na kandidátní listině sociálně demokratické. Odvolat tyto poslance může podle výslovného ustanovení paktu jenom Strana židovská. Naši poslanci budou mít

⁸⁹ Daniel Sambursky, Jitřní píseň. Židovské zprávy. 1935, č. 41, s. 2.

⁹⁰ Z. L., Průkopníci. Židovské zprávy. 1935, č. 46, s. 3.

naprostou volnost stanoviska a budou vázáni jedině stranickou disciplinou Strany židovské.⁹¹ V květnových vydáních Židovské zprávy apelují na židovské voliče a přesvědčují je, aby volili kandidátku sociální demokracie. Vydání z 24. května pak přináší výsledky voleb. Československá sociální demokracie získala celkem 38 mandátů a z toho 2 věnuje Židovské straně, čili pro Židovskou stranu se tyto volby staly úspěšnými. Poslanci za Stranu židovskou se tak stali Angelo Goldstein a Chaim Kugel. 31. května Židovské zprávy nakonec uveřejňují poděkování všem voličům: „Děkujeme vřele židovským ženám a mužům, kteří nám porozuměli a následovali nás. Posloužili nejen židovské věci, nýbrž zároveň i demokracii.“⁹²

7. Rok 1936

Již od počátku roku 1936 se v Židovských zprávách objevují články reagující na nová rozhodnutí anglické vlády vůči Palestině. Protestují proti imigračním zákonům, jež by redukovaly přistěhovalectví, a proti úmyslu založit zákonodárný výbor, který by omezoval práva mandátu. Židovské zprávy apelují na britskou vládu, aby svá rozhodnutí ještě zvažila, což nám dokládá následující citát: „Žádáme co nejrozhodněji, aby byl odvolán vládní návrh na zřízení zákonodárneho sboru, aby byla zrušena ustanovení, ztěžující židovskou imigraci, a aby anglická vláda nastoupila ve své palestýnské politice cestu, jež odpovídá smyslu a duchu mandátu.“⁹³ Tyto otázky jsou v Židovských zprávách intenzivně řešeny přibližně v prvním čtvrtletí, neboť poté je vystřídal závažnější problém, a to situace v Palestině.

V Palestině, zejm. na Jaffě a v Tel Avivu, zhruba od dubna došlo k řadě útokům ze strany arabských obyvatel. Bezmála každé číslo Židovských zpráv na titulní straně přináší informace o arabském povstání v Palestině. Doslova každý týden nalezneme podrobné zprávy, které jsou nám zprostředkovány prostřednictvím zpravodaje přímo z Tel Avivu. Ten popisuje tamější situaci téměř den po dni. Jedná se o násilné útoky, které se neobešly bez mrtvých na obou stranách, a arabskou stávkou postihující židovské hospodářství. Navzdory tomu všemu ale Židovské zprávy informují o dalším vykupování nové půdy v Palestině, o budování nových objektů, např. přístavu v Tel Avivu, a o přistěhovalectví, jež je nakonec anglickou vládou ještě podporováno. Například zpráva z 22. května udává číslo vydaných certifikátů pro období duben – září 4 500. A nakonec je to anglická vláda, jakožto správce mandátu, která se stará i o

⁹¹ Viktor Fischl, Občánku, co teď? Židovské zprávy. 1935, č. 18, s. 1.

⁹² Voličům Strany židovské. Židovské zprávy. 1935, č. 22, s. 1.

⁹³ Proč jsme proti. Židovské zprávy. 1936, č. 4, s. 1.

pořádek a posílá do Palestiny ozbrojené síly. V čísle z 15. května je pak otištěna reakce jednoho příznivce sionismu na jízlivé otázky, zda budou sionisté dále usilovat o Palestinu, i přes to, že jsou tam bití stejně jako jinde ve světě. Jeho odpověď zní: „Vaše radost je předčasná a jste na velkém omylu, domníváte-li se, že náš boj přestane nebo aspoň ochabne. Naopak, překážky nám dodají síly. Je velký rozdíl, bijí-li nás v Palestýně a bijí-li nás třeba v Polsku.“⁹⁴ 16. září je vyhlášen veřejný fond na ochranu a obnovu Palestiny po arabských nepokojích. Sbírka je ukončena na konci roku a 24. prosince Židovské zprávy s nadšením konstatují, že jenom v Československu bylo dohromady vybráno přes 1 100 000 Kčs. Velký úspěch pak komentují následovně: „Akce ukázala jasně hlubokou spojitost československého Židovstva s Palestýnou a plné uznání naší neochvějné vůle, dovésti budovací dílo ke konečnému úspěchu.“⁹⁵

Hned v prvním lednovém vydání Židovských zpráv, čili z 3. ledna, je možné si přečíst prohlášení československého olympijského výboru o účasti židovských sportovců na olympiádě v Berlíně. Tím reagují na události z posledních měsíců minulého roku. Usnesení výboru zní, že nebudou židovské sportovce k účasti nutit. Odpovědí československého svazu Makabi pak je, že „se naši borci Olympiády nezúčastní.“⁹⁶ Ovšem 17. července si v Židovských zprávách můžeme přečíst rozhodnutí Plaveckého svazu (ČsAPS), který všem sportovcům, sdružených v židovských plaveckých klubech, nařídil povinnou účast na olympijských hrách v Berlíně. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že politické důvody nejsou relevantní pro nepolitickou sportovní organizaci. K tomuto rozhodnutí Židovské zprávy přináší rozsáhlejší komentář. Upozorňují na skutečnost, že i přes veškerou diskriminaci a antisemitismus, jež jsou výslovně proti olympijským zásadám, bylo Německu umožněno olympiádu pořádat. Vymezují se proti odůvodnění Plaveckého svazu a hlavně vysvětlují, že politické důvody nejsou tou příčinou, proč židovští sportovci na olympiádu nechtějí. To dokládá citát: „Dovolte: uznáváme, že i mezi národy politicky sebe více znepřátelenými mohou existovati sportovní styky. (...) Ale což mezi námi Židy a Třetí říší panuje politické nepřátelství? Ani brvou bychom nehnuli a dali rozkaz svým borcům, startovati v Berlíně, kdyby Němci Židy je seburputněji nenáviděli. Co však činí Němci? Diskvalifikovali Židy jako národ a lidi a prohlásili je za rasu méněcennou, za morovou ránu lidstva. A nejen prohlásili. Uzákoonili židovskou

⁹⁴ J. A. Fisher, Totéž není vždy totéž. Židovské zprávy. 1936, č. 19, s. 2.

⁹⁵ Mifal Bicarón Uvitachon. Židovské zprávy. 1936, č. 51, s. 5.

⁹⁶ Borci čsl. Makabi se nezúčastní Olympiády. Židovské zprávy. 1935/1936, č. 53, s. 6.

méněcennost přímo jako základ ústavy Třetí říše.⁹⁷ Židovské zprávy dále prohlašují, že i samotní sportovci jsou zklamáni z toho, že se nemůžou olympiády zúčastnit, čehož je dokladem další citát: „Není věcí politiky, ale cti židovského člověka, aby v Berlíně nemusil vzdáti poctu tribuně, jíž vévodí nejlitější utiskovatel židovského národa od dob inkvisice.“⁹⁸ Redakci Židovských zpráv také znepokojuje fakt, že židovští sportovci ostatních států se olympiády hodlají zúčastnit. V čísle ze 14. srpna si pak můžeme přečíst článek se sarkastickým podtextem o tom, že na olympiádě vyhrávají i sportovci tzv. méněcenných ras a že Hitler raději vždy opustí tribunu, než aby si s nimi musel podávat ruce. Jinak se Židovské zprávy olympiádě blíže nevěnují.

Myšlenka olympismu spočívá v rovnocennosti původu všech účastníků, ovšem v případě berlínské olympiády, s ohledem na tehdejší politickou situaci v Německu, nebylo možné tuto ideu naplnit. V takovém případě, podle mého názoru, učinil československý olympijský výbor dobré rozhodnutí, když židovské sportovce nenutil, aby se olympiády v Berlíně zúčastnili. I negativní postoj samotných židovských sportovců dával najevo, že nehodlají akceptovat diskriminaci Židů, násilnosti na nich páchané a že nechtějí podporovat akci organizovanou Adolfem Hitlerem, která byla silně ovlivněná jeho protižidovskou ideologií. Důležitým byl asi také aspekt, že židovští sportovci měli pádný důvod obávat se olympiády vůbec zúčastnit. Zde je na místě i kritika Židovských zpráv vedená na adresu Plaveckého svazu a také pozastavení se nad tím, že sportovci z jiných států se olympijských her zúčastnit chtějí.

Novinou tohoto ročníku je, že začala vycházet Literární příloha. V ní jsou publikovány články o významných židovských spisovatelích a osobnostech (např. Franz Kafka, Heinrich Heine, Viktor Fischl či Sigmund Freud), úryvky z významných židovských knih a zprávy o chystaných literárních počinech, např. vydávání nových publikací apod. Časté jsou i příspěvky o historii Židů, např. v Literární příloze z 16. září si můžeme přečíst o dějinách mikulovských Židů.

I nadále jsou beletristické texty, rozbory knih a recenze zveřejňovány i v běžných číslech Židovských zpráv. Např. 20. března se můžeme dozvědět podrobnější informace o básníkovi Františkovi Gottliebovi. V článku Zdeňka Landese jsou rozebírány Gottliebovi tři básnické sbírky s židovskou tematikou: *Cesta do Kanaán*, *Proměny* a *Bílý plamen*. Jelikož je to člověk pocházející ze sionistické mládeže, jsou jeho básně, jak již bylo zmíněno, velmi silně sionistickými myšlenkami ovlivněny.

⁹⁷ Dr. Zdeněk Landes, Sport a lidskost. Židovské zprávy. 1936, č. 28, s. 1.

⁹⁸ Tamtéž, s. 1.

Židovské zprávy ho charakterizují následovně: „Gottlieb nám vytvořil umění vyrostlé zcela samostatně z židovských kořenů v českém světě.“⁹⁹

Ve vydání Židovských zpráv z 13. listopadu je pak otištěna báseň Arnošta Reisse Pomoranč ze Šaronu. Báseň můžeme vnímat jako oslavu plodnosti palestinské krajiny a pomerančů, které jsou důležitým vývozním artiklem Palestiny, ale lze ji také interpretovat i tak, že v ní autor opěvuje židovskou národní domovinu jako celek. Vnímá ji jako dar, po kterém Židé, a možná i sám autor, dlouhou dobu snili. Navíc zajímavé jsou verše deset a jedenáct, kde je patrná aluze na Karla Hynka Mácha a jeho Máj. Na závěr básně autor připojuje hebrejský pozdrav „alejchem šalom“, který v překladu znamená mír s tebou.

„Pomoranč ze Šaronu

Nektare smrtelných, královno plodů,
v šed' svítíš pošmourných, deštivých dnů,
líbezné krásy tvé podléhám svodu,
naděje hvězdou jsi staletých snů.

Judey žár plá z oranže jasu
v dužiny šumění, ó jaká slast,
chaluců naslouchám mužnému hlasu,
ze šťávy voní mně otců mých vlast.

Tisíce rtů se modlitbou chvěje
v svobodné hroudě když tkví se tvůj květ,
za vlahých nocí slavík ti pěje
v zlato když zelený měníš svůj vzhled.

Z lásky a touhy, krve a strastí,
nadšení, vůle, tvůj vyrostl strom,
vzkaz tlumoč lidstvu z pradědů vlasti:
Jsem moře lásky, alejchem šalom.“¹⁰⁰

⁹⁹ Zdeněk Landes, Tři sbírky Františka Gottlieba. Židovské zprávy. 1936, č. 11, s. 2.

¹⁰⁰ Arnošt Reiss, Pomoranč ze Šaronu. Židovské zprávy. 1936, č. 45, s. 2.

V tomto ročníku mě ale z beletristických literárních textů nejvíce zaujala kratší alegorická povídka O červené Karkulce. Příběh vypráví o Vlkovi, který se svojí rodinou žije v lese a své děti odmalička učí, aby se nekamarádily s jinými zvířaty, neboť ostatní jsou „prašivé krve, předkové těch ostatních zvířat že byli od pradávna zbabělci a příživníci“¹⁰¹. Vlk zkrátka dbá na to, aby se jeho vlčatům dostalo správné výchovy. Vysvětluje jim také, že les je pro ně už moc malý, a proto je potřeba vyhlásit válku a obsadit sousední lesy, které jsou obývány jinými zvířaty. K tomu je ale důležité, aby vlků bylo co nejvíce. „Zatím se však budeme doma v našem tmavém lese cvičit na bezbranných zvířatech, abyste si od mládí zvykli vidět téci prašivou krev ostatních zvířat, která musíme zničit, neboť jen my vlci máme právo na nějaké to místečko na slunci a svět může být spasen jedině námi vlky.“¹⁰² V sousedním lese zase žije ovečka Karkulka se svojí rodinou a ta se jednoho dne vydá navštívit babičku. Na hranici lesa ji ale přepadnou vlci, odvedou ji do svého lesa a tam ji uvězní. „Však už máme v lese takových prašivých ovcí s červenou karkulkou spoustu pozavíraných a mezi ty tě strčíme, abys nám tudy nechodila z jedné země do druhé a abys po světě nevypravovala, jaká je v tom našem lese tma a jak se tady každý před námi třese strachy ...“¹⁰³ Myslím, že příběh nepotřebuje většího komentáře. Je zde jednoznačně patrné, na co bajka naráží a koho ztělesňují jednotlivá zvířata. Možná by jenom stálo za připomenutí, že podstatou bajky je právě kritika nějakého společenského problému a již od dob antických je cílem tohoto útvaru vychovávat.

V souvislosti s tímto rokem stojí za zmínku také reakce Židovských zpráv na skutečnost, že Adolf Hitler porušil Locarnskou smlouvu a obsadil Porýní. Komentář k této události se objevuje ve vydání z 13. března. Židovské zprávy zde reagují na pasivitu západních mocností, kritizují ji a konstatují, že: „jest přece jasno, že Hitler zruší všechny smlouvy, i ty, které nyní nabízí, když se mu to uzná vhodným. Taková je dnes smutná skutečnost, že Hitler je dnes mezi velmocemi jediný, který víc, co chce, a provádí to do důsledků. (...) A co Hitler chce vidí dnes každý: výboje na východě Evropy! A kolonie. Jen oficiální politika je slepá nebo činí jako by neviděla.“¹⁰⁴

¹⁰¹ Josef Pollak, O červené Karkulce. Židovské zprávy. 1936, č. 13, s. 6.

¹⁰² Tamtéž, s. 6.

¹⁰³ Tamtéž, s. 6.

¹⁰⁴ L. G., Obsazené Porýní. Židovské zprávy. 1936, č. 10, s. 1.

8. Rok 1937

V podstatě celý 20. ročník je prostoupen politickými událostmi a reakcemi na ně. Je to rok pro sionisty významný, neboť dochází ke změnám týkajících se židovské národní domoviny. Mohli bychom říci, že Židovské zprávy z roku 1937 vlastně tematicky navazují na předchozí ročník, jelikož již od počátku roku, a v celém jeho průběhu, neustále a velmi důkladně informují o situaci v Palestině. Zajímají se o přistěhovalectví, o vzájemný vztah mezi Židy a arabským obyvatelstvem, o to, jakým způsobem se k celé věci staví anglická vláda a jaké rozhodnutí a závěry jednání vlády přináší. Nejsledovanějším jednáním je otázka rozdělení Palestiny. Sionisté se vyslovují proti rozdělení, ovšem 9. července Židovské zprávy oznamují, že anglická vláda rozhodla o rozdělení Palestiny na tři území – na židovský stát, arabský stát a na Jeruzalém, který má zůstat mandátním územím Velké Británie. Důvodem k rozdělení je neschopnost soužití a spolupráce obou národů. Tento stav má nastat s platností až od 1. ledna 1940. Předmětem této bakalářské práce ovšem není zkoumání napjatých poměrů v Palestině, a proto bych toto téma raději více nerozvíjela, i když o něm Židovské zprávy hovoří do opravdu velkých detailů.

Zároveň Židovské zprávy v tomto ročníku sledují i hospodářské poměry v Palestině, např. článek z 19. února přináší zprávy o tom, že se hospodářství v Palestině stabilizuje a že dochází k jeho rozvoji, zejm. v oblasti stavebnictví. Ve vydání z 26. března si dokonce můžeme prohlédnout fotografie z palestinských stavenišť. Redakce Židovských zpráv často zdůrazňuje i význam hospodářské spolupráce mezi Palestinou a Československou republikou. Opětovaně se v Židovských zprávách objevují též zprávy o odkoupení nové půdy v Palestině na zakládání nových židovských osad. Stejně jako v loňském ročníku, jsou i letos vyhlášeny veřejné sbírky. Uveřejňovány jsou i fotografie míst, které má Jewish Agency v plánu odkoupit, zřejmě aby si lidé, jež se do sbírky chtějí zapojit, udělali lepší představu o konkrétní lokalitě. Příkladem může být vydání Židovských zpráv ze 7. května.

Podstatnou se pro sionisty stala i změna československého zákona o náboženských obcích. Zákon, týkající se reorganizace obcí, znamená pro Židy vytvoření vyšší organizace židovských obcí. Židovské zprávy o této skutečnosti informují 22. ledna. V čísle z 2. července si pak můžeme přečíst podrobný článek o novém uspořádání židovské náboženské obce a o přijetí nové židovské ústavy. Stejně tak i 15. března je vydáno mimořádné číslo věnované vládnímu rozhodnutí o úpravě zákona o

menšinách v Československu. Židovské zprávy přináší zprávu o tom, že předseda vlády Milan Hodža rozhodl, že se na židovskou menšinu budou vztahovat všechny úpravy národnostní politiky. Sionisté toto rozhodnutí vnímají jako velkou výhru, neboť s jejich národem bude jednáno stejně jako s menšinami jinými, např. s německou či maďarskou. Změna národnostní politiky se dotkne zejm. židovského školství, které by mělo být zestátněno. Dále úprava zákona obsahuje i závazek, že se stát bude starat o židovskou mládež a o spolky, a v neposlední řadě bude brát ohled na náboženské potřeby židovských obyvatel v Československu.

Důležitým tématem v tomto ročníku je také smrt milovaného a uctívaného prezidenta T. G. Masaryka dne 14. září 1937. V čísle z 5. března Židovské zprávy jako každý rok přejí panu prezidentovi k narozeninám pevné zdraví a mnoho dalších prožitých let. Okolo září, konkrétně v čísle z 3. září, nalezneme první reakce na zhoršení jeho zdravotního stavu. Oznámení s sebou přináší i naděje, což dokládá citát: „Židovský národ poznal v T. G. Masarykovi neohroženého muže pravdy a práva a proto si ho váží a miluje stejně vroucně jako národ československý. Díváme se do lánského zátiší s úzkostí, ale zároveň i s nadějí, že zdraví pana presidenta odolá.“¹⁰⁵

Smutné oznámení o úmrtí prezidenta Masaryka pak nalezneme v čísle ze 17. září, které je této události téměř celé věnováno. Na titulní straně je otištěna pouze velká fotografie pana prezidenta s citátem žalmu v hebrejštině, jehož český překlad zní: „Miloval Jsi spravedlnost a nenáviděl bezpráví, proto poznal Tebe Bůh.“¹⁰⁶ Na dalších stranách vydání pak čteme články, které shrnují jeho život, jeho zásluhy a vztah k židovství, zejm. pak k sionismu. Židovské zprávy se k jeho smrti vyjadřují, podle mého názoru, velmi poeticky. Dokladem je následující citát: „Dlouhé a trpké dny kroužil nad lánským zámekem anděl smrti a byla úzkost v našem srdci a tíseň v duši. Na jeho perutích stoupala a klesala naděje, jež byla horoucí modlitbou. Aby Pán zachoval nám moudrého otce lidu. Pán ale zavolal k sobě syna, jenž byl bohatě požehnán jeho milostí, kterou pak štědře rozdílil svému lidu i celému světu.“¹⁰⁷ Jeho smrtí je zarmoucena celá židovská populace v Československu. Dále si proto můžeme přečíst vyjádření upřímné soustrasti a zármutku všech nejdůležitějších židovských organizací v republice. Následující číslo z 24. září se pak věnuje státnímu pohřbu T. G. Masaryka, jenž se konal 21. září. Připojeny jsou i dvě fotografie z pohřbu.

¹⁰⁵ Vážné zprávy z Lán. Židovské zprávy. 1937, č. 37, s. 2.

¹⁰⁶ Židovské zprávy. 1937, č. 39, s. 1.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 2.

Tohoto roku, konkrétně v srpnu, si sionisté připomínali také čtyřicet let působení sionistické ideologie. K této příležitosti byla v Praze uspořádána výstava, která znázorňuje organizační strukturu hnutí, jeho proměny, cíle a výsledky v průběhu čtyřicetileté existence. Součástí expozice jsou jak textové materiály, tak i četné fotografie, obrazy, schémata a grafy. Zhodnocení výstavy pak nalezneme v čísle Židovských zpráv z 19. listopadu. Samozřejmě je, že autor článku zdůrazňuje obrovský význam a vydařenost počínu, což nám dokládá citát: „O výstavě lze v celkovém posudku říci, že dosud nebylo tak názorně, přehledně a zajímavě shrnuto celé kolonizační, organizační, sociální a kulturní dílo sionismu.“¹⁰⁸ S propagandou hnutí souvisí i to, že již od srpna tohoto roku můžeme sledovat upoutávky na třetí ročník Makabiá, která se bude konat na jaře příštího roku.

Co se týče literárních textů, jsou jako v předchozích ročnících zaměřeny obecně na židovskou a sionistickou tematiku. Jako příklad můžeme uvést, že ve vydání z 23. července je otištěno několik básní z palestinské lyriky. Mimo jiné je zde znovu uveřejněna Jitřní píseň, o které již byla řeč v souvislosti s rokem 1935, či Palestýnská ukolébavka aj. V tomto ročníku můžeme např. objevit i básně dvou českých autorů, ovšem básně s židovskými motivy. Tou první je báseň Vítězslava Nezvala Hodiny v ghetu (ze sbírky *Praha s prsty deště*) otištěná 4. června. Druhou je pak báseň Viléma Závady Noční apostrofa (ze sbírky *Siréna*) z 22. října. Myslím si, že tím chtěli redaktoři Židovských zpráv demonstrovat, že židovským tématům se věnují i nežidovští autoři. Možné je i to, že chtěli v československých Židech posílit jejich nacionální postoj vůči Československé republice a více jim přiblížit kulturu českých umělců a spisovatelů.

9. Rok 1938 - 1939

Léta 1938 a 1939 představují již pouze necelých 15 měsíců existence Židovských zpráv. Nicméně můžeme toto období považovat za jedno z nejdramatičtějších z celých 30. let. Celková dobová situace se velmi rychle proměňuje v neprospěch židovského obyvatelstva nejen v Německu a ostatních státech Evropy, nýbrž i na území Československé republiky. A jak na všechny tyto zlomové události Židovské zprávy reagují?

Na úvod bych jenom zmínila, že samozřejmě i v 21. a 22. ročníku Židovských zpráv, tedy vydání z roku 1938 a 1939, redakce neopomíjí detailně informovat o nových skutečnostech týkajících se Palestiny, především pak o vyjednáváních mezi Židy, Araby

¹⁰⁸ Poutavý obraz hnutí. Židovské zprávy. 1937, č. 48, s. 1.

a anglickou vládou. Podrobně se věnují i osidlování Palestiny. Snaží se detailně vylíčit postup osidlování, dozvídáme se o nově založených osadách atd. V podstatě chtějí svým čtenářům, a zejm. těm, kteří přispěli finančním darem, ukázat, že jejich pomoc nebyla marná a že přináší vytoužené ovoce. Abychom si mohli udělat lepší představu, připojují k tomu i fotografie přímo z míst.

V těchto letech pro nás ovšem není ani tak podstatná situace v Palestině, ale měli bychom se více zaměřit na události v Československu a na vývoj ve střední Evropě. Nejprve bych se tedy orientovala na rok 1938, a poté bych se zabývala posledními dvěma a půl měsíci v roce 1939. Již 15. února Židovské zprávy publikují článek, který pojednává o novém rakouském ministrovi vnitra, který udržuje styky s Adolfem Hitlerem. Židovské zprávy poukazují na to, že je pravděpodobné, že nový ministr půjde v Hitlerových šlépějích a bude zavádět protižidovská opatření stejná jako v Německu. V polovině března pak proběhl tzv. anšlus Rakouska, tedy připojení Rakouska k Třetí říši, a Židovské zprávy k této skutečnosti přináší komentář, ve kterém analyzují celkovou politickou a diplomatickou situaci mezi hlavními mocnostmi Evropy.

V tomtéž čísle, čili z 18. března, můžeme objevit i článek, jenž byl otištěn v jiných novinách, ovšem Židovské zprávy jej považují za natolik výstižný, že ho uveřejňují také. Autorem článku je poslanec Angelo Goldstein, který v něm vyslovuje postoj Židovstva k Československé republice. Židovské zprávy toto prohlášení označují za oficiální a plně se s ním ztotožňují. Uvedla bych citát, který vystihuje silně nacionální postoj Židů k Československé republice: „V dnešní době vysokého napětí politického, kdy celý svět pohlíží s největším zájmem na území, na němž byl vybudován náš stát, zní první otázka, kterou si musí dáti každý občan republiky: Jsi ochoten zasadit se bezvýhradně a bezpodmínečně o svůj stát? Přispíváš všemi silami k tomu, abys umožnil odpovědnou práci mužům, kteří v době dějinné tak pohnuté vedou československý stát? Na tuto otázku odpovídáme i my Židé v tomto státě plným a pravdivým ano!“¹⁰⁹ Tento článek vyvolal ve čtenářích odezvu, a tak 1. dubna Židovské zprávy informují o tom, že jim do redakce přišlo mnoho dopisů vyjadřujících věrnost a oddanost Československé republice a jejím politickým představitelům. Obdobné nacionální názory a prohlášení na obranu státu pak můžeme sledovat v podstatě až do konce roku 1938. Nejvíce se tyto tendence samozřejmě projevují v druhé polovině roku 1938 a zpočátku roku 1939, ale o tom bude dále ještě řeč.

¹⁰⁹ Věrnost za věrnost. Židovské zprávy. 1938, č. 11, s. 2.

Nacionální postoj československých Židů jistě souvisí s tím, že po celou dobu existence Československé republiky k nim byla vláda velice loajální, respektovala je jako menšinu a v mnohém jim vycházela vstříc. Navíc v Československu docházelo k mírnějším projevům antisemitismu než v ostatních zemích Evropy i světa. Židé proto v Československu měli v rámci možností klidný život a věděli, že pokud se republika ubrání tlaku nacistického Německa, budou i nadále chráněni i oni před protižidovskými pogromy, které probíhaly v okolních státech. To nejmenší, co pro zachování stávající situace mohli udělat bylo, že budou věrně stát za Československou republikou a veřejně podporovat její vládu. A to také dělali.

Židovské zprávy také dále sledují situaci německých a rakouských Židů, kteří byli obětmi nacistického teroru a antisemitismu. V čísle z 18. listopadu se můžeme dočíst, že v Třetí říši byl vydán zákon, jímž je od 1. ledna 1939 Židům zakázáno provozovat obchodní činnost, vést firmu či dělat řemeslo. Jde tedy o úplnou hospodářskou likvidaci Židů. Zajímavé je, že i když začátkem listopadu proběhla v německých městech tzv. křišťálová noc, při které byl ničen židovský majetek a vypalovány synagogy, Židovské zprávy tuto událost v podstatě nereflektují. Domnívám se, že se za tím může stát obava z podobných reakcí i u nás, které by se mohly projevit u antisemitsky a prohitlerovsky smýšlejícího obyvatelstva.

Redakce Židovských zpráv také nezapomíná informovat o vyostřující se situaci v Československém pohraničí. Například ve vydání ze 17. června si můžeme přečíst článek, ve kterém Židovské zprávy situaci v čsl. pohraničí komentují a konstatují, že „politická krise v sudetoněmeckých krajích nebyla vyvolána skutečnými okolnostmi v těchto krajích, nýbrž okolnostmi, které s realitou právního řádu a hospodářství nemají nic společného. Tato krise je výtvořem z Berlína dirigované propagandy – prováděné panem Henleinem – a politickými aspiracemi německého dynamismu. Tato propaganda byla s počátku zřejmě podceňovaná.“¹¹⁰ Židovské zprávy též přináší informace o činnosti Henleinovy Sudetoněmecké strany, která je úzce napojená na Adolfa Hitlera, sledují celkový vývoj mezinárodních vztahů a stupňující se agrese vůči Československé republice ze strany hitlerovského Německa, zejm. v průběhu srpna a září. Redakce Židovských zpráv si je vědoma hrozícího nebezpečí, ovšem je přesvědčena, že Československý stát bude za svoji samostatnost bojovat.

¹¹⁰ Spectator, Rub sudetoněmecké otázky. Židovské zprávy. 1938, č. 24, s. 1.

Za těchto těžkých časů se často Židovské zprávy odvolávají též na T. G. Masaryka. Ve vydání z 9. září si připomínají roční výročí jeho úmrtí. Dovolila bych si uvést delší citát, v němž je právě patrné, jak je pro Židy Masarykův odkaz důležitý, neboť pro ně v této osudové době našich dějin představoval morální povzbuzení: „Již tomu bude rok, co se dívá nadzemským pohledem z lánského hřbitůvku. Již tomu bude rok. Těžký rok. Nesnesitelný, kdyby nebylo Masarykova ducha mezi námi. Ve dnech národnostního napětí, jež uvádí v úděl tuto zemi a celou Evropu, je to jeho duch a jeho učení, které jsme vssáli a které nás zachraňují. Masaryk v nás zbavuje zoufalství malověrné a naplňuje vírou v možnost smírného uspořádání sporu mezi národnostmi a státy. Československá demokracie nakonec zvítězí. Její židovští občané s občany jiných národností chtějí tvořit článek v řetězu Masarykova odkazu. Pracujeme k tomu. Víme, že se na nás dívá, jak to děláme. Není odpovědnosti, již by na sebe demokrati v této zemi brali s větší láskou.“¹¹¹

Jak je všeobecně známo, tato krize vyvrcholila 29. září, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda, jež byla posléze prezidentem republiky přijata 30. září. Pro všechny občany Československé republiky znamenala obrovskou ránu. V době okolo těchto dní se na stránkách Židovských zpráv objevují vlastenecká provolání oddanosti Československé republice, a to nejen z řad sionistů z republiky, nýbrž i např. od československých sionistů z Palestiny a z Anglie. Ve vydání z 23. září si můžeme např. přečíst prohlášení Ústředního svazu sionistického v ČSR a Židovské strany, z něhož bych část citovala: „Opětujeme slavnostní příslib neúchylné věrnosti a lásky k tomuto státu, kterému ať se děje cokoliv jsme navždy zasvětili své síly. Stojíme v důvěře a naději za státem a jeho odpovědnými vůdci. Důvěřujeme genu československého národa, že bude neomylně pokračovati na cestě spravedlnosti a humanity, vytčené mu osudem a vůdci.“¹¹² V čísle ze 7. října pak Židovské zprávy se smutkem, ale zároveň i s hlubokou úctou informují o abdikaci prezidenta Beneše. Koncem listopadu, konkrétně 25. listopadu, Židovské zprávy představují největšího kandidáta na funkci hlavy státu, dr. Emila Háchu, ovšem informaci o jeho zvolení již v Židovských zprávách nenalezneme.

Obsazení pohraničí Německem znamenalo pro tisíce lidí opustit své obydlí a vydat se do vnitrozemí. To se týkalo samozřejmě i Židů, a proto se Židovské zprávy snaží těmto uprchlíkům nejrůznějším způsobem pomoci. Nabízejí hmotnou pomoc

¹¹¹ 14. IX. Židovské zprávy. 1938, č. 36, s. 1.

¹¹² Věrní v hodině nejtěžší. Židovské zprávy. 1938, č. 38, s. 1.

v uprchlických táborech, ale hlavně informují o vyjednávání s anglickou vládou ohledně nových certifikátů do Palestiny a o možnosti emigrace do různých států světa. A právě židovská emigrace je bezmála největším tématem v posledních dvou měsících roku 1938 a v roce 1939. Dokonce je tomuto tématu věnovaná nová rubrika s názvem Židé na celém světě, ve které nalezneme články týkající se přistěhovalectví (např. o tom, jak se žije Židům v jiných zemích, jak je kde draho, kam mohou emigrovat apod.).

Opomíjení některých důležitých témat, jako je křišťálová noc či zvolení Emila Háchy prezidentem republiky je do jisté míry způsobeno tím, že na konci roku 1938 a v průběhu roku 1939 se vyostřuje situace ohledně Palestiny a jejího rozdělení. Židovské zprávy přináší každý týden nové informace o tom, jak postupuje jednání s britskou vládou.

I když se v obou těchto ročnících objevuje výrazný nacionální charakter Židovských zpráv, není zanedbáváno ani šíření myšlenek sionismu. V čísle z 21. ledna se můžeme dozvědět, že Prahu navštíví hebrejský divadelní soubor Habimá z Palestiny, který představení své hry v Osvobozeném divadle. Židovské zprávy, jak je již zvykem, této akci zajišťují dostatečnou propagaci a srdečně všechny zvou na tuto výjimečnou událost. Co se týče literárních příspěvků, ty více méně na dobové události, týkající se Československa, nereagují. I nadále se spíše objevuje jak poezie, tak i próza s židovskou tematikou.

Stejně tak jako v předchozích ročnících, i v roce 1938 a 1939 můžeme pozorovat básně, jež jsou oslavou židovské domoviny, např. báseň Píseň o Jordánu od Viktora Fischla otištěná 10. června 1938, báseň z 12. srpna 1938 Národu židovskému, jejímž autorem je André Spire, či ve vydání z 3. února 1939 si můžeme přečíst báseň Františka Gottlieba Cesty. V čísle z 16. září 1938 nalezneme báseň Maxe Broda, která je věnována Chaimu Weizmannovi a jež obdivuje a uznává jeho obrovské zásluhy o židovský stát. Uvedla bych zde Píseň o Jordánu, která je oslavou, jak název napovídá, palestinské řeky Jordán. Řeka je zde vzývána jako dárkyně života a radosti, ovšem poslední verš poukazuje na neklidnou situaci v Palestině:

„Píseň o Jordánu

Hluboko pod zemí
smutek všech světadílů
stéká v pramenech slz
až k sněhům hermónským.

Ó sladké jméno tvé,
radosti, svitá z béd,
ó sladké jméno tvé,
Jordáne tryskající.

Když k jihu skláníš tok
a břehy shlížejí
se v zrcadle tvých vod,
tvé jméno šeptá zem.

A háje oliv jdou
a tiché vlny brázd
za noci k hladině
vypovědět svůj dík.

Když ráno vzlétne pták,
ženci na březích tvých
s tvým proudem o závod
široko rozmach dmou.

Když kola továren
v poledne umlknou,
to tvoje vlny jdou
a dělníky k oddechu.

A večer před nimi
chvátají k domovům
a světlem za okny
je z dálky vítají.

Ó sladké jméno tvé,
něho, jež svlékáš v jih,
ó sladké vody tvé,

a krvi, krvi v nich!¹¹³

V příloze Židovských zpráv k 25. listopadu 1938 zase nalezneme tři staré hebrejské básně z 11. a 13. století. Jednou z nich je následující báseň, jejímž autorem je Kéra Šem Tov ben Jóséf a jež pochází ze 13. století ze Španělska:

„Což může Žid se radovat

Což může Žid se radovat?! –

Když každý smí jej poplivat,

když dnes snad bohat nevím jak,

jde zítra světem o skývu se rvát?!

Či může Jakubův rod práva a cti se dovolat?!

Izrael, zbrocen krví svých ran,

jak chcete svou páteř narovnat,

když soudcem nepřítel a kat?! –

Bože, posvěť se jméno tvé, a rač

nad lidem svým se smilovat!¹¹⁴

Patrná je zde výrazná paralela mezi osudem židovského národa ve středověku s osudem židovského národa ve 30. letech 20. století. Vlastně všechny tři básně jsou tematicky velmi blízké tehdejší dobové situaci. Otištěním těchto básní chtějí, podle mého názoru, Židům připomenout či demonstrovat, že tragický osud jejich národa se táhne celou historií lidstva a že je přítomný, či dokonce že graduje v jejich době. V neposlední řadě jde i o připomenutí toho, jak dávnou má židovská kultura tradici.

Objevují se také povídky, které v sobě nesou příběhy židovských tradic, zvyků a náboženství či náměty z židovské historie. Jako příklad můžeme uvést povídku na pokračování, jež je publikovaná v číslech z 3., 10. a 17. června 1938. Autorem je židovský spisovatel Karel Fleischmann a povídka vypráví o českobudějovickém vodníkovi, který se zajímal o židovské náboženství. Ve vydání z 5. srpna 1938 si pak můžeme přečíst cestopisnou reportáž z cesty do Jeruzaléma. Autorkou je D. Kahnová a popisuje nám napjatou situaci mezi židovským a arabským obyvatelstvem v Palestině.

¹¹³ Viktor Fischl, Píseň o Jordánu. Židovské zprávy. 1938, č. 23, s. 4.

¹¹⁴ Kéra Šem Tov ben Jóséf, Což může Žid se radovat. Obzory. Obrázková příloha Židovských zpráv, 25. XI. 1938, s. 5.

Reportáž tak reaguje na stále probíhající arabské povstání a s ním spojené nepokoje. „A na vrcholku věže stojí muž s dalekohledem. A ve středu polí stojí muž s motykou. A vedle muže s motykou stojí muž s puškou, jenž nesmí vystřelit, dokud nebylo vystřeleno na něho. A v kuchyni neb v zeleninové zahradě stojí žena muže s motykou, čekající, zda se dnes večer její muž vrátí domů.“¹¹⁵

Role literatury v sionistických snahách, jak jsme se mohli přesvědčit, není malá. Skrze literární příspěvky se redaktoři Židovských zpráv snaží čtenářům přiblížit sionistické ideje a vzbudit v nich touhu se do Palestiny přestěhovat. Je to především poezie, která svými verši na čtenáře působí nejvíce. Nezanedbatelnou úlohu hrají ale i příspěvky v podobě cestopisných reportáží, které svým popisem líčí život a krajinu v Palestině. Nejde vždy jen o nejdylitější vyličení tamějších poměrů, důraz je kladen hlavně na autentičnost. Podle mého názoru není vždy možné, hlavně v období arabských nepokojů, popsat situaci v Palestině tak idylicky, jelikož by poskytované informace na první pohled mohly znít nepravdivě a propagandisticky. Příspěvky v Židovských zprávách musí působit hlavně věrohodně, ale zároveň mají na čtenáře i ideologicky působit. V neposlední řadě pak literární ukázky kladou důraz na osvětu v oblasti židovských tradic a historie, aby Židé nezapomínali, jaké jsou jejich kořeny.

¹¹⁵ D. Kahnová, Muž s motykou. Židovské zprávy. 1938, č. 31, s. 3.

IV. Židovský kalendář

Jak již bylo řečeno, Židovský kalendář byl kulturně-literární přílohou Židovských zpráv. V letech 1920 – 1924 byl vydáván Spolkem židovských akademiků Theodor Herzl, a poté jej převzalo nakladatelství Židovských zpráv, pod kterým vycházel v letech 1924 – 1939. Židovský kalendář byl přidáván k Židovským zprávám vždy jednou ročně. V Židovských zprávách na něj pak můžeme každý rok nalézt upoutávku, ve které je stručně nastíněn obsah chystaného vydání.

Celý název této přílohy zní Židovský kalendář na rok ... a je doplněn rok, ke kterému je Židovský kalendář vydán. Ovšem vždy je uváděn podle židovského letopočtu, který je zvláštní v tom, že se mění většinou na podzim (měsíc tišri = říjen) a roky jsou počítány od stvoření světa. Proto je i Židovský kalendář vždy datován od podzimu jednoho roku do podzimu roku druhého. Pro náš časový úsek budeme tedy využívat kalendáře z let 5691 – 5699, čili první vydání z let 1930 – 1931 až to poslední z let 1938 – 1939.

Všechna vydání Židovského kalendáře na začátku obsahují tzv. kalendárium. Jedná se o kalendář, v němž jsou zaznamenány dny a svátky důležité pro celý židovský rok. K tomu je připojen i stručný popis a také jsou zde uvedeny dny narození a úmrtí významných židovských osobností. Vydání Židovských kalendářů z první poloviny 30. let jsou všechna rozdělena na tři části: všeobecná část, Palestýna a zábavná, resp. literární část. Příloha v druhé polovině 30. let už takto rozdělena není. Důležitou součástí každého vydání je pak obrazová příloha, ve které si můžeme prohlédnout obrazy židovských umělců a fotografie především z Palestiny. Stejně jako v Židovských zprávách, je i zde k nalezení četná inzertní část.

Ve všeobecné části Židovského kalendáře, resp. u vydání z druhé poloviny 30. let volně řazené, nalezneme vždy příspěvky týkající se různých témat. Z pravidla jde o texty odborného rázu, které se vztahují k historii Židů, ať už na našem území či jinde ve světě, k významným židovským osobnostem, k židovské kultuře, k sionismu či antisemitismu nebo které podávají informace o životě Židů v jiných státech. Výjimkou nejsou ani studie k politickým tématům, které většinou shrnují politickou a hospodářskou situaci uplynulého roku nebo přímo reagují a nějaké významné dobové události. Např. v Židovském kalendáři na rok 5695 (1934 – 1935) článek dr. Hanuše Lichtwitze Židovský národ v pohybu rekapituluje události za rok 5694 a přímo vyzývá,

na základě zhoršující se evropské situace, k tomu, aby Židé naplňovali myšlenky sionismu a imigrovali do Palestiny, což nám dokládá následující citát: „Židovský národ prožívá dnes vážné chvíle. Není času k zahálení. Svět kolem nás ztrácí rovnováhu. Pod našima nohama se hrouť pŕda. Prosycený klid generací před námi vzal za své. Nepřehlížejme bez zájmu, chladně a zpupně židovskou problematiku. (...) Víme ovšem také: nezbyvá nám jiná cesta a nesmíme prodlévat. Přehled celého roku minulého lze zakončiti jediným: výzvou k sionismu!“¹¹⁶

V tom samém vydání Židovského kalendáře si také můžeme přečíst zajímavý příspěvek Jaroslava Humbergera Židovství v české frazeologii, ve kterém se věnuje židovským motivům používaným v české frazeologii. V článku nalezneme různé okomentované příklady, ale hlavně autor vyslovuje shrnutí, co je pro všechny fráze, obsahující židovský motiv, společné. „Co je zvláštní na frázi, když mluví o židovských věcech, je její uhýbání a úskočnost. Fráze v takových případech má charakter podlého a zákeřného individua, jež si nasazuje, když ne škrabošku, tedy aspoň zdání nestrannosti. Ale vždy pocítíte cosi jako nůž mezi lopatkami.“¹¹⁷

Co se týče sionismu, k tomuto tématu obsahuje Židovský kalendář mnoho příspěvků. Jako příklad můžeme uvést několik studií: Ervín Arnstein: Před prvním kongresem – úsek z dějin hnutí Chaibat – Cijon (Židovský kalendář na rok 5695), dr. Hanuš Kohn: O věčnost - Osobnost Natana Birnbauma (Židovský kalendář na rok 5691) nebo Filip Lebenhart: Kousek historie Židů v Praze a v Čechách, který vypráví autobiografický příběh z autorova života v době, kdy se do Prahy dostává první sionistická organizace. Autor v článku popisuje těžké začátky sionismu v Praze, objasňuje nám, co vlastně sionismus znamená a hlavně nám líčí, jak v sobě znovuobjevil židovské kořeny, jak se začal zajímat o židovské náboženství a jak se sám k sionismu dostal: „Mezitím jsem pátral po tom sionismu, avšak dlouho marně. Až jednou jsem přišel do židovské knihovny, vedla tehdá existenci jako na zapřenou, žádný o ní nevěděl, setkal jsem se tam se spisovatelem Kohnem (Gabriel) a hovořili jsme o židovství a o tom sionismu. Tu jeden přítomný mladík mne na to upozornil, že vydává toto hnutí vlastní noviny „Die Welt“. Ihned jsem si je objednal a div jsem nepolykal to, co v nich stálo. Daly výraz tomu, co jsem po léta cítil a o čem jsem přemýšlel.“¹¹⁸

¹¹⁶ Dr. Hanuš Lichtwitz, Židovský národ v pohybu. Židovský kalendář na rok 5695. 1934 – 1935, s. 39.

¹¹⁷ Jaroslav Humberger, Židovství v české frazeologii. Židovský kalendář na rok 5695. 1934 – 1935, s. 85.

¹¹⁸ Filip Lebenhart, Kousek historie Židů v Praze a v Čechách. Židovský kalendář na rok 5692. 1931 – 1932, s. 38 – 39.

V druhé části, jež nese název Palestýna, tedy ve vydáních, kde toto rozdělení nalezneme, se setkáváme s příspěvky orientovanými na problematiku židovské domoviny. Opět jsou zde uváděny odborné články či studie, které jsou věnovány různým tématům, zejm. hospodářství, kultuře či politice Palestiny. Příkladem mohou být následující články: dr. František Friedmann: Palestýna v číslech (Židovský kalendář na rok 5691), Simha Manor – Mandelík: Naši v Palestýně (Židovský kalendář na rok 5698), Erich Weiner: Něco o hebrejské univerzitě (Židovský kalendář na rok 5696) nebo Jaroslav Petrbok: Archeologické a geologické doklady pro biblickou potopu světa (Židovský kalendář na rok 5692). Samozřejmě zde nalezneme i literární příspěvky orientované na problematiku Palestiny. Nejčastěji jde o poezii, ale můžeme si přečíst i nejrůznější cestopisné reportáže z cest po Svaté zemi.

Nejvíce literárních textů však nalezneme v poslední, zábavné části, která je tvořena převážně z prózy, ale objevuje se i poezie či ukázky dramatické. Z poezie jsou nejčastěji publikovány básně Františka Gottlieba a Viktora Fischla. Obecně můžeme říci, že všechny literární příspěvky v Židovském kalendáři obsahují židovské motivy. Hlavními hrdiny jsou vždy Židé. Dále můžeme tyto příspěvky charakterizovat tak, že některé vypráví příběhy z běžného života a některé mají historický či náboženský námět.

Ty, jež vypráví příběhy z běžného života, v sobě nesou většinou situace, které židovské obyvatelstvo obvykle ve společnosti kvůli svému původu a náboženství zažívá (např. antisemitismus, diskriminaci, předsudky apod.). Za všechny bych uvedla příspěvek Oty Duba s názvem Hledáme (Židovský kalendář na rok 5692), jež nese antisemitskou tematiku. Autor v příběhu líčí klasickou situaci, která byla ve společnosti běžná. Když se stane nějaké neštěstí a je možnost z něj obvinít židovské obyvatelstvo, lidé to bezmyšlenkovitě udělají. Příběh vypráví o tom, jak u jedné továrny v Praze bylo sraženo autem malé dítě. Kolem nehody se seběhne zaskočený dav lidí, který přihlíží, jak dítě i matku odváží sanitka. Od jednoho svědka nehody se dozvídáme, že na stejném místě byl sražen již třetí člověk, a lidé z davu se ptají, kdo je viníkem neštěstí? Odpovídají si, že továrna, jelikož do doby, než byla na tom místě postavena, se žádné podobné neštěstí nestalo. Dav je rozčilený. Z neštěstí viní majitele továrny, továrníka Holznera a mezi lidmi se začne šířit informace, že Holzner je Žid, což dav rozčílí ještě více. Začnou povídat, že majetní Židé můžou všechno, dokonce i zabíjet malé děti. „Soustavně nás vybíjí, od dětí po staré báby, kde mohou, namíchají jedu. Proč se jich

nezbavíme? Jsme slabí, nedovedeme to, uhýbáme jako pes před bičem.“¹¹⁹ V té chvíli se ze zatačky před továrnou vyřítí auto, ve kterém sedí právě majitel továrny Holzner. Dav mu znemožní průjezd, obviní ho, že může za neštěstí před továrnou a začnou mu nadávat, že je Žid, čemuž se Holzner nestačí divit. „Holznerovi se zdá, že ho palice praštila do hlavy. Nechce věřit, že dobře slyšel, obrací se. V pohledu nese celý život, vidíme, že věky v něm běhají. Co? Žide ... mně to platilo? Židé přec jsou za městem, v šancích mají sklepy a v modlitebně brečí. Já jsem továrník Holzner. Žid? Ano ... možná ... možná, že jsem jednou byl, ale to už je dávno.“¹²⁰ Zfanatizovaný dav ho ale nechce ani slyšet. „Co nám po tom? Pro nás jsi Žid i kdyby tě v kaditelnici koupali. A dnes dvakrát. Potřebujeme Žida!“¹²¹ Nakonec Holznera vytáhnou z vozu ven a zlynčují ho. Potom se v klidu rozejdou, neboť ukojili svoji potřebu potrestat Žida, a mají pocit, že dluh byl zaplacen.

Tragický úděl Židů se táhne veskrze celými dějinami lidstva. Židé, žijící v diaspoře bok po boku s jinými národy, byli vždy vnímáni jako odlišní, což se projevovalo především tím, že byli nenáviděni a velmi často dost krutě utlačováni. Častokrát byli označováni za strůjce všeho neštěstí, a právě tato silně zakořeněná představa o židovské odpovědnosti za vše zlé byla převzata ideologií nacionálního socialismu a vystupňována do nejkrutějších extrémů. Vše, co nebylo v souladu s nacionálněsocialistickou ideologií, bylo špatné a zlé, tedy židovské nebo alespoň židovstvím poznamenané. Adolf Hitler, který byl v rámci nacionálněsocialistické ideologie vnímán jako nejvyšší bůh, dokázal svou nenávist vůči Židům dobře obhájit a ospravedlnit a prohlásil se za spasitele, jenž zbaví lidstvo všeho zlého, čili židovského. Do jeho spárů se mnohokrát dostali i lidé, kteří měli pouze židovské předky, ovšem s židovstvím je již nic nespojovalo. Většina tzv. západních Židů byla ve velké míře asimilována v národě, ve kterém žila. Tito Židé proto častokrát nechápali, proč jsou neustále tím terčem nenávisti, ale brali svůj úděl na vědomí, vnímali ho jako svůj osud a přijali roli obětí. „Pouze stará schopnost nést břímě a ochota vše strpět působila jako němé dědictví.“¹²²

Druhou skupinou literárních příspěvků jsou pak příběhy, které můžeme nalézt v hojné míře i v Židovských zprávách, a to jsou příběhy nesoucí v sobě prvky

¹¹⁹ Ota Dub, Hledáme. Židovský kalendář na rok 5692. 1931 – 1932, s. 121.

¹²⁰ Tamtéž, s. 123.

¹²¹ Tamtéž, s. 123.

¹²² H. G. Adler, Terezín 1941 – 1945. Tvář nuceného společenství. Díl III. – Psychologie, Brno 2007, s. 35.

židovských tradic, zvyků, svátků a historie. Typické jsou motivy liturgických předmětů, popisování židovských rituálů a odkazy na významné historické osobnosti, popř. osobnosti biblické. Příkladem takového textu může být např. příspěvek Seder osamělých (Židovský kalendář na rok 5692), jehož autorem je izraelský spisovatel Šmuel Josef Agnon. Příběh se odehrává v období Pesachu, kdy se má slavit svátek seder. Hlavním hrdinou je Michal, pomocník v synagoze, který nemá žádnou ženu, a tudíž nemůže svátek oslavit tak, jak se sluší a patří. Tradicí je, že žena připraví jídlo, uklidí byt a muž vykoná tradiční rituál sederu. Když skleslý odchází ze synagogy domů, potká na ulici jednu svoji známou Sáru, se kterou se dá do řeči. Sára je vdova, jež také nemá s kým by svátek oslavila. Nesměle tedy Michala pozve k sobě domů, kde už má všechno připraveno a nabídne mu, aby provedl tradiční rituál sederu u ní doma. „Sedněte si, Michale, na chvíli, přinesu vám něco teplého k pití. Ale vždyť zapomínám, že je už svátek, že se musí nejdřív udělat kidduš, nejdřív odbýt seder, než se něco sní“, praví Sára v rozpacích. A potom, po malém odvážném náběhu: „Chcete snad udělat seder tady?“¹²³ Michal si oddychne, s nabídkou souhlasí, a tak svátek oslaví oba spolu podle dávné tradice. Motivy židovství jsou zde patrné na první pohled. Již samotný název povídky v sobě nese označení židovského svátku a v textu pak nalezneme mnoho dalších výrazů spojených s židovským náboženstvím (např. Haggada, Pesach, Kidduš, Habdala, micve apod.). Dozvídáme se i o průběhu tradičního rituálu při svátku seder: „Michal namočí petržel, nalomí maces a začne s Haggadou. Sára poslouchá, a děkuje Pánu Bohu za to, že ji obdařil v jejím domě sederem, se vším co k němu patří. Michala opouští všechna tíha a všechna bolest, sedí opřen jako kníže, těžká hlava mu klesá do polštáře a zdá se mu, že padá do měkké propasti. Neví, co se s ním děje, cítí jen, že nebeská milost objímá nekonečně svět ...“¹²⁴ Atmosféra celého příběhu je pak silně náboženská, až ortodoxní. Oba hlavní hrdinové celou situaci prožívají velice niterně a vážně. V textu se dokonce objevuje i narážka na Palestinu, kam by oba aktéři chtěli odjet. „Ti dva myslí, že jedou po širém moři. Loď, na které jsou, je veze do Svaté země, po které touží. A už se tisknou k prsoum svaté půdy a vidí před sebou svatá místa.“¹²⁵

Mezi literární příspěvky jsou vloženy obrazy židovským umělců (zejm. Karla Fleischmanna a Františka Reichenthala) a fotografie z Palestiny, jak jsem se již zmínila

¹²³ S. J. Agnon, Seder osamělých. Židovský kalendář na rok 5692. 1931 – 1932, s. 161.

¹²⁴ Tamtéž, s. 162.

¹²⁵ Tamtéž, s. 162.

na začátku této kapitoly. Jedná se o autentické fotografie Židů, židovských rodin, každodenního života v Palestině, staveb, kolonií či krajiny. Již samotné zveřejňování takových fotografií je znakem propagace sionistické ideologie, která je ovšem umocněna i popisky, jež se u fotografií objevují. Jako příklad nám poslouží fotografie židovské rodiny přistěhované z Jemenu (Židovský kalendář na rok 5692), u které nalezneme následující komentář: „Jemenité, židovská větev, žijící v jihoarabském státě Jemen, nejkřutěji utiskovaná a pronásledovaná. Sionismus aspoň část z nich zachránil, umožniv jejich kolonizaci v Erec Israeli.“¹²⁶ V Židovském kalendáři na rok 5695 jsou pak pod sebou otištěny dvě fotografie nesoucí název Dva světy v Palestině. Na jedné z fotografií je vyobrazena chudá arabská vesnice, a na druhé je moderní velkoměsto Tel Aviv. Zde je samozřejmě patrné, že se autoři přílohy snaží ukázat, jak obrovskou práci Židé v Palestině udělali a na jaké úrovni je život v židovských oblastech. Propagací jsou též fotografie, jež nám demonstrují, že v Palestině žijí i skutečně tradiční, ortodoxní Židé, i ty, které zobrazují československé kolonisty v Palestině.

V Židovském kalendáři na rok 5691 nalezneme také fotografie, které reagují na dobové dění v Československu. Konkrétně se vztahují k 80. narozeninám prezidenta T. G. Masaryka. Na fotografiích je vyobrazeno umělecké blahopřání a zasazování prvního stromu v Masarykově lese, který sionisté vybudovali na počest hlavy státu a jako dárek k jeho 80. narozeninám.

Za specifický můžeme považovat poslední Židovský kalendář na rok 5699 (1938 – 1939), jelikož je celý věnován židovské Praze. V tomto kalendáři jsou k přečtení příspěvky, které na jedné straně jakýmkoli způsobem souvisí s židovstvím, a na straně druhé se vztahují k Praze. Celé vydání je uvedeno shrnutím celkové evropské situace, která se pro židovské obyvatelstvo nevyvíjela vůbec dobře. V článku se autor odkazuje i na zesnulého prezidenta Masaryka a zmiňuje se i o neklidné situaci v Palestině. Opět je tu zdůrazňovaná loajalita vůči Československé republice a naprostá oddanost sionistů k ní. Následující citát nám demonstruje, jak sionisté vnímají svůj vztah k Československu, ale i k Palestině, a jak se snaží spolupráci obou zemí utužit: „My, uvědomělí Židé v Československu, při bezvýhradné věrnosti státu, jehož občanství neseme s hrdostí, prožíváme s láskou všechn život naší domoviny v Palestýně. Prožíváme jej kulturně – právě letos jsme byli tak šťastni, že jsme mohli vidět několik představení Habimy –, společensky – letos byl organizačně upevněn svaz našich

¹²⁶ Přistěhovalci z Jemenu. Židovský kalendář na rok 5692. 1931 – 1932, příloha mezi str. 160 – 161.

československých krajanů v Palestýně –, hospodářsky – Československo-palestýnská obchodní komora tu vykonala kus práce – i ovšem po stránce sionistické politiky.¹²⁷

I v tomto vydání si můžeme všimnout typického rozvrstvení příspěvků. Tak jako v předchozích ročnících, i zde nalezneme odborné články na různá témata, ovšem vztahující se k židovské Praze, např. Šimon Adler: Archiv židovské náboženské obce v Praze, Tobiáš Jakobovits: Židovská knihovna a pražské tisky, Bruno Blau: Statistika židovské Prahy, V. V. Tomek: O dvou pražských synagogách nebo Pavel Diamant: Židovská grafika v Praze. Zastoupeny jsou i příspěvky vztahující se k Palestině, např. Hanuš Lichtwitz: Českoslovenští osadníci v Palestýně nebo Jakub Edelstein: Palestýnský úřad v Praze.

Nesmí chybět ani literární část. Co se týče literatury, můžeme si povšimnout i teoretických studií, např. Oskar Donath: Pražské ghetto v české literatuře nebo Pavel Eisner: Židé a Praha v literatuře. Ze všech prozaických textů stojí za zmínku příspěvek Josefa Svátka Tři pražské legendy, který vypráví legendy o Staré škole, jedné z nejstarších synagog v Praze: „Po vyhnání Židů z Palestiny přenesli andělé Židům, kteří se byli na pouti své po světě do Čech obrátili, jednu synagogu ze svaté země do Čech a sice právě tuto starou školu, která prý jest po synagoze jerusalemské nejstarší na světě.“¹²⁸ Z básníků jsou zde zastoupeni ti, jež se svými básněmi tematicky dotýkají židovské Prahy. K přečtení jsou básně Franze Kafky, Františka Gottlieba, Viktora Fischla či Else Lasker – Schülerové, jejíž báseň bych na tomto místě uvedla:

„Stará synagoga v Praze

Tisíc let už stojí v Praze chrám,
prachem zšedlý již a nakloněný k tmám
a jeho mřížoví praotci uzavřeli.

Jejich synové teď táhnou do boje.
Zrezivělá hvězda nad chrámem pokoje
procítá a žehná mladých Židů střely.

Jako šťastná hvězda nad židovským městem Čech,
celá ze zlata, jak na nebi jen jsou v stech.

¹²⁷ Židovská Praha. Židovský kalendář na rok 5699. 1938 – 1939, s. 33 – 34.

¹²⁸ Josef Svátek, Synagoga z Palestiny přenesená. Židovský kalendář na rok 5699. 1938 – 1939, s. 73.

Za jejím jaseň zas v modlitbách matky bděly.¹²⁹

Součástí tohoto vydání je i obrazová příloha. Vyobrazená díla jsou opět spjata s židovskou Prahou. Nalezneme zde obraz Karla Fleischmanna s názvem Golem, ale i obraz českého malíře Mikoláše Alše s názvem Rabi Löw, u kterého je pak uveden i hebrejský popis. Z fotografií jsou k prohlédnutí pouze vzácné kousky z pražské židovské knihovny. Fotografie z pražských židovských památek tu kupodivu nenalezneme vůbec.

¹²⁹ Else Lasker – Schülerová, Stará synagoga v Praze. Židovský kalendář na rok 5699. 1938 – 1939, s. 35.

Závěr

Analýza Židovských zpráv a Židovského kalendáře z 30. let 20. století, která byla hlavním předmětem mé bakalářské práce, prokázala, že informace a články v nich obsažené jsou ve velké míře samozřejmě orientovány prožidovsky a že jsou silně ovlivněny sionistickou ideologií. Ta se projevuje jak ve způsobu informování o důležitých událostech a činech, tak i v kulturních a literárních příspěvcích.

Jelikož se jednalo o česky psané periodikum, je zřejmé, že redakce Židovských zpráv velmi intenzivně reaguje na dobové dění v Československu. V podstatě všechny důležité události, které v té době hýbaly naším národem, jsou promítnuty i v Židovských zprávách, ovšem musíme zdůraznit, že téměř vždy jsou podtrhovány činy a události, které se výrazně dotýkají židovského obyvatelstva, ať už v pozitivním či negativním smyslu. Můžeme si všimnout, že jsou téměř opomíjeny události spojené s československou politikou. Neobjevují se problémy týkající se československých politických stran. Zmiňovány jsou pouze v případě, kdy do nějaké skutečnosti vstupují i židovští zástupci. V menším zastoupení jsou též v Židovských zprávách rozebírány skutečnosti související s hospodářstvím a průmyslem republiky či s národnostními problémy, které by přímo nesouvisely s židovským obyvatelstvem.

Ve vztahu k Československé republice se Židovské zprávy projevují velmi nacionálně, obzvláště v posledních letech. Důkazem nacionálního postoje je nejen jejich vřelý vztah k prezidentu T. G. Masarykovi, ke kterému se obrací velmi často a projevují mu úctu nejenom slovy, ale i činy, nýbrž i příklonění se na stranu státu v kritické době konce 30. let. Důvod této nacionální orientace můžeme spatřovat v tom, že politika Československé republiky vůči národnostním menšinám byla velmi vstřícná a platila i pro židovské obyvatelstvo. I díky prezidentu Masarykovi, jenž měl k Židům dobrý vztah a dokonce i podporoval sionistické snahy, se židovské populaci v Československu dostalo některým ústupkům vlády, jako např. možnost uvést při sčítání lidu jakýkoli mateřský jazyk a zároveň se přihlásit k židovské národnosti. Československá vláda měla k rozhodnutí jistě i své jiné důvody, ovšem pro Židy tato možnost znamenala z její strany velké gesto.

Židé v Československé republice se mohli též rovnocenně zapojovat do aktivní politiky, čehož také využívali. Jejich vliv nebyl moc výrazný, ovšem Židovské zprávy přinášejí o činnosti židovských poslanců podrobné informace a velmi často se na ně

obrací i jako na autoritu. Při každých volbách, ať už do parlamentu, do obecních zastupitelstev či do náboženské obce, Židovské zprávy také vynakládají značnou práci při propagaci židovských a sionistických kandidátů a snaží se čtenáře přesvědčovat, že volit židovské osobnosti za Židovskou stranu je jejich povinností.

Neméně důležitým aspektem, proč jsou Židovské zprávy tolik loajální k Československé republice je i fakt, že v Československu nebyl antisemitismus tak vyostřený jako v okolních státech a československý stát se snažil v rámci možností své obyvatelstvo, tedy i to židovské, chránit. Proto také Židé předpokládali, že pokud si stát v době mnichovské krize ubrání svoji samostatnost, zůstanou i oni v bezpečí.

Židovské zprávy ovšem nereflktují pouze události proběhnuvší v Československu, nýbrž se věnují i událostem zahraničním. Snaží se informovat o situaci v jiných státech Evropy a světa. Především se zaměřují na sílící antisemitismus v okolních zemích a také důkladně sledují události v Německu. Hledají řešení, které by německým uprchlíkům mohlo pomoci a opět apelují na židovské obyvatelstvo, aby pomáhalo svým bratřím v krizových situacích. Jelikož se nastalá situace v Německu přímo nedotýkala Židů v Československu a nikdo z nich také nemohl tušit, jak bude s Židy dále nakládáno pod Hitlerovým diktátem, Židovské zprávy v této souvislosti značně využívají situace k propagaci sionistických ideálů. Zejména zdůrazňují, že cesta sionismu je z tohoto antisemitského světa jediným vysvobozením a poukazují na to, že všechny ostatní směry a teorie selhaly.

Dosti podrobně informují též o dobové situaci v Palestině. Zde je také patrná silná sionistická orientace, neboť redakce Židovských zpráv se v některých chvílích snaží situaci v Palestině vylíčit velmi idylicky. Zprávy, jež jsou čtenářům předkládány, jsou určeny nejenom k tomu, aby informovaly o tamější situaci, ale zároveň se snaží přesvědčit o správnosti sionistické ideologie. Způsob, jakým Židovské zprávy sdělují informace o Palestině, napovídá tomu, že je jejich snahou vzbudit mezi židovským obyvatelstvem zájem o sionismus a o možnost přestěhovat se do Palestiny. K vykreslení místních poměrů jim napomáhá především Židovský kalendář, ve kterém nalezneme spousty fotografií přímo z Palestiny.

K propagaci sionistických myšlenek slouží též kulturní a literární rubrika Židovských zpráv. Co se týče kultury, jsou v periodiku nejvíce propagovány akce a události spojené se sionismem a židovstvím obecně. Jedná se o pozvánky na nejrůznější přednášky, výstavy, divadla a koncerty židovských osobností, o upoutávky na sportovní hry, zájezdy či letní tábory. Tyto židovské akce jsou pak velmi často upřednostňovány

před akcemi nežidovskými. Příkladem je reflexe letních olympijských her v roce 1932, které jsou upozadovány na úkor první židovské olympiády, tzv. Makabiá, jež se stala typickým příkladem sionistické manifestace. Židovské akce jsou v Židovských zprávách poměrně hodně vychvalovány. Z některých důležitějších akcí jsou nám podávány dosti podrobné reportáže a samozřejmě je připomínána jejich důležitost a jejich kulturní přínos a obohacení.

Židovské zprávy se také snaží na své čtenáře působit i v oblasti náboženské a jazykové. Různými způsoby přesvědčují o tom, aby Židé nezapomínali, kde jsou jejich kořeny a co je podstatou jejich náboženství. Agitace v oblasti jazykové se projevuje především tím, že je zdůrazňována důležitost hebrejského jazyka. Židovské zprávy přesvědčují čtenáře o tom, aby se učili svému národnímu jazyku a aby ke znalosti hebrejského jazyka vedli i své potomky. K šíření propagace hebrejského jazyka Židovským zprávám napomáhá činnost sdružení pro osvojení hebrejské kultury Tarbut, ale i činnost mukačevského gymnázia, o kterém se v novinách dočteme také velmi často.

Náměty židovského náboženství, tradic a historie v sobě nese i četné množství literárních ukázek jak v Židovských zprávách, tak i v Židovském kalendáři. Jedná se především o prozaické texty. V obou periodikách jsou obsaženy odbornější příspěvky, které připomínají židovskou historii a kulturu. Vedle toho nalezneme i ukázky, které reagují, i když někdy nepřímou, na dobové dění. Jde o literární příspěvky, jejichž tématem je především antisemitismus a židovská diskriminace, jež se v tehdejší společnosti běžně vyskytovaly. Ovšem nalezneme i poezii, která svým obsahem reaguje na dobové události. Příkladem může být zveřejnění básně Františka Gottlieba na památku zesnulého poslance a sionisty Ludvíka Singera v roce 1931.

A je to právě poezie, skrze kterou jsou v nejvíce propagovány myšlenky sionismu. V Židovských zprávách a v Židovském kalendáři jsou otiskovány básně židovských, velmi často i sionistických umělců, jejichž nejčastějším motivem je cesta do Palestiny či oslava palestinské krajiny. Nejvíce zmiňovaným básníkem, jehož básně jsou opětovaně v Židovských zprávách a v Židovském kalendáři otiskovány a rozebírány, je František Gottlieb. Ten byl sám sionistou, a dokonce na přelomu 30. a 40. let 20. století emigroval do Palestiny. Zastoupena je ale i tvorba jiných židovských či sionistických umělců, jako např. práce Viktora Fischla, Josefa Pollaka či Maxe Broda, který stejně jako František Gottlieb emigroval do Palestiny.

Vedle toho se velmi často vyskytují i překlady literárních textů izraelských, hebrejsky píšících autorů. Častým příkladem jsou literární texty známého palestinského básníka Chaima Nachmana Bialika. V Židovských zprávách z roku 1938 nalezneme též otištěny tři staré, hebrejské básně z 11. a 13. století, ve kterých je patrná paralela osudu židovského národa ze středověku a z 30. let 20. století. Důvodem uveřejnění těchto básní, je podle mého názoru, nejenom zdůraznění, že tragický osud židovského národa se táhne celými dějinami lidstva a že i přesto je židovský národ nezničitelný, ale i připomenutí, že židovská kultura má velmi staré tradice.

I když se literární příspěvky v Židovských zprávách a v Židovském kalendáři snaží určitým způsobem reagovat na dobové dění a ovlivňovat veřejné mínění, jejich možnosti jsou ale omezeny. Co se týče literárních ukázek, které by přímo reagovaly na dobové události, především týkající se ohrožení Československé republiky, ty v Židovských zprávách a v Židovském kalendáři nenalezneme téměř vůbec. Podpora československému státu, jak již bylo mnohokrát zmíněno, byla vyjádřena nejrůznějšími nacionálními prohlášeními Židovských zpráv, ale literární texty se na tuto problematiku neorientují. Domnívám se, že důvodem může být fakt, že v případě Židovských zpráv a Židovského kalendáře bylo úkolem literatury ve čtenářích vzbuzovat spíše kladné emoce a o něčem je přesvědčovat, nikoli v nich vyvolávat ještě větší obavy z budoucnosti.

Ovšem co se týče příspěvků podporujících propagaci sionismu, myslím si, že v této rovině můžeme vidět jejich značný přínos. Zveřejnění názorů a pocitů, v básnické či prozaické podobě, známých židovských umělců mělo určitým způsobem na čtenáře zapůsobit. Ti pak mohli začít o problematice sionismu více přemýšlet a třeba se i rozhodnout dát se jeho cestou. Literárními příspěvky, ale i obecnými zprávami, se proto Židovské zprávy a Židovský kalendář snaží v hojné míře ovlivňovat dobové myšlení Židů, a především pak sionistů.

Použitá literatura

Primární literatura

FANTLOVÁ, Běla. *Židovské zprávy*. Praha: Ústřední svaz sionistický pro ČSR, roč. 13 – 22, 1930 – 1939. ISSN 1801-3619.

Židovský kalendář na rok Praha: Nakladatelství Židovských zpráv, 1930 – 1939. ISSN 1803-1927.

Sekundární literatura

ADLER, Hans Günter, *Terezín 1941 – 1945. Tvář nuceného společenství. Díl III. – Psychologie*. Brno: Barrister & Principal, 2007. 315 s. ISBN: 80-7364-024-4.

BERGER, Natalia, ed. aj. *Na křižovatce kultur: historie československých Židů*. Praha: Mladá fronta, 1992. 221 s. ISBN 80-204-0305-1.

CRHOVÁ, Marie, *Politické strany a politika židovské menšiny*, in: MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK, *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I.díl, Období 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005, s. 965-985. ISBN 807239178x.

ČAPKOVÁ, Kateřina, *Češi, Němci, Židé?: Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938*. Praha- Litomyšl: Paseka, 2005. 355 s. ISBN 80-7185-695-9.

ČAPKOVÁ, Kateřina, *Židé v Čechách za první republiky*, in: *Česko-slovenská historická ročenka 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 19-35. ISBN 80-210-2743-6.

HERZL, Theodor. *Židovský stát: pokus o moderní řešení židovské otázky*. Praha: Academia, 2009. 139 s. Europa; sv. 17. ISBN 978-80-200-1712-3.

KREJČOVÁ, Helena, *Židovská komunita v moderní české společnosti*, in: VEBER, Václav (ed.), *Židé v novodobých dějinách*. Praha: Karolinum, 1997, s. 17-27. ISBN 80-7184-412-8.

POJAR, Miloš. *Izrael*. 2. Praha: Libri, 2009, 202 s. ISBN 978-80-7277-435-7.

SACHAR, Howard M. *Dějiny státu Izrael*. Praha: Regia, 1999, 767 s. ISBN 80-902484-4-6.

WHITE, Hayden. *Břemeno historie*, in: *Tropika diskursu: kulturně kritické eseje*. Praha: Karolinum, 2010, s. 39-67. ISBN 978-80-246-1123-5.

WHITE, Hayden. *Historický text jako literární artefakt*, in: *Tropika diskursu: kulturně kritické eseje*. Praha: Karolinum, 2010, s. 105-128. ISBN 978-80-246-1123-5.

WHITE, Hayden. *Historismus, historie a figurativní imaginace*, in: *Tropika diskursu: kulturně kritické eseje*. Praha: Karolinum, 2010, s. 129-151. ISBN 978-80-246-1123-5.

WHITE, Hayden. *Interpretace v historii*, in: *Tropika diskursu: kulturně kritické eseje*. Praha: Karolinum, 2010, s. 69-103. ISBN 978-80-246-1123-5.

WHITE, Hayden, *Literární postupy při reprezentaci faktů*, in: BOLTON, Jonathan (ed.), *Nový historismus/New historicism*. Brno: Host, 2007, s. 26-31. Teoretická knihovna; sv. 10. ISBN 978-80-7294-217-6.

Internetové zdroje

BLAŽÍČEK, Přemysl. František Gottlieb. *Slovník české literatury.cz* [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1012>

ČAPKOVÁ, Kateřina. *Židovské zprávy*. *Yivoencyclopedia.org* [online]. [cit. 2013-01-06]. Dostupné z:

http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Zidovske_Zpravy

Sčítání lidu. *Nasinebocizi.cz* [online]. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z:

http://www.nasinebocizi.cz/?page_id=129